

POLITIET

NORDRE BUSKERUD POLITIDISTRIKT

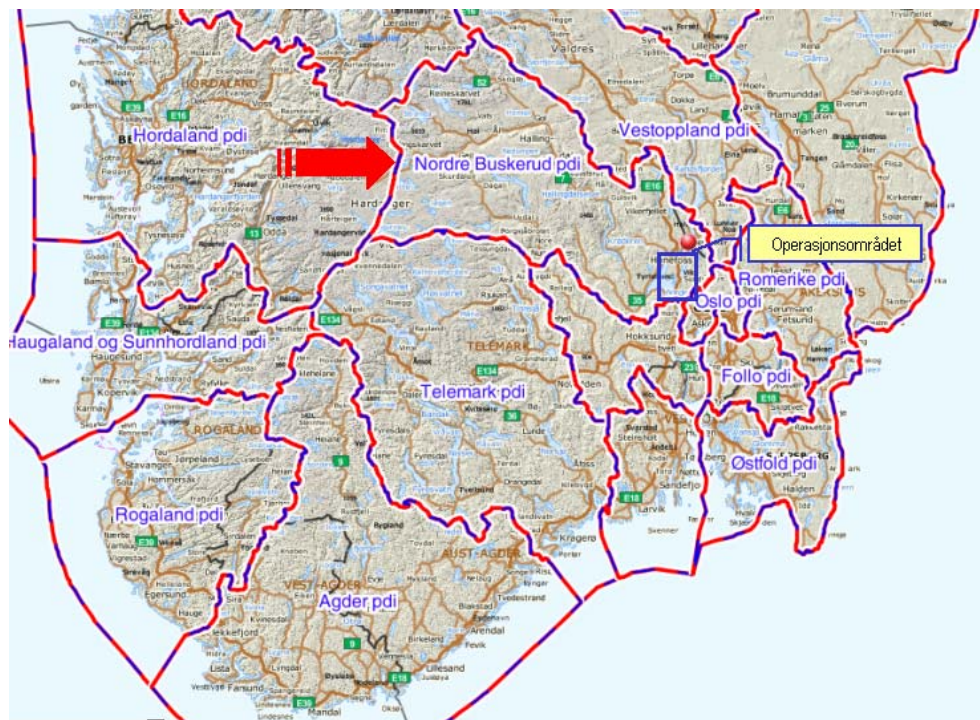
Unntatt offentlighet, jf.
Offentlighetsloven § 15,1.
ledd.

Evaluerings 22. juli 2011

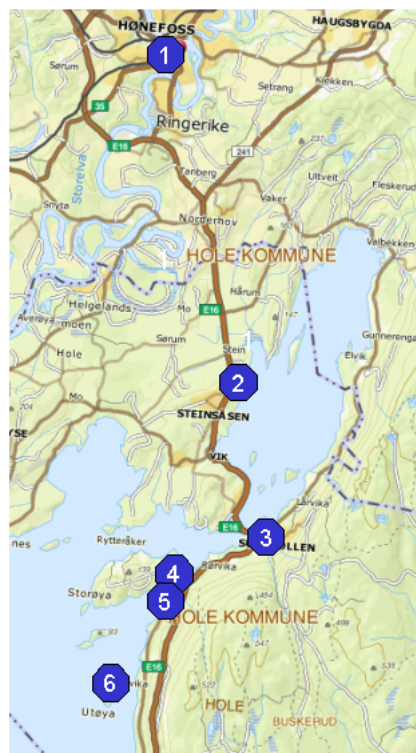
*Nordre Buskerud politidistrikts politioperasjon
fredag 22. juli til mandag 15. august 2011*

Nordre Buskerud politidistrikt

Operasjonsområdet

1. Politihuset i Hønefoss
2. Utsetningsplass politibåt (Vanførehjemmet)
3. Sundvolden Hotell (Evakuerte- og pårørende senter)
4. ILKO Storøya, (Entringssted politibåt)
5. Alternativ utsetningsplass politibåt (Valtersbråten)
6. Utøya
7. Utøya camping
8. Utøya kai landsiden
9. Lien brygge
10. Brygga på Utøya

Forord

I Politiets Beredskapssystem Del I, *Retningslinjer for politiets beredskap* (PBSI) heter det at: ”Evaluering av politiinnsats skal ha et positivt, pedagogisk formål, nemlig å lære mest mulig av det som ble gjort (Politidirektoratet (POD) 2011, s. 199).”

Evalueringsgruppen ønsker å takke alle som har gitt oss informasjon om sine erfaringer fra politioperasjonen fredag 22. juli 2011 og dagene som fulgte. Vi håper både de gode og de dårlige erfaringene kan brukes for å styrke politiets innsatsevne i framtiden. Samtidig håper vi at evalueringen kan gi overlevende, pårørende til ofre fra Utøya og befolkningen et mer fullstendig bilde av politiinnsatsen enn det som tidligere har vært offentlig kjent. Vi takker også Politidirektoratets evalueringsutvalg og evalueringsgruppene fra politidistrikter og særorgan for godt samarbeid i den hektiske evalueringsprosessen.

Hønefoss, mandag 21. november 2011.

Tore Lien
(leder)
(Sign.)

Morten Ørn
(metodestøtte)
(Sign.)

Bent Engebret Øye
(medlem)
(Sign.)

Janne Østvang Skille
(medlem)
(Sign.)

Jan Erik Solberg
(medlem)
(Sign.)

Innhold

1	SAMMENDRAG	6
2	KRISEN	8
2.1	REGJERINGSKVARTALET	8
2.2	UTØYA	8
2.3	TIDSLINJE MED DE VIKTIGSTE HENDELSER I DEN ØYEBLIKKELIGE AKSJONEN	9
2.4	RAPPORTENS OPPBYGNING	12
3	RAMMENE FOR EVALUERINGEN	13
3.1	FORMÅLET MED EVALUERINGEN	13
3.2	EVALUERINGSGRUPPENS SAMMENSETNING	14
3.3	MANDAT OG PROBLEMSTILLING	14
3.4	SAMMENLIKNINGSGRUNNLAG OG AVGRENSNING	17
3.4.1	Rammer: lover, forskrifter, direktiver, retningslinjer og planverk	18
3.4.2	Organisatoriske avgrensninger	21
3.4.3	Politifaglige avgrensninger	21
3.4.4	Avgrensninger i tid	22
3.5	ANDRE AVKLARINGER	22
3.5.1	Begrepsavklaringer	22
3.5.2	Sentralt evalueringsutvalg	23
3.6	METODE	24
3.6.1	Datainnsamling	24
3.6.2	Svakheter ved metodevalg	25
3.6.3	Evalueringsgruppas habilitet	27
4	FAKTA	29
4.1	RAMMEBETINGELSER FOR OPERASJONEN	29
4.2	FORUTSETNINGER FOR NORDRE BUSKERUD POLITIDISTRIKT	29
4.3	FORBEREDELSESFASEN	30
4.3.1	Beredskapsplanlegging og planverk	30
4.3.2	Øvelser og trening	31
4.4	GJENNOMFØRINGSFASEN	33
4.4.1	Bemanningsplan 22. juli 2011 kl. 1724	34
4.4.2	Øyeblikkelig aksjon	35
4.4.3	Mulig funn av eksplosiver	53
4.4.4	Redning og evakuering	56
4.4.5	Søk etter antatt omkomne (SEAO)	61

4.4.6	Evakuerte og pårørende.....	62
4.4.7	Medie og informasjonshåndteringen.....	68
4.4.8	Ledelse	70
4.5	ETTERARBEIDSFASEN	73
5	SAMLET VURDERING OG ERFARINGSPUNKTER.....	74
5.1	I A) VARSLING OG SITUASJONSRAPPORTERING.....	74
5.1.1	Varsling av politidistriktene ved alarmmelding	74
5.1.2	Varsling egne og egne andre styrker	76
5.1.3	Varsling andre styrker	78
5.1.4	Kanaler for situasjonsrapportering	79
5.2	I B) ORGANISERING, PLANVERK, LEDELSE OG SAMORDNING	81
5.2.1	Organisering av øyeblikkelig aksjon.....	81
5.2.2	Organisering av søk og redning.....	84
5.2.3	Ledelse under den øyeblikkelige innsatsen og redning, søk og evakuering.....	86
5.2.4	Planverket.....	91
5.2.5	Kunnskap og ferdigheter	92
5.2.6	Materiell og utstyr	96
5.2.7	Samhandling.....	98
5.2.8	Responstiden og mekanismer som påvirket responstiden	99
5.2.9	Radiosamband herunder analogt versus digitalt samband.....	106
5.2.10	Skjermingsverdig og taushetsbelagte opplysninger	107
5.2.11	Notoritet.....	108
5.2.12	HMS-arbeidet.....	109
5.3	II) EVAKUERTE OG PÅRØRENDE	109
5.3.1	Organisering og ledelse av evakuerte- og pårørendesenteret	109
5.4	III) MEDIE- OG INFORMASJONSHÅNTERINGEN	112
6	AVSLUTNING	115
7	LITTERATURLISTE.....	117
8	VEDLEGG.....	118
8.1	VEDLEGG NR. 1 – INTERVJUGUIDE	118
8.2	VEDLEGG NR. 2 - DOKUMENTASJON PÅ TIDSREKONSTRUKSJON BIL/BÅT	119
8.3	VEDLEGG NR. 3 – VURDERING AV FORHOLD TIL OFFENTLIGHETSLOVEN, TAUSHETSPLIKT OG PERSONVERN	120
8.4	VEDLEGG NR. 4 – DOKUMENTASJON PÅ JUSTERING AV KLOKKE PÅ LYDLOGG	121
8.5	VEDLEGG NR. 5 – FOTOMAPPE	121

1 SAMMENDRAG

”Politi- og lensmannsetaten må være forberedt på et bredt spekter av hendelse som kan kreve en større velorganisert politiinnsats, herunder bevæpning (Justisdepartementet 2004, s. 71).” ”Ved en uønsket hendelse og/eller ekstraordinær hendelse eller krise må politiet raskt kunne samle og organisere sine ressurser for å gjennomføre en innsats som står i forhold til situasjonen (Politidirektoratet 2011, s. 33)”.

Sitatene er hentet fra St.mld. nr. 42, *politiets rolle og oppgaver* (Justisdepartementet 2004) og Politiets Beredskapssystem del I, *Retningslinjer for politiets beredskap* (PBSI) (Politidirektoratet 2011).

Hvor raskt politiet evner å samle og organisere sine ressurser, ligger i spenningen mellom fag og politikk. Evalueringen behandler det politifaglige perspektivet. Likevel vil politiske beslutninger gi rammer for kvaliteten og effektiviteten på den politifaglige utførelsen.

Fredag 22. juli 2011 var et særtilfelle i verdenssammenheng. I hvilken grad politiet skal ha en kriseberedskap som er dimensjonert for å mestre denne typen hendelser fullt ut, er som sagt et politisk spørsmål. Det krever en personellmessig stående beredskap, og en utstyrtmessig oppgradering som vil bli kostbar. Om beredskapssystemets dimensjonering er tilstrekkelig eller utilstrekkelig, blir synlig når det minst ventes.

Evalueringen beskriver og vurderer effektiviteten, kapasiteten og kompetansen i Nordre Buskerud politidistrikts innsats fredag 22. juli 2011 og dagene som fulgte. Rammene for politidistriktets innsats bestod av én gjerningsmann som tungt bevæpnet og godt forberedt uforutsett og målrettet åpnet ild mot 565 mennesker, for det meste ungdommer, på AUFs sommer leir på Utøya i Tyrifjorden. En øy som ligger ca. 650 meter fra nærmeste fastland. Etter få minutter representerte angrepet Norges alvorligste drapssak. Da gjerningsmannen ble pågrepet ca. 1 time og ni minutter senere var 68 personer døde og 56 ble innlagt på sykehus. En av de skadde døde senere på sykehuset.

Situasjonen fikk raskt et omfang der politiets systemer og rutiner ikke var tilstrekkelig dimensjonert for de krav som stiltes innen det tidsperspektivet som stod til rådighet. Når politiinnsatsen skal evalueres, må vurderingene av effektiviteten ta hensyn til at kravet til hurtig respons kan stå i motsetning til behovet for faglige forsvarlige forberedelser (Politidirektoratet 2011, s. 158).

Evalueringens vurderingstema har vært knyttet til prosessene som påvirket politiinnsatsen den 22. juli 2011, og dagene som fulgte. Evalueringen har pekt på ulike elementer som kunne vært gjort bedre, og at det ble tatt beslutninger som påvirket politiets effektivitet og tjenesteutøvelse på en negativ måte. Totalvurderingen av hele operasjonen er likevel at politidistriktet, med de rammeforutsetningene som forelå og de forutsetningene politidistriktet hadde kontroll på, håndterte hendelsen på en

tilfredsstillende måte. Alle mannskapene som var involvert i operasjonen, forsøkte å løse sine oppgaver på best mulig vis, og hadde stor arbeidsvilje.

Evalueringen peker på at politidistriktet og politi-Norge er mannskaps- og kompetansemessig sårbar for å håndtere skarpe oppdrag av stort omfang og som krever øyeblikkelig aksjon. De viktigste erfaringspunktene fra evalueringen er at innledningen og de viktigste tiltakene ved akutte kriser, må håndteres av den generelle beredskapsstyrken. Kapasiteten til den generelle beredskapsstyrken må derfor styrkes hvis politiet skal settes i stand til å løse akutte kriser slik dagens samfunn krever og forventer. For å håndtere fortsettelsen på krisen, må politiet ha gode rutiner for å varsle egne, andre egne og andre mannskap på en hurtig og sikker måte.

Politidistriktenes planverk må ha en utforming, tilgjengelighet og kvalitet som gjør planene anvendelige under kriser. Likevel er grunnkompetansen til mannskapene den viktigste faktoren for å løse oppdraget. Grunnkompetansen må utvikles gjennom refleksjon over den daglig erfaringen, mens spisskompetanse i å håndtere kriser må gis gjennom relevant funksjonsrettet utdanning, trening og øvelse. Ikke minst er det viktig å øve på og avklare rollefordeling mellom delledere, innsatsleder, operasjonsleder, stab og politimester. Politiet må også øve med samvirkeaktører på de tre organisatoriske nivåene og på ulike scenarier. Politiet må utvikle og kunne operere IT systemer for informasjonsflyt. Alle politidistrikt må kunne håndtere informasjonsformidling til pårørende og må ha effektiv tilgang og opplæring i DIR-systemet.

Adekvat mediehåndtering er viktig under kriser. Befolkningens behov for informasjon er stort. Om situasjonen er uavklart må politiet likevel informere om det apparatet som er organisert for å normalisere situasjonen og hvordan apparatet fungerer, for å trygge befolkningen. Informasjon om situasjonen, må kvalitetssikres i faglinjen før den kommuniseres til media. Videre er det viktig å ha gode systemer for at HMS arbeidet blir ivaretatt både i gjennomføringsfasen og etterarbeidsfasen.

Skal politietaten bli bedre til å håndtere kriser, må håndteringen av øvelsesscenarier og faktiske kriser evalueres. Politiets innsatsevne i form av effektivitet, kapasitet og kompetanse må utvikles gjennom erfaringspunkter fra øvelser og faktiske kriser. Erfaringspunktene må aktivt implementeres i planverk, opplærings- og øvelsestema, utvikling av de organisatoriske systemene, utstyr og materiell samt gjennom samhandlingen med andre samvirkeaktører. Her har Politidirektoratet (POD) et stort ansvar.

2 KRISEN

Det oppstod to hendelser som begge kan karakteriseres som en krise, fredag 22. juli 2011. Den første i Regjeringskvartalet i Oslo og den andre på Utøya i Hole kommune. I evalueringsrapporten blir krisene sett på og vurdert i sammenheng. Bombeeksplosjonen i Oslo lå i tankene til innsatsmannskapet i Nordre Buskerud politidistrikt da de vurderte den situasjonen de stod overfor på Utøya. Evalueringen viser at dette ikke fikk betydning for politiets responstid til Utøya.

2.1 Regjeringskvartalet

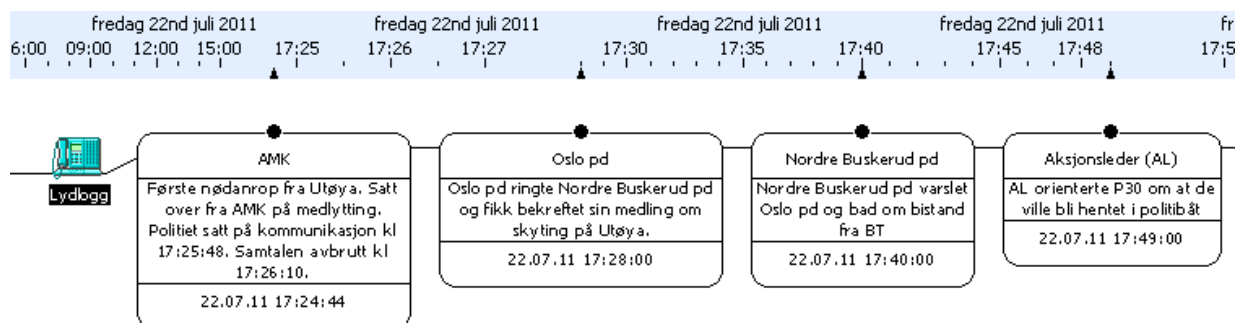
Fredag 22. juli 2011 ca kl 1525 eksploderte en bilbombe i Regjeringskvartalet i Oslo. Åtte personer omkom som følge av eksplosjonen og 13 personer ble innlagt på sykehus.

2.2 Utøya

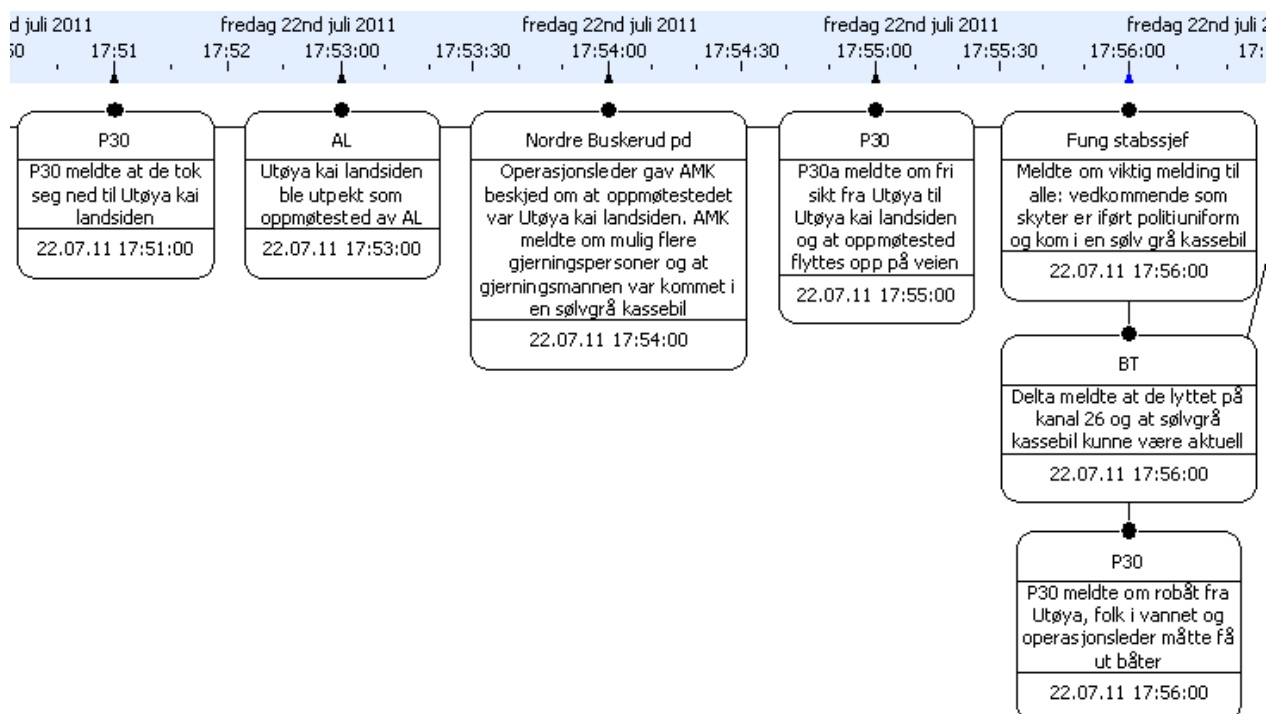
Samme dag litt før kl. 1724, begynte en person i politiuniform å skyte på arrangører og deltagere på AUFs sommerleier på Utøya i Hole kommune. 68 personer ble drept og 56 ble innlagt på sykehus hvorav en døde på sykehus. De fleste drepte og skadde var ungdommer som deltok på leiren. Gjerningspersonen ble pågrepet av politiet på Utøya, og det ble raskt klart at han også stod bak bombeeksplosjonen i Oslo.

2.3 Tidslinje med de viktigste hendelser i den øyeblikkelige aksjonen

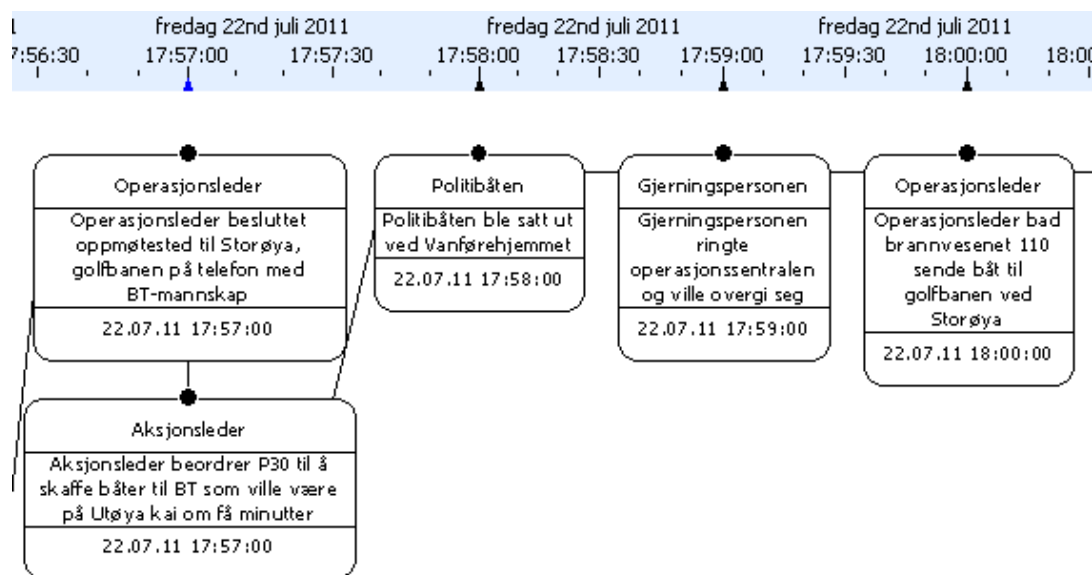
Kl. 1724 – 1749

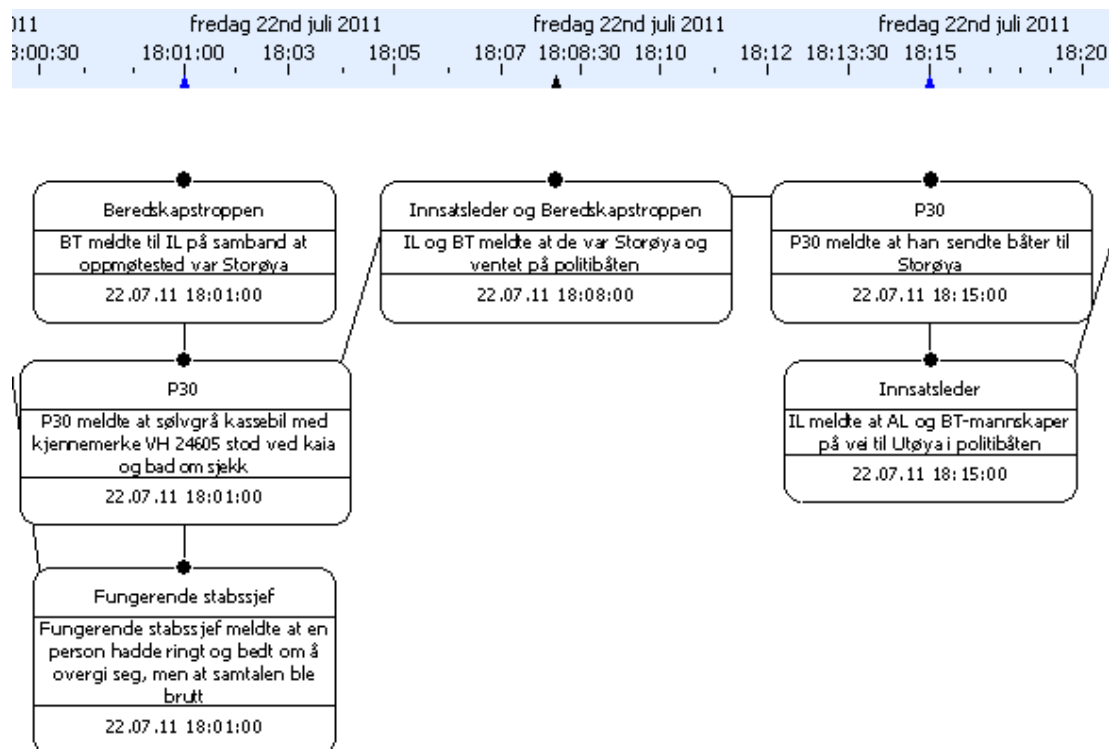
Kl. 1751 – 1756

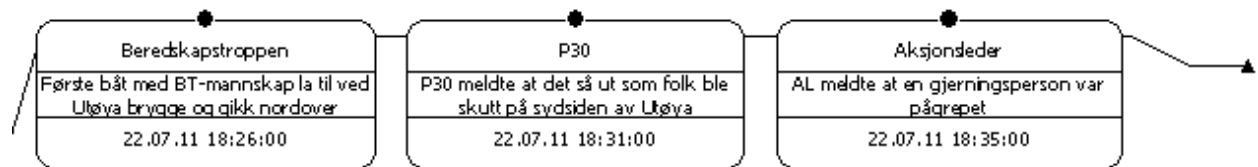
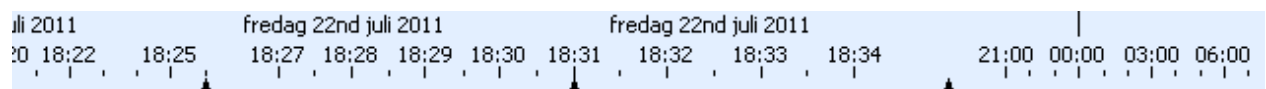
Kl. 1757 – 1800

Kl. 1801-1815

Kl. 1826 – 1835

2.4 Rapportens oppbygning

Rapporten er bygget opp på følgende måte:

Kapittel 1 gir et sammendrag av viktig funn og områder som kan styrke politiets og Nordre Buskerud politidistrikts innsatsevne.

Kapittel 2 beskriver kort faktum om krisen fredag 22. juli 2011, og beskriver rapportens struktur.

Kapittel 3 beskriver rammer for evalueringen med formål, mandat og problemstilling, evalueringsgruppens sammensetning, sammenlikningsgrunnlag og avgrensninger, ulike avklaringer og metode.

Kapittel 4 beskriver et faktagrunnlag for politiets innsats. Kapitlet er bygget rundt de samme fasene som en politioperasjon normalt følger. Først beskrives politidistriktets forberedelsesfase. Deretter beskrives aksjonsfasen som inneholder en varslingsfase, en innsatsfase og en nedtrappingsfase. Videre beskrives etterarbeidsfasen og hvordan politidistriktet etter hvert normaliserer driften og hvilke konsekvenser krisen har for normaldriften.

Kapittel 5 inneholder en analyse og samlet vurdering av faktagrunnlaget fra kapittel 4 knyttet opp mot problemstillingen for evalueringen. Vurderingen munner ut i erfaringspunkter og forslag til endringer i politiets framtidige krisehåndtering for å styrke politiets og politidistriktets innsatsevne.

Kapittel 6 inneholder en avslutning av evalueringsrapporten og en oppsummering av noen av de viktigste erfaringspunktene.

Kapittel 7 inneholder en litteraturliste

Kapittel 8 inneholder vedlegg.

3 RAMMENE FOR EVALUERINGEN

Krisene som rammet Norge den 22. juli 2011, var av de alvorligste som har rammet landet siden krigen. Politioperasjonen som krisene utløste, var den mest tidskrisiske og omfattende politioperasjonen Norge har sett. Politiet samhandlet med en rekke etater, institusjoner, frivillige og privatpersoner. Politiets beredskap, kapasitet, kompetanse og effektivitet ble satt på prøve.

Evalueringen forsøker å etablere et faktagrunnlag for Nordre Buskerud politidistrikts innsats, og vurderer innsatsen mot politidistriktets kapasitet, kompetanse og effektivitet. Spesielt pårørende og overlevende har et behov for å vite hvordan politiet håndterte situasjonen. Samfunnet for øvrig stiller krav til et åpent og ansvarlig politi som gjør rede for sin håndtering av krisen. Evalueringen har vist at politioperasjonen bestod av en rekke detaljer og beslutningsprosesser som hang sammen som i en vev.

Politidirektoratet har den overordnede faglige ledelsen av politiets virksomhet og ansvar for den systematiske erfaringslæringen i politiet. Politidirektøren har besluttet at det skal gjennomføres en samlet evaluering av politiets håndtering av krisene i Oslo og på Utøya den 22. juli 2011. Politiets evaluering gjennomføres uavhengig av Regjeringens beslutning om og mandat til "22. juli kommisjonen".

De overordnede prinsippene om ansvar, likhet og nærhet ligger til grunn for alt sikkerhets- og beredskapsarbeid (POD 2011, s. 26). Ansvarsprinsippet betyr at den som har ansvar for et fagområde i en normalsituasjon, har det samme ansvaret i kriser og/eller ekstraordinære hendelser. Likhetsprinsippet betyr at den organiseringen man opererer med til daglig, og den organiseringen som benyttes under ekstraordinære hendelser og kriser, skal være mest mulig lik. Nærhetsprinsippet betyr at ekstraordinære hendelser og kriser skal håndteres på lavest mulig nivå.

Nordre Buskerud politidistrikt har ansvaret for å gjennomføre evalueringen av egen innsats. Politidistriktets evaluering vil utgjøre en del av politiets samlede evaluering av innsatsen den 22. juli 2011 og de følgende dagene. Politiets samlede evaluering gjennomføres av Politidirektoratets evalueringsutvalg.

3.1 Formålet med evalueringen

Evalueringen vil beskrive og vurdere Nordre Buskerud politidistrikts håndtering av hendelse på Utøya den 22. juli 2011 fram til 15. august 2011 opp mot effektivitet, kapasitet og kompetanse. Målet med evalueringen er å lære mest mulig av det som ble gjort (nasjonal læring) og følge opp forbedringsområder (utvikling og kvalitetssikring). Dette innebærer at evalueringen skal identifisere områder som har fungert godt og områder som kan forbedres.

Rammebetingelsene for hendelsen på Utøya bestod av en alvorlig trussel, sårbare personer og at trusselen rammet de sårbare personene på en øy med få muligheter for å søke skjul eller flykte. Politidistriktets håndtering av krisen på Utøya den 22. juli 2011 må ses i lys av de forutsetningene

politidistriktet hadde til rådighet i form av bemanning, materiell, utstyr, opplæring, ledelse, organisering, planverk mv.

Det betyr at det ikke er et mål å stille enkeltpersoner til ansvar for avgjørelser som ble tatt under tidspress, uklarhet og usikkerhet. Samtidig ligger det med dette ingen nedtoning av det ansvaret politimannskaper har som følge av tjenesteplikten, under utførelse av polititjenesten.

3.2 Evalueringsgruppens sammensetning

Evalueringsgruppen rapporterer til politimesteren i Nordre Buskerud politidistrikt som er evalueringseier. Arbeidsgruppen har følgende sammensetning:

Leder: Politioverbetjent Tore Lien – Nordre Buskerud politidistrikt
Metodestøtte: Politiinspektør Morten Ørn – Politidirektoratet (beordret fra Hordaland politidistrikt)
Medlem: Politiadvokat Janne Østvang Skille – Nordre Buskerud politidistrikt
Medlem: Lensmann Bent Engebret Øye – Nordre Buskerud politidistrikt
Medlem: Politiførstebetjent Jan Erik Solberg – Nordre Buskerud politidistrikt

3.3 Mandat og problemstilling

Oppdraget til evalueringsgruppen er å evaluere politiets håndtering av handlingene på Utøya og derigjennom vurdere politiets effektivitet, kapasitet og kompetanse til å håndtere alvorlige, omfattende og komplekse hendelser. Det skal utarbeides en evalueringsrapport med anbefalinger om tiltak som kan bidra til å styrke politiets innsatsevne.

I mandatet er det listet opp følgende tema som evalueringen skal svare på:

Ia) Varsling og situasjonsrapportering

- Alle nivå internt og eksternt
- Intern informasjon til ikke-involverte egne ansatte
- Erfaringspunkter

Ib) Organisering, planverk, ledelse og samordning

- Organiseringen i politidistriktet: på alle nivå; strategisk, operasjonelt og taktisk
- Linje/stab/linje
- Rådgivere og liaisoner mellom politienhet på taktisk nivå
- Mellom politiet og eksterne beredskapsaktører (på alle nivå)
- Mellom politiet og frivillige
- Kapasitet (personell og materiell) og kompetanse
- Egne, andre egne og underlagte aksjonsstyrker
- Responstid

- Samband og informasjonssikkerhet
- Nødnett versus analogt samband
- Skjermingsverdig og annen taushetsbelagt informasjon
- Notoritet
- HMS
- Sikkerhet på taktisk nivå i gjennomføringsfasen (politiets innsatspersonell, smavirkende beredskapsaktørers personell samt frivillige)
- Personalomsorg (alle nivå)
- Erfaringspunkter

II) Evakuerte og pårørende

- Organisering og ledelse i politidistriktet av disse funksjonene
- Gjennomføring med:
 - Registrering
 - Informasjon
 - Pårørendetelefon
 - Pårørendesenter
 - Pårørendevarsling
 - Pårørende koordinator og pårørendekontakter
 - Samvirke og samordning
 - I pårørendesenter
 - I pårørendes og andres berørtes hjemkommuner
- HMS
- Sikkerhet på taktisk nivå i gjennomføringsfasen (politiets innsatspersonell, samvirkende beredskapsaktørers personell samt frivillige)
- Personalomsorg (alle nivå)
- Erfaringspunkter

III) Informasjon og mediehåndtering i politidistriktet

- Tilgjengelighet
- Budskap
- Medieanalyse
- Ansvar
- Samordning
- Bistand
- HMS
- Erfaringspunkter

Mandatet er omfattende og det er behov for å konkretisere det. Det er utformet problemstillinger og delproblemstillinger innenfor de ulike evalueringstemaene for å gi evalueringen en retning og avgrensning. Problemstillingene definerer hvilke data som skal samles inn og vurderes, og utgjør evalueringens rammeverk. Det ville ikke vært mulig å evaluere alle sider ved politidistriktets krisehåndtering fredag 22. juli 2011 og de følgende dagene innen den korte tidsfristen som var satt for evalueringsarbeidet.

Følgende problemstillinger er utformet:

I a) Varsling og situasjonsrapportering

- Hvordan ble varslingen av egne styrker, egne andre styrker, andre beredskapsaktører og politidirektoratet gjennomført, hvor effektiv var varslingen og var varslingen i tråd med planverket?
- Hvordan ble situasjonsrapporteringen fra lavere til høyere nivå gjennomført, hvor effektivt var det og var dette i tråd med planverket?

I b) Organisering, planverk, ledelse og samordning

- Hvordan ble politioperasjonen organisert, ledet og koordinert, hvor effektivt var organiseringen og var den i tråd med planverket?
- Hvordan var politidistriktet forberedt på å håndtere hendelsen den 22. juli 2011, og de kommende dagene, i form av planverk, kunnskap og ferdigheter, materiell og utstyr?
- Hvordan fungerte samhandlingen med eksterne beredskapsaktører på taktisk, operasjonelt og strategisk nivå og var dette i tråd med planverket?
- Hvordan fungerte samhandlingen med frivillige?
- Hvordan var responstiden og hvilke mekanismer påvirket responstiden?
- Hvordan fungerte sambandet mellom politienhetene herunder analogt versus nødnett?
- Hvordan ble skjermingsverdig og taushetsbelagte opplysninger formidlet?
- Hvordan ble fakta, prosesser, beslutninger og tiltak loggført, rapportert og dokumentert, og hvor effektivt var dette i forhold til å få oversikt underveis i situasjonen, samt i ettertid å kunne rekonstruere hendelsesforløpet?
- Hvordan ble HMS arbeidet gjennomført og hvilke risikovurderinger lå til grunn for å ivareta sikkerheten til frivillige, beredskapsaktører, egne og egne andre styrker i gjennomføringsfasen?

II) Evakuerte og pårørende

- Hvordan ble håndteringen av evakuerte og pårørende organisert, ledet og samordnet og var dette i tråd med planverket?
- Hvordan ble registreringsarbeidet håndtert, hvor effektivt var dette og var det i tråd med planverket?

- Hvordan ble informasjonsbehovet til pårørende og evakuerte håndtert over pårørendetelefon, pårørendevarsling og ved evakuerte og pårørende senteret og var dette i tråd med planverket?
- Hvordan fungerte pårørendekoordinatorers samhandling med pårørendekontakter og pårørendekoordinatorer i andre politidistrikt og var dette i tråd med planverket?
- Hvordan var politiets samvirke og samordning med hotellets ansatte, kommunens ansatt og andre som deltok i arbeidet ved evakuerte-, og pårørendesenteret ved Sundvollen hotell?
- Hvordan ble HMS arbeidet gjennomført og hvilke risikovurderinger lå til grunn for å ivareta sikkerheten til hotellets ansatte, beredskapsaktører, evakuerte, pårørende, egne andre og egne styrker ved Sundvollen Hotell?

III) Medie- og informasjonshåndteringen

- Hvordan ble medie- og informasjonshåndteringen gjennomført, hvor effektivt var dette og var det i tråd med planverket?
- Hvordan var Nordre Buskerud politidistrikt tilgjengelig for mediene?
- Hvordan vurderte politidistriktet det budskapet som ble formidlet til mediene og hvilken medieanalyse lå til grunn for formidlingen?
- Hvordan var ansvaret for medieformidlingen definert i politidistriktet og var dette i tråd med planverket?
- Hvordan ble mediebudskapet samordnet med Oslo politidistrikt, Politidirektoratet og lokale samvirkeaktører?
- Hvordan ble mediehåndteringen vurdert i forhold til behov for bistand eventuelt overtakelse og hvilke konsekvenser fikk dette?

3.4 Sammenlikningsgrunnlag og avgrensning

Evalueringen skal baseres på:

- Trusselbildet
- Mottatt informasjon
- Beredskapssystemer og tilhørende planer
- Lover, forskrifter, regler, direktiver, materiell, IKT, personell, budsjett, transport- og innsettingskapasitet

som gjaldt på de tidspunkter da beslutningene ble tatt.

Etterforskningen og PSTs rolle omfattes ikke, men omtales der det er naturlig. Departementet og politisk nivå omfattes heller ikke, men omtales der det er naturlig. Spørsmål om denne evalueringens forhold til offentlighetsloven og de forskjellige lover om taushetsplikt og personvern, må det redegjøres for i vedlegg til rapporten, jf. vedlegg 3.

Evalueringen ble påbegynt 12. september 2011 og ferdigstilt med frist mandag 21. november 2011. Den korte tiden til rådighet kombinert med oppdragets kompleksitet og omfang har skapt behov for å avgrense evalueringen til bestemte tema og tidspunkt. Evalueringens faktadel legger vekt på å beskrive politidistriktets beredskap og det som skjedde fredag 22. juli 2011 og de nærmeste dagene som fulgte. Evalueringens vurderende del konsentrerer seg om de forhold fra faktadelen som har læringsverdi for politiet for framtiden.

Det har ikke vært tid til å innhente data om andre beredskapsaktørers og de frivilliges oppfatning av samhandlingen med politiet utover førsteinntrykksrapporten fra Oslo Kongressenter den 1. september 2011 og noen få intervjuer. Tiden har heller ikke strukket til for å innhente data om evakuerte og pårørendes inntrykk av politidistriktets håndtering. Det har heller ikke vært tid til å undersøke hvordan ulike medier har oppfattet politidistriktets medie- og informasjonshåndtering.

Evalueringsgruppen forutsetter at politiets sentrale evalueringsutvalg gjennomfører en spørreundersøkelse blant evakuerte og pårørende samt utvalgte medier om deres inntrykk av politiets innsats.

Problemer med driften av det nasjonale pårørendetelefonnummeret forutsettes også nærmere behandlet av evalueringsutvalget. Problemene omtales der det er naturlig i denne evalueringen, men følges ikke nærmere her.

Stabssjefen fortalte i intervju at politidistriktet meldte inn et problem med nødansropsnummer 112 til Politiets Materiell og datatjeneste (PDMT) i mai 2011. Problemet består i at 112 anrop fra Nordre Buskerud politidistrikt overføres til Søndre Buskerud politidistrikt. Dette problemet oppstod også for flere personer fredag 22. juli 2011. Evalueringsgruppen konstaterer at den tekniske feilen ikke er rettet. Nødansrop og andre hendelser kan få lengre responstid pga. at Søndre Buskerud politidistrikt mottar nødansrop som deretter må overføres til Nordre Buskerud politidistrikt. For de som kontakter politiet framstår den tekniske feilen dessuten som lite tillitvekkende. Evalueringsgruppen har ikke søkt å redegjøre for hvorfor den tekniske feilen oppstår og hvordan den kan rettes.

3.4.1 Rammer: lover, forskrifter, direktiver, retningslinjer og planverk

Politiens § 1 fastsetter at det er staten som skal sørge for den polititjenesten samfunnet har behov for. Politiet skal beskytte person, eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, opprettholde offentlig orden og sikkerhet og, enten alene eller sammen med andre myndigheter, verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet. I tillegg skal politiet yte befolkningen hjelp og tjenester i faresituasjoner.

Politiens § 27 tredje ledd pålegger politiet å iverksette nødvendige tiltak for å avverge fare og begrense skade i forbindelse med alle ulykkes- og katastrofesituasjoner. Bestemmelsen innebærer at politiet har ett akutt sektorovergripende ansvar for å håndtere ulykker og katastrofer i fred på alle samfunnsområder. I en akutfase er politimesteren gitt myndighet til å fatte beslutninger på andre

myndigheters ansvarsområder, inntil ansvaret overtas av ansvarlig myndighet i henhold til ansvarsprinsippet.

Politiet er blant annet ansvarlig for evakuering, generell bistand til befolkningen, vakthold og sikring, samt etterforskning. Politiet har ansvar for varsling av pårørende til savnede eller omkomne, i tillegg til et særskilt ansvar for å lede og iverksette søk etter antatt omkomne og ta hånd om døde personer.

Under kriser danner politidistriktene, etter beslutning fra politimesteren, en beredskapsorganisasjon. Et grunnleggende prinsipp for alt sikkerhets- og beredskapsarbeid er at kriser møtes av det samme beredskapsapparatet som løser de daglige hendelser og derigjennom er øvet i akutte hendelser, jf. prinsippet om ansvar, nærhet og likhet.

Ved daglig drift er politidistriktets operasjonssentral ledelses- og koordineringssentral, og operasjonssentralen danner plattform både for politiets planlagte operative arbeid og den hendelsesstyrte aktiviteten. Operasjonssentralen er en viktig koordinerende enhet i politidistriktet og fungerer ved behov som operasjonelt ledelsesnivå for lokal redningssentral (LRS) i redningstjenesten.

Operasjonslederen er politidistriktets øverste leder på operasjonelt nivå ved alle hendelser som krever koordinert ledelse når politimesterens stab ikke er satt. Rollen til operasjonssentralen ved ekstraordinære hendelser skal være mest mulig lik rollen ved de ordinære, dagligdagse hendelsene (likhetsprinsippet). Når politimesteren etablerer stab, beholder operasjonslederen sitt ansvar for kommunikasjon og koordinering med innsatslederen. Operasjonslederen skal sørge for at det føres logg for operasjonen om mulig i sann tid.

En av intensjonene med operasjonslederens funksjon er at han/hun skal kunne foreta vurderinger noe tilbaketrukket og upåvirket av intensiteten i politiinnsatsen. Operasjonslederen skal sørge for at det blir stilt spørsmål for å kvalitetssikre innsatspersonellens arbeid og for å ha kontroll med styringen av innsatsen. Dette gjelder særlig ved kritiske og vanskelige oppdrag, uavhengig av innsatspersonellens erfaring og om de er under ledelse av en innsatsleder (IL) (POD 2011, s. 111). I det daglige har operasjonslederen et utvidet ansvar for HMS-tiltak spesielt i gjennomføringsfasen av en operasjon.

Politidistriktenes beredskapsorganisasjon innebærer en hierarkisk organisering over tre nivå. Politimesteren utgjør det høyeste og strategiske nivået. Under redningsoperasjoner kan politimesteren beslutte at strategisk nivå skal utgjøre redningsledelsen. På dette nivået møter høyeste beslutningsnivå for Lokal Redningsledelse (LRS) for at lavere nivå skal kunne samhandle mest mulig effektivt.

Neste nivå er det operasjonelle nivået som består av politimesterens stab, og operasjonssentral med operasjonsleder. Når politimesteren beslutter at stab skal settes, ledes det operasjonelle nivået av stabssjefen og dennes faste funksjonsledere. Størrelsen på staben, og hvordan funksjonene er fordelt, er situasjonsavhengig. Dimensjoneringen beror på hendelsens omfang og kompleksitet, men også stabsmedlemmenes kompetanse og erfaring. Funksjoner kan slås sammen eller deles opp. Noen

ganger kan en person dekke flere funksjoner. Andre ganger settes det inn flere personer i hver av de ulike funksjonene.

- Funksjonsleder Politi 1 (P1) deltar i planleggingsarbeidet og har ansvar for ressursbruken.
- Funksjonsleder Politi 2 (P2) deltar i planleggingsarbeidet og har ansvar for etterretning, etterforskning og håndtering av pårørende og evakuerte.
- Funksjonsleder Politi 3 (P3) har ansvar for planleggingen og selve politioperasjonen.
- Funksjonsleder Politi 4 (P4) deltar i planleggingen og den ressursmessige støtten til operasjonen.
- Funksjonsleder Politi 5 (P5) deltar i planleggingen og har ansvar for at planverket er oppdatert når det gjelder intern og ekstern informasjon. P5 skal støtte politimesteren, staben og IL i deres mediehåndtering.
- Funksjonsleder Politi 6 (P6) deltar i planleggingen med juridiske vurderinger og anbefalinger.
- Funksjonsleder Politi 7 (P7) er en oppgaveavhengig funksjon. Funksjonen gis en passende betegnelse i det enkelte tilfelle den benyttes.

P1 samarbeider nært med P4 om den ressursmessige støtten til operasjonen. P2 samarbeider nært med P3 om planleggingen av operasjonen sammen med operasjonsleder og IL. P2 samarbeider også nært med P5 om å innhente etterretningsinformasjon gjennom medieovervåkning.

I tillegg kan staben forsterkes med rådgivere knyttet til spesialkompetanse. I enkelte situasjoner kan det også være nødvendig å opprette liaisontjeneste mellom berørte staber i politiet og mellom politistaber og samvirkeaktørenes staber. Liaisonen skal være et forbindelsesledd mellom stabene, uten at dette berører de ordinære ansvars- og ledelsesforholdene i politiet.

Planleggingen av operasjonen ligger hos P3. På bakgrunn av operasjonsplanen utarbeider IL og eventuelle delledere detaljene i den praktiske gjennomføringen. Detaljplanene følger som vedlegg til operasjonsplanen. Stabens planlegging kan deles i fem hovedtrinn:

- 1-planleggingsgrunnlag og strategi
- 2-oppstart av planleggingen
- 3- stabens planlegging og anbefaling
- 4-politimesterens beslutning
- 5-detaljplanlegging

Staben skal føre journal over alle tiltak og beslutninger mv. knyttet til en hendelse. Stabsjournalen er en kronologisk ordnet logg over korrespondanse, tiltak og hendelser av betydning. Journalen er stabens primære hjelpemiddel for å sikre kontroll med virksomheten. Stabsjournalen føres i PO. Loggen er viktigste informasjonskilde for å holde seg oppdatert om situasjonen. Loggføringen bør

derfor skje i sanntid av den som mottar en melding, sender en melding, fatter en beslutning mv. (POD 2011, s. 132).

IL er politiets øverste leder på taktisk nivå ved hendelser som krever koordinert ledelse. IL har ordremyndighet over en innsatsstyrke i en konkret aksjon eller operasjon. Ved hendelser som krever en koordinert ledelse, skal det alltid utpekes en IL. IL i skarpe aksjoner, redningstjeneste eller ulykker er blant de mest krevende oppgavene politiet blir satt til. Så langt det passer skal IL bruke faste taktiske prinsipper for ledelse og organiseringen av et innsatsområde.

Mye av politiets beredskapsarbeid og planverk er basert på planlagte hendelser, og at politiet har mottatt et varsel god tid i forveien. Ved akutte hendelser bør man så langt som mulig følge de generelle prinsippene for planlegging og gjennomføring for å sikre en samordnet og koordinert innsats. Jo bedre beredskapen er, jo bedre er man forberedt ved akutte hendelser (POD 2011, s. 152). Tidsfaktoren vil ofte spille en sentral rolle. Krav fra media, befolkningen og andre kan øve press om hurtig respons fra politiets side, noe som ofte vil stå i motsetning til behovet for faglig forsvarlige forberedelser (POD 2011, s. 158).

3.4.2 Organisatoriske avgrensninger

Evalueringen er avgrenset til den innsatsen som ble gjennomført av Nordre Buskerud politidistrikt sine mannskaper. Politidistriktet fikk bistand fra en rekke politidistrikter, andre beredskapsaktører, frivillige og privatpersoner. Innsatsen står på noen områder på egne ben, på andre områder ble innsatsen til mannskapene vevet sammen med andre aktørers og ble en del av et hele. Det har ikke vært tid til å forfølge de ulike prosessene som til sammen dannet hele operasjonen, inn i de ulike samvirkeaktørenes organisasjoner. Det har heller ikke vært meningen at evalueringsgruppen til Nordre Buskerud politidistrikt skulle følge prosesser inn mot politidistriktene som bistod.

I enkelte elementer av politioperasjonen har kravet til organisasjonsmessig avgrensning gjort det krevende å skape tilstrekkelig innsikt i visse prosesser. Dette gjelder spesielt i aksjonen mot Utøya hvor Oslo politidistrikts Beredskapstropp (BT) bistod og i en periode hadde den taktiske kontrollen på aksjonen. Et godt samarbeid med evalueringsgruppen i Oslo politidistrikt har likevel bidratt til å utfylle bildet av de prosessene som dannet samhandlingen.

3.4.3 Politifaglige avgrensninger

Politiberedskapen og den politioperative innsatsen ligger under Politidirektoratets ansvarsområde. Tema som angår etterforskningen og som ligger under riksadvokatens ansvarsområde, omfattes ikke av evalueringen. De juridiske sidene ved operasjonen, og tjenestepliktens rekkevidde under farlige oppdrag, ligger utenfor evalueringens mandat å vurdere.

3.4.4 Avgrensninger i tid

Evalueringen omfatter politiets innsats fra fredag 22. juli 2011 ca. kl. 1724 til 15. august 2011. Det er prosessene under operasjonens første døgn som vektlegges i evalueringen.

3.5 Andre avklaringer

Evalueringen av Nordre Buskerud politidistrikt inngår som en del av en større evaluering av politiets totale innsats. Derfor er det viktig at den lokale evalueringen legger samme betydning i begrepene som går igjen i mandatet og som for øvrig brukes i evalueringene.

3.5.1 Begrepsavklaringer

Det er visse begreper som går igjen i evalueringen. Hvordan de ulike begrepene skal forstås må derfor avklares. I evalueringen bruker vi den definisjonen som det sentrale evalueringsutvalget har lagt til grunn. Her defineres følgende begreper slik:

Politiberedskap inneholder to typer beredskap. Generell politiberedskap forstås som etablert, døgnskcontinuerlig beredskap for å håndtere ordinære politioppgaver. Spesiell politiberedskap forstås som beredskap som er eller blir etablert, for å møte spesielle oppgaver under terror- og sabotasjeaksjoner, krig, redningstjeneste eller ekstraordinære hendelser eller kriser.

Innsatspersonell deles inn i fem kategorier:

Kategori 1: Mannskaper i BT

Kategori 2: Mannskaper i livvaktjenesten (Politiets sikkerhetstjeneste og Den Kongelige politieskorte).

Kategori 3: Mannskaper i Utrykningsenheten (UEH).

Kategori 4: Mannskaper med 40 timers årlig opplæring.

Kategori 5: Mannskaper med tilpasset opplæring.

Innsatsleder er leder for en aksjonsstyrke og innebærer øverste leder på taktisk nivå.

Delleder er en aksjonsleder, kortesjeleder, objektleder, livvaktleder, fagleder helse og fagleder brann. Innsatsleder avgjør i hvert enkelt tilfelle hvem som skal inngå i innsatslederko (ILKO).

Politioperasjon er innsats av politistyrker i større enheter. Flere politiaksjoner som hver for seg er deler av en innsats i en ekstraordinær hendelse eller krise, vil samlet utgjøre en politioperasjon.

Politiaksjon er en eller flere konkrete handlinger i mindre enheter, med et bestemt formål.

Mediehåndtering er politiets evne til å utveksle budskap med befolkningen og samfunnet gjennom mediene. Mediehåndtering omfatter både det å besvare medienes henvendelser og det å selv gå aktivt ut med og innhente informasjon via massemedier og i politiets egne kanaler.

Krisekommunikasjon er de kommunikasjonsaktiviteter som politiet iverksetter under kriser for å redde liv og helse, begrense skadevirkninger, hjelpe befolkningen til å beskytte seg selv og sin eiendom, forebygge usikkerhet og frykt, innhente informasjon og gi befolkningen et mest mulig riktig bilde av situasjonen.

Krise er en hendelse som har potensial til å true viktige verdier og svekke en virksomhets evne til å utføre sine samfunnsfunksjoner. En krise kan med andre ord være en tilstand som kjennetegnes av at samfunnssikkerheten eller andre viktige verdier er truet, og at håndteringen utfordrer eller overstiger kapasiteten og/eller kompetanse til den aktøren som i utgangspunktet har ansvaret.

Politiets innsatsevne er den kapasitet og kompetanse politiet har til å håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser.

Kapasitet er både tilgjengelig og anvendt kapasitet. Kapasitet er nært knyttet til kompetanse og i denne sammenheng knyttes kapasitet til om man fikk mobilisert tilstrekkelig mannskaper med tilstrekkelig kompetanse.

Effektivitet er politiets samlede håndtering og om tilgjengelige ressurser er utnyttet på best mulig måte.

Responstid er den tid det tar fra politiet mottar en melding om en hendelse til første politienhet er på stedet.

Kompetanse er kunnskaper, ferdigheter og evner som kan anvendes for å utføre arbeid. Det at pålagte treningstimer er gjennomført, kan ikke uten videre tas til inntekt for at politiet hadde den nødvendige kompetansen til å løse denne alvorlige, omfattende og komplekse krisen. Kompetanse omfatter ikke bare innsatspersonellet på taktisk nivå, men også personell på operasjonelt og strategisk nivå.

3.5.2 Sentralt evalueringsutvalg

Nordre Buskerud politidistrikts evalueringsutvalg er en arbeidsgruppe under det sentrale evalueringsutvalget til Politidirektoratet. Til tross for at den lokale evalueringsgruppen rapporterer til politimesteren i Nordre Buskerud politidistrikt, inngår det lokale evalueringsarbeidet som en del av den totale evalueringen av politiets innsats. Selv om rapporten er utformet for å stå på egne ben, evaluerer den bare en del av politiinnsatsen. Den organisatoriske avgrensningen av evalueringen baserer seg derfor på en isolert fortelling om hvordan Nordre Buskerud politidistrikt var forberedt på, oppfattet og håndterte krisen den 22. juli 2011 og de følgende dagene.

En vurdering av å offentliggjøre denne evalueringsrapporten må derfor ta hensyn til at den bare omfatter en del av politiets innsats, og en oppfatning av denne innsatsen.

3.6 Metode

Evalueringen tar utgangspunkt i en konkret og tidsavgrenset hendelse og kan sammenliknes med en casestudie. En casestudie utgjør en hensiktsmessig innfallsvinkel for å studere en kompleks innsats. De involverte deltakernes egne oppfatninger av innsatsen, vil være en viktig kilde for å vurdere verdien av de tiltakene som er utført (Sverdrup 2002, s. 128). Casestudiet krever at deltagerne er modne og i stand til å reflektere over innsatsen, også i et kritisk perspektiv.

Verdivurderingen av de ulike aktivitetene under innsatsen tar også utgangspunkt i prinsippene for krisehåndtering beskrevet i PBSI, ulike instruksjoner og direktiver knyttet til PBSII og diverse rundskriv. Disse prinsippene utgjør da den teoretiske antagelsen om hva som er god og hva som er mindre god oppgaveløsning. Analysen og vurderingene i evalueringen er også teoretisk knyttet til kommunikasjonsteori, kriseledelse og beslutningsteori.

Evalueringen har derfor en prosessorientert retning der det er organiseringen av innsatsen som blir studert, analysert og vurdert. Evalueringen blir da orientert mot innsikt, forståelse og læring (Sverdrup 2002, s. 32).

3.6.1 Datainnsamling

Siden det er valgt en design for evalueringen som går i dybden, er det samlet inn kvalitative data av ulike typer. Det er gjennomført 27 enkeltintervjuer og fem gruppeintervjuer. Totalt er det intervjuet 32 personer med politiutdanning og 12 personer fra lokalt brannvesen, helsevesen, kommunale kriseteam, privatpersoner og ledelsen ved Sundvollen hotell. Intervjuene har fulgt en semistrukturert intervjuguide. Alle intervjuguidene har hatt en lik grunnstruktur, jf. vedlegg 1. Mer spesifiserte spørsmål til intervjuguiden er bestemt ut fra funksjon og rolle på den som er intervjuet, eller gruppen som er intervjuet. Intervjuguiden har fulgt en grunnstruktur som anbefales under såkalte revisjonsintervju (Riksrevisjonen 2007).

Det er videre gjennomført dokumentanalyse av beredskapsplanverket knyttet til PBSI (POD 2011), PBSII og lokalt planverk knyttet til PBSIII for relevante taktiske områder. Det er gjennomført en gjennomgang av Politioperativt system (PO) i forhold til varslingslister og ressursoversikter med telefonnummere på relevante taktiske områder. PO-plan er gjennomgått knyttet til hvilke områder det er utformet tiltakskort og kontrollister for ved øyeblikkelige aksjoner.

I tillegg er det gjort dokumentanalyse av loggen fra oppdraget fredag 22. juli 2011 som ble ført i Politioperativt system (PO). Lydloggen, som også er analysert, inneholder lydopptak av telefonsamtaler ut og inn fra de tre pultene på operasjonssentralen. Videre inneholder lydloggen lydopptak av samtlige besvarte nødanrop til politiets nødtelefon 112, og av all sambandstrafikk. Lydloggen strekker seg fra fredag 22.juli 2011 kl. 1702 til kl. 2000 samme kveld. Av tidsmessige årsaker er ikke lydloggen analysert etter det tidspunktet. Lydloggen er den viktigste kilden for å sikre

kronologien i faktabeskrivelsen, og som forankringspunkt for når viktige beslutninger ble tatt og hva som påvirket beslutningene.

Det ble tidlig satt i gang arbeider for å kontrollere klokkeslettet på lydloggen. Undersøkelsene viste at klokken på lydloggen hadde et økende avvik, og at klokken må stilles jevnlig for å vise korrekt tid, se vedlegg 4. Den 22. juli 2011 gikk klokken på lydloggen 1 minutt og 4 sekunder for fort. Rapporten har tatt hensyn til feilen, og klokkeslett som oppgis er korrigert til korrekt tid. At klokken på lydloggen ikke viste rett tid, fikk ingen betydning for politioperasjonen.

Det er også gjort dokumentanalyse av relevante filmopptak som er beslaglagt, og som danner del av etterforskningsmaterialet. Det er også innhentet gjenparter av de situasjonsrapportene som politidistriktet sendte til Politidirektoratet (POD) under krisen.

Det er innhentet dokumentasjon om bemanning, øvelser, operativ trening, tilsynsrapporter, styringsdialoger med POD de siste tre år samt møter i redningsledelsen. Årsrapporter fra politidistriktet for årene 2009, 2010 og første halvår 2011, samt strategiske kriminalitetsanalyser for politidistriktet for årene 2011 og 2012 er også hentet inn og gjennomgått.

I tillegg er det gjort en analyse av de tilbakemeldingene som samvirkeaktører gav til politiets innsats på førsteinntrykkssamling ved Oslo kongressenter 1. september 2011. Der gav samvirkeaktørene en tilbakemelding på hvordan de oppfattet egen rolle og samhandling med politiet knyttet til bombeeksplosjonen i Oslo og skytingen på Utøya.

Onsdag 19. oktober 2011 var evalueringsgruppas medlemmer på befaring i operasjonsområdet sammen med evalueringsgruppen til Oslo politidistrikt. Befaringen omfattet operasjonssentralen og stabsrommet i politihuset på Hønefoss, båtutsettingsplassen ved Vanførehjemmet, Utøya kai landsiden og selve Utøya.

3.6.2 Svakheter ved metodevalg

Mandatet til evalueringsgruppa er omfattende. Casedesign som går i dybden, resulterer i store mengder data. Sett i forhold til den tiden som er avsatt til evalueringen, oppstår det en fare for at dataene ikke analyseres tilstrekkelig grundig. Det har, innenfor tidsfristen, vært vanskelig å relatere dataene til den utvalgte teorien på en fullgod måte.

Vurderingene av svakheter ved metodevalget tar utgangspunkt i dataenes pålitelighet, hvor relevante de er for å besvare problemstillingene, hvordan de forklarer sammenhenger og årsaksforhold og i hvilken grad funn kan overføres og gjøres relevante for andre uønskede hendelser og kriser.

Pålitelighetene til selve dataene er avhengig av datakildenes muligheter til å gjengi den situasjonen som skal beskrives på en korrekt måte. Videre om den metoden som er benyttet for å samle inn data, er tilstrekkelig robust til at informasjonsinnhenting kan repeteres og gi de samme data.

Intervjuene er tatt nær to til tre måneder etter hendelsen. Mange av informantene var utsatt for intense og sterke opplevelser samt stressbelastninger under innsatsen. I tillegg har det vært gjennomført ulike debriefer og samtaler om hendelsene i et HMS perspektiv blant informantene i etterkant. Hendelsen har dessuten vært hyppig omtalt i media og kolleger i mellom. Mange informanter har tenkt gjennom hendelsene de var med på ettertid. Slike mentale bearbeidelser skaper fare for etterrasjonaliseringer av de aktivitetene som ble gjennomført. I sum har dette vært egnet til å påvirke, forskyve og svekke informantenes minnebilder. Dessuten har hver informant sin opplevelse og sin fortelling om det som skjedde, basert på hvor de var og hva de gjorde. Få informanter knytter hendelser til spesifikke og kontrollerbare klokkeslett.

Enkelte informanter har skrevet egenrapporter om sine roller under hendelsen. Rapportene er skrevet ca. to måneder etter hendelsen. Derfor er også innholdet i disse rapportene påvirket av svekkede minnebilder.

Sett i sammenheng med den elektroniske lydloggen gir intervjuene likevel nyttig informasjon. Lydloggen gir en korrekt gjengivelse av kommunikasjonen i kronologisk rekkefølge. Lydloggen er den mest pålitelige kilden for å skape et bilde av hvilken informasjon som førte til hvilke beslutninger og årsakssammenhenger. Elementer i intervjuene kan settes i sammenheng med spesifikke hendelser i lydloggen. Sett i sammenheng med lydloggen gir derfor intervjuene nyttig informasjon om den større konteksten som kommunikasjonen i lydloggen finner sted under. Analyser av aktuelle filmfiler i etterforskningsbeslaget supplerer informasjonen ytterligere. En svakhet ved filmfilene er at de ikke er festet til klokkeslett. Dermed må filmfilene også knyttes til episoder omtalt i lydloggen.

I tillegg til å gi en mest mulig korrekt beskrivelse av egne handlinger, er det viktig at informantene evner å reflektere over egne handlinger og systemet handlingene er gjort innenfor. Enkelte informanter har i større grad reflektert rundt både egne handlinger og elementer ved systemene, enn andre.

Den skriftlige loggen fra operasjonen i PO gir få holdepunkter for å kaste lys over de ulike prosessene og beslutningene som ble tatt i starten av operasjonen. Stabsloggen er registrert i samme logg og er heller ikke egnet til å skape notoritet over beslutninger som må være tatt i staben. Det lokale planverket PBSIII registrert i PBSWeb er under implementering og oversikt over øvelser og evalueringer er foreløpig i liten grad skriftlige og registrert her. Problemstillinger knyttet til lokalt tilpasset planverk, øvelser og andre forberedelser til uønskede hendelser og kriser, har derfor vært vanskelig å besvare med de data som er innhentet gjennom politidistriktets PBSWeb.

Det er lagret oversikter over møter, øvelser og andre beredskapstiltak på ulike filer i politidistriktets filmappesystem og på private filer. Evalueringsgruppen har på skriftlige spørsmål fått oversendt opplysninger om planverk, øvelser og evalueringer fra stabssjef. Videre har evalueringsgruppen selv gått gjennom disse filene.

Troverdigheten og relevansen til de dataene vi har samlet inn og som dekkes av lydloggen er god. For de dataene som ikke dekkes av og kan kontrolleres mot lydloggen, er troverdigheten og relevansen vurdert som akseptabel. De data det har vært mulig å samle inn, er derfor egnet til å svare på problemstillingene. Dataene gir også grunnlag for å vurdere sammenhenger mellom hendelser og beslutninger. Dermed er det mulig å avdekke mekanismer som peker mot framtidige lærings- og erfaringspunkter.

Overføringsverdien og læringsverdien relatert til framtidige uønskede hendelser og kriser er et nøkkelelement ved evalueringer. Evalueringer bygget på en casedesign innebærer å innhente mye informasjon for å få en dekkende og fylldig forståelse av en operasjon. Dermed oppstår det en fare for at casen kun representerer seg selv, slik at det ikke er noen generaliserings- og fremtidig læringsgevinst å hente ved å gjennomføre en slik evaluering. For å unngå å gjøre evalueringen for spesiell og egenartet må de ulike prosessene som driver operasjonen framover, løftes opp fra akkurat det som skjedde den 22. juli 2011 og dagene som fulgte. Dette gjøres ved å vurdere sentrale funn på bakgrunn av teori der teori finnes. Slik knyttes erfaring og teori sammen og skaper en mer robust kunnskap, enn bare erfaringen alene. Dette er nødvendig for at evalueringen skal ha overførings- og læringsverdi for andre hendelser enn akkurat denne hendelsen, og for andre politidistrikt enn bare Nordre Buskerud politidistrikt.

3.6.3 Evalueringsgruppas habilitet

Evalueringsgruppen består av fire personer som har sitt daglige arbeid i Nordre Buskerud politidistrikt. I tillegg består evalueringsgruppen av Morten Ørn som er innbeordret til POD fra Hordaland politidistrikt i evalueringsperioden.

Medlemmene i evalueringsgruppen har sitt daglige arbeid i politiet. Det har både fordeler og ulemper. Det å ha innsikt i politiet, samt fagkunnskap om evalueringstemaet, gir gode forutsetninger for raskt å finne fram til, og tolke data som innhentes. Likevel vil undersøkelser innen egen organisasjon by på utfordringer. Når forforståelsen om undersøkelsestema er sterk, blir visse funn lett tatt for gitt og oversett. Det å studere egen virkelighet reduserer den undring og nysgjerrighet som er viktig i undersøkelser og evalueringer. Lojalitet og sosiale bånd til de som undersøkes kan føre til at kritiske spørsmål ikke blir stilt, eller i tilstrekkelig grad fulgt opp. Metodisk er det viktig å være bevisst slike mekanismer og sørge for at de ikke reduserer oppmerksomheten mot funn, eller unnlater å søke etter funn, som en utenforstående ville funnet interessant. Innledningsvis og underveis i evalueringsarbeidet har medlemmene i gruppen diskutert disse utfordringene, for å redusere effekten av dem.

Befolkningens oppfatninger av og forventninger til politiet og politiets eget bilde av seg selv har et gap. Politiet er en etat som befolkningen ofte kjenner gjennom media og underholdningsindustrien. Media omtaler ofte de mest alvorlige sakene, og gir inntrykk av at politihverdagen er annerledes enn slik politiet oppfatter den. Underholdningsindustrien tegner også et annet bilde av politiet, dets materiell og utstyr og rettslige rammer enn slik virkeligheten er for politiet. Likevel er det et mål at evalueringen

ikke skal ha et enøyd politiperspektiv på de funn som gjøres, men søke å betrakte og forklare dem med samme undring som en utenforstående ville ha gjort.

Evalueringen har i første rekke et læringsformål, og det hviler et ansvar på evalueringsgruppen om å viderebringe erfaringer som innsatspersonellet gjorde fredag 22. juli 2011 og dagene som fulgte, både på godt og vondt. I tillegg er det viktig å ha et åpent og ansvarlig politi som redegjør for situasjonen, og de prosessene som var virksomme og som påvirket de beslutningene som ble tatt denne dagen, og dagene som fulgte.

4 FAKTA

Kapittel fire forsøker å etablere et faktagrunnlag for politidistriktets innsats.

4.1 Rammebetingelser for operasjonen

Rammebetingelsene for politioperasjonen beskriver kort den trusselen, situasjonen og konteksten som dannet krisen fredag 22. juli 2011.

Trusselen bestod av en svært godt forberedt gjerningsperson med en høyreorientert ideologisk plattform iblandet elementer av konspirasjonsteorier der den viktigste fienden er ”kulturmarxister” og ”kulturmarxisme” representert ved den sittende regjering generelt og Det Norske Arbeiderpartiet spesielt.

Gjerningspersonen hadde stor gjennomføringsevne og -vilje til å drepe unge og voksne. Gjerningspersonen var kledd i en politiuniformsliknende drakt med vernevest og utstyrsbelte inneholdende blant annet magasiner til våpnene. Han hadde en halvautomatisk rifle av typen Ruger Mini 14, våpennr. 581-54821 og en halvautomatisk pistol av typen Glock 9x19 mm, våpennr. NXR 141. Riflen hadde en praktisk rekkevidde på to til tre ganger politiets standard tohåndvåpen Heckler & Koch MP5. Til riflen ble det brukt ammunisjon med cal. 223 både helmantlet, konkurranse/softpoint og med hulspiss. Riflen hadde 10 magasiner med plass til 30 patroner i hvert magasin, til sammen plass til 300 patroner. Pistolen hadde seks magasiner, to med plass til 17 patroner, og fire med plass til 31 patroner, til sammen plass til 158 patroner. Begge våpen ble brukt under de systematiske og målrettede drapshandlingene. Da gjerningsmannen ble pågrepet hadde han 76 patroner igjen i ulike riflemagasiner, og 25 patroner igjen i ulike pistolmagasiner.

På Utøya befant det seg 565¹ personer da gjerningsmannen åpnet ild. Utøya er 0,12 km² stor og det er få gjemmesteder. Det er ca. 650 meter med vann til nærmeste fastland. Fredag 22. juli 2011 var det regn og kjølig vær, og kaldt i vannet. Været gjorde også at det ikke var trafikk av fritidsbåter i nærområdet til øya. Det var fire båter på øya. To båter, MS Thorbjørn og Reiulf, forlot Utøya relativt tidlig med flyktende mennesker. Mulighetene for å søke dekning, eller å flykte fra øya, var derfor små.

4.2 Forutsetninger for Nordre Buskerud politidistrikt

Politidistriktet hadde en befolkning på 82.920 ved inngangen til 2011. Dette utgjorde drøyt 30 prosent av innbyggerne i Buskerud fylke. Arealet er på 12.055 km² og dette utgjør snaut 80 prosent av fylket. Politidistriktet består av 12 kommuner. Det er drøyt 25 mil mellom ytterpunktene fra Sollihøgda til Halne fjellstue. Den største avstanden mellom driftsenhetene er mellom Hol og Jevnaker som har en avstand på drøyt 20 mil.

¹ Tallet har noen forbehold

Politidistriktet hadde en stillingsramme for 2011 på 180,2 stillinger. Det faktiske budsjettet gav en økonomisk dekning for 168,4 stillinger, herunder 116,3 politiutdannede. Dette utgjør 1,40 politiutdannede pr. 1000 innbygger. I rapporten "Politi mot 2020" (Politidirektoratet 2008) er det et mål om to politiutdannede pr. 1000 innbygger til 2020. I forhold til dagens innbyggertall, innebærer det en stillingsvekst på 42,6 prosent, dvs. på 49,5 politiutdannede til totalt 165,8. Det innebærer en netto stillingsvekst på 6,2 politiutdannede pr. år fram til 2020.

Politidistriktet er et tradisjonelt fritidsdistrikt, og har like mange hytter som boliger. I tider med god økonomi er det høy byggeaktivitet av fritidsboliger og turistbedrifter. Ellers er distriktet preget av landbruk, industri og servicevirksomheter. Bare Oslo har flere overnattingsturister på årsbasis. Politidistriktet har store vannområder og har en båt som står på henger ved politihuset. Båten er en Zodiac, registrert for 10 personer med en 75hk motor. Båten gjør en hastighet på 35 knop med to personer om bord. Båten må sjøsettes fra henger via båttrampe pga. tyngden på båten.

I 2010 ble politidistriktet trukket 1,7 mill kroner vedrørende sentrale IKT-investeringer. I styringsdialogen med politidirektoratet i oktober 2010 for driftsåret 2011 redegjorde politidistriktet for 18 kostnadsreduserende tiltak for å komme i budsjettbalanse for 2010. Distriktet lå da an til en budsjettoverskridelse på ca. 4 mill. kroner. Merforbruket ble blant annet pga. sparetiltakene redusert til kr 979.000 ved årsslutt. Merforbruket ble trukket fra 2011 budsjettet sammen med de sentrale IKT-investeringene for 2011.

Sparetiltakene ble videreført for driftsåret 2011. Ett av sparetiltakene var å akseptere alenevakt ved enkelte tjenestesett på operasjonssentralen. Et annet var å vedta investeringsstopp i materiell og utstyr.

4.3 Forberedelsesfasen

4.3.1 Beredskapsplanlegging og planverk

Beredskapsplanleggingen i politidistriktet er omhandlet i PODs siste tilsyn i politidistriktet 18.-21. november 2008. I tilsynsrapporten konkluderte tilsynet med at politidistriktets beredskapssystemer (PBS, særlig I og III) hadde ytterligere potensial knyttet til både tilgjengelighet, involvering av driftsenhetene, opplæring og bruk.

Evalueringsgruppen har hatt en gjennomgang av PBSWeb og gjennomgangen har vist at politidistriktet i liten grad har implementert og tilpasset lokalt planverk for de beredskapsområdene som var aktuelle den 22. juli 2011. Det planverk som var lagt inn i PBSWeb, var i stor grad bygget på sentrale maler, og i liten grad konkretisert og tilpasset lokale forhold. Et unntak var politidistriktets Kriseinformasjonsplan av 13. oktober 2008. Det foreligger likevel lokale planer og tiltakskort for aktuelle beredskapsområder i PO-plan, og ulike områder på politidistriktets IT-filstruktur. Gjennomgangen av planverket på politidistriktets IT-filstruktur viser at det ikke er mangel på planer. Tvert i mot er det mange planer som skal dekke en mengde ulike scenarier. Med så mange planer er

det vanskelig å gjøre planene tilgjengelige for brukerne. PBSWeb har søkemuligheter for å gjøre planene lettere tilgjengelig, og planverket bør derfor legges inn der.

Leder for Fellesoperativ enhet som også er stabssjef og ansvarlig for beredskapsplanverket, har i intervju fortalt at politidistriktet utdannet en beredskapsplanlegger vinteren 2010. Beredskapsplanleggeren ble beordret til POD etter kort tid. Oppdateringen av planverket i PBSWeb ble derfor lagt på to operasjonsledere som tilleggsoppgaver. Selv om det var en viss framdrift, gikk det i følge stabssjefen tregt å oppdatere planverket i PBSWeb.

Politidistriktet har en stabsinstruks med oversikt over stabsmedlemmer. Det foreligger en varslingsliste og et system for raskt å kunne samle sine ressurser ved uønskede hendelser eller kriser som anført i PBSI (Politidirektoratet 2011, s. 32). Stabssjefen har redegjort for at det finnes en mobiltelefon på operasjonssentralen med muligheter for å sende SMS varsel til operasjonsledere og stabsmedlemmer. Videre er det redegjort for at politistasjonen i Hønefoss har et tilsvarende varslingsystem for UEH-mannskapene. Ingen av disse varslingsystemene ble brukt den 22.juli 2011.

Det er også redegjort for at verken stabsmedlemmer, operasjonsledere eller UEH-mannskapene inngår som stående beredskap i en etablert vaktliste, og at det derfor er basert på tilfældigheter at noen faktisk kan møte.

4.3.2 Øvelser og trening

Politidistriktets operative mannskaper gjennomfører opplæring og trening i henhold til temalistene som årlig utgis ved Politihøgskolen dvs. 40 timer trening for kategori 4-mannskapene og 103 timer trening for kategori 3-mannskapene. Politidistriktets UEH-leder redegjorde for at det var praktiske problemer med å få trent kategori 3-mannskapet de pålagte 103 timene pr år. Problemene bestod i første rekke av at kravene fra den daglige tjenesten gjorde det vanskelig å frigi mannskapene til trening, og at det var kostbart å erstatte mannskapene på vaktlistene. I 2010 ble det gjennomført 9 treningsdager med kategori 3-mannskapet. I tillegg deltok kategori 3-mannskapet på 40 timers treningen sammen med kategori 4-mannskapet. To av de spesielle treningsdagene for kategori 3-mannskapet bestod av taktisk trening med scenarier med "dødelig vold pågår". For 2011 var det fram til 22. juli 2011 gjennomført fire treningsdager for kategori 3-mannskapet, hvorav en dag bestod av taktisk trening mot scenario "dødelig vold pågår".

Stabssjefen fortalte i intervju at det var vanskelig å skape rom for trening og øvelse generelt. De daglige arbeidsoppgavene tok all tid. Det var dyrt å erstatte mannskaper som skulle trene og øve. Derfor ble øvelsesvirksomheten holdt på et minimum.

I styringsdialogen med politidirektoratet i oktober 2010 ble det opplyst at det var gjennomført seks distriktsøvelser i 2010. Dette var:

- 9. mars FIG øvre samarbeidsområde og lensmannskontorene
- 17. mars Fellesøvelse for blålysetatene i Hallingdal
- 21. april UEH øvelse sammen med Ringerike fengsel
- 6. mai Stabsøvelse sammen med Ringerike fengsel og BT
- 27. mai Djerv, øvelse sammen med forsvaret
- 18. juni Skyting, pågår skole

I den skriftlige evalueringen av øvelsen 6. mai 2011 ved Ringerike fengsel, er det anført at stab/LRS-rommet ikke er hensiktsmessig fordi det er for trangt, har for dårlig luft og ikke er hensiktsmessig utstyrt. Dette er de samme forholdene som i intervjuer av stabsmedlemmer, er påpekt for den 22.juli 2011.

I intervjuer har enkelte stabsmedlemmer gitt uttrykk for at det arrangeres få stabsøvelser, og at ikke alle stabsmedlemmene føler seg trygge i rollen som fagledere på de ulike områdene. Stabssjefen har i intervju opplyst at det ofte settes stab i reelle situasjoner, og at stabsmedlemmene får trening under reelt stabsarbeid. Staben i politidistriktet hadde ikke gjennomført nytt stabskurs ved treningssenteret i Stavern før 22. juli 2011. Det hadde ikke vært søkt om å få delta på det nye stabskurset for politidistriktets stab samlet. Stabssjefen fortalte i intervju at noen av stabsmedlemmene hadde det gamle stabskurset.

Politidistriktet har fast ansatte IL på alle vaktlag. IL har egen stillingsinstruks. Når IL ikke er tilgjengelige, blir vaktlagets faste nestkommanderende fungerende IL. I enkelte intervjuer har informanter fortalt at IL på noen vaktsett gis mannskap som ikke har tilstrekkelig kompetanse.

Politidistrikt har faste båtførere, og jevnlig øvelser med båten. Det er et nært samarbeid med brannvesenet i Ringerike om båttjenesten. Det er faste utsettingsplasser for båten, og båtførerne er erfarne.

Politidistriktet hadde fram til 1. oktober 10 kategori 3- mannskap i nedre region, og to kategori 3-mannskap i øvre region. I tillegg var det i nedre region to personer med UEH-kompetanse som deltok på UEH-treninger og oppdrag som om de var faste på laget. Den utvidede utdanningen skal gi UEH-mannskapene kompetanse til å løse de mest alvorlige væpnede oppdragene som politidistriktet står overfor. De to skarpskytterne i UEH-laget har politiets standard skarpskytterifle VS94P. UEH-mannskapene har likevel ingen stående beredskap, og det er tilfeldig om de nås på fritiden og kan møte på kort varsel. Det er utelukkende et økonomisk spørsmål som gjør at det ikke er utformet en beredskapsordning som sikrer at politidistriktet raskt kan samle sin beste kompetanse, når skarpe

oppdrag plutselig oppstår. At UEH-mannskapene ikke går på faste beredskapslister, er ikke særskilt for Nordre Buskerud politidistrikt.

Politidistriktet har ca. 72 kategori 4 -mannskap. Dette er mannskap som er godkjente for ett eller begge av politiets standard skytevåpen, pistol Heckler & Koch P30L og/eller maskinpistol Heckler & Koch MP5. Kategori 4-mannskapene har pga. færre treningstimer og begrenset øvelsesprogram, lavere kompetanse i å løse væpnede oppdrag enn UEH-mannskapene. Standard kategori 4 treningsprogram for "dødelig vold pågår" består av et øvelsesopplegg på 11 timer fordelt på tre timer teori og åtte timer praktisk trening. Treningsprogrammet stod på Politihøgskoles temaliste for kategori 4-mannskaper i 2009.

Politidistriktet hadde syv operasjonsledere, og ni operatører. Av de ni operatørene var to i hel stilling på operasjonssentralen. En av de faste operasjonslederne er til enhver tid beordret til UP så reelt tall på operasjonsledere er seks.

Politidistriktet foretok ingen særskilt risikovurdering i forhold til sårbarhet på kompetanse under ferieavviklingen i 2011. Likevel har nøkkelpersonell alltid utpekte stedfortredere under ferieavvikling. IL og nestkommanderende får heller ikke avvikle ferie samtidig. Ferieavviklingen ble gjennomført etter ferieloven og i hovedsak slik at mannskapene avviklet ferie i tre puljer.

Trusselbildet mot Utøya har aldri vært av en slik karakter at politiet har vurdert øya, eller AUF arrangementet, som et skjermingsverdig objekt med behov for spesielle sikkerhetstiltak. Politidistriktet foretok derfor ingen risikovurdering av arrangementet til AUF på Utøya sommeren 2011. Heller ikke tidligere år er det gjort særskilte risikovurderinger rundt AUFs arrangement. PST utformet en trusselvurdering i forhold til statsministerens planlagte besøk på Utøya lørdag 23. juli 2011. Trusselvurderingen var rettet mot statsministerens personlige sikkerhet uavhengig av at han skulle besøke AUFs sommerleir. Erfaringene fra tidligere år, tilsier ikke at sommerleiren til AUF krever spesiell oppmerksomhet fra politiet. Politiet har heller ikke gjort kontroller eller vurderinger av de alminnelige beredskapsplanene i tilfelle brann eller ulykker på Utøya.

4.4 Gjennomføringsfasen

Politioperasjonen mot Utøya var kompleks og intensiv. I sann tid var det krevende å kategorisere situasjonen til de regelprinsippene som er beskrevet i PBS I og PBS II. Det uavklarte trusselbildet etter pågripelsen, skapte problemer i forhold til rollefordelingen mellom politiet, andre beredskapsaktører, frivillige og privatpersoner.

Det er mulig å bryte ned og kategorisere operasjonen til regelprinsippene knyttet til seks ulike beredskapsområder og aksjoner. Dette er:

- Øyeblikkelig aksjon for å nøytralisere trusselen og redde liv

- Funn av mulige eksplosiver
- Evakuering og redning
- Søk etter antatt omkomne (SEAO)
- Evakuerte- og pårørende håndtering
- Medie- og informasjonshåndtering under krise

De seks beredskapsområdene utspilte seg parallelt, men med ulik intensitet gjennom første del av operasjonen. Rapportens beskrivende faktadel behandler de ulike beredskapsområdene atskilt. Dette er gjort for lettere å kunne vurdere håndteringen, og for at rapporten skal bli lettere å lese.

4.4.1 Bemanning 22. juli 2011 kl. 1724

Fredag 22. juli 2011 kl. 1724 var det ett politimannskap på jobb ved Fellesoperativ enhet, operasjonssentralen. Det var tre politimannskap på vakt i midtregionen (Modum, Sigdal og Krødsherad). Det var også tre politimannskap på vakt i øvre region (Hallingdal, Nore og Uvdal). På politihuset i Hønefoss som dekker nedre region (Ringerike, Hole og Jevnaker), var det fem politimannskaper på vakt. I tillegg var det et politimannskap som hadde gått av vakt kl. 1600, men som fortsatt befant seg på politihuset. Da første telefon om skyting på Utøya ble mottatt ble det ringt etter flere mannskap. I tabell 1 følger en oversikt over mannskapene som var involvert i den øyeblikkelige aksjonen, fram til gjerningspersonen ble pågrepet. Kodeskjema gir en oversikt over hvilken kategori de ulike mannskapene tilhører og hvilken benevnelse de gis i beskrivelsen av den øyeblikkelige aksjonen.

Tabell nr 1. Kodenøkkel for mannskap fra Nordre Buskerud politidistrikt som var involvert i den øyeblikkelige aksjonen mot Utøya, fredag 22. juli 2011.

Ansatte på vakt 22. Juli 2011 kl 1725 Nordre Buskerud politidistrikt, nedre region og Fellesoperativ enhet		
Benevnelse	Kategori/funksjon	Vaktsett
P30a	Kat. 4	Krimvakt/Patrulje kl 1200 - 2000
P30b	Kat. 4	Patrulje kl 0800 - 1800
P40b	Kat. 5	Patrulje kl 1400 - 0000
P31a	Kat. 3 - båtfører	Patruljetjeneste/Innsatsleder kl 0800 - 1800
Operasjonsleder	Kat. 5 – operasjonsleder 60%	Operasjonsleder kl 1500 - 2300
Bistand operatør	Kat. 5	Krimvakten kl 1400 - 2200
Ansatte som ble varslet og som deltok direkte i aksjonen på taktisk eller operasjonelt nivå		
P31b - AL	Kat. 3 – (tidligere kat.1)	Varslet på fritid/Aksjonsleder
P40a	Kat. 4	Varslet på fritid
P40c	Kat. 4	Gått av vakt befant seg på politihuset
IL Utøya	Kat. 3 – (tidligere kat.1) -	Varslet på fritiden/Innsatsleder Utøya
Fungerende stabssjef	Kat. 5 – Nk Fellesoperativ enhet	Varslet på fritid/Fung stabssjef

4.4.2 Øyeblikkelig aksjon

Fredag 22. juli 2011 ca. kl. 1724 oppholdt fire av de fem politimannskapene seg i et pauserom i tilknytning til operasjonssentralen. Her var også politimannskapet som hadde gått av vakt kl. 1600. De fulgte nyhetssendingene fra bombeeksplosjonen i Oslo. Operasjonsleder befant seg på sin pult i operasjonssentralen, og det sjette og siste politimannskapet avsluttet et avhør.

Kl. 1718 viste lydloggen at operasjonsleder snakket i telefon med en ansatt ved legevakten Ringerike sykehus. De snakket om bombeeksplosjonen i Oslo og at verken politi eller sykehus hadde mottatt noen form for bistandsanmodning, eller annet varsel fra Oslo. Mot slutten av samtalen opplyste legevakten at det var 500 til 700 uskyldige ungdommer på Utøya. Legevakten opplyste at noen av ungdommene sikkert var påvirket av det som hadde skjedd i Oslo og kunne ha behov for krisehåndtering.

Kl. 1720 viste lydloggen at operasjonsleder mottok en telefon fra en kvinne som hadde vært utsatt for en trafikkulykke. Under samtalen med kvinnen, klokken 1724 ble det overført en nødsamtale fra AMK. Operasjonsleder avrundet samtalen og besvarte nødanropet kl. 172444.

Operasjonsleder var satt på medlytting fra AMK og kom rett inn i en intens samtale mellom en mannsperson og operatøren på AMK. Samtalen mellom AMK og mannspersonen handlet om skyting på Utøya og at flere folk lå nede, og muligens var døde. Politiet ble etter hvert koplet til samtalen og kunne kommunisere med mannen fra kl. 172548. Mannen forklarte at det var kommet i land en mannsperson i politiuniform, og hadde begynt å skyte på folk med et automatgevær. Samtalen ble brutt kl. 172610.

Parallelt med at operasjonsleder satt i denne telefonsamtalen begynte nødanrop å ringe på de to andre ubetjente sambandspultene som står på operasjonssentralen. Når telefoner fra AMK settes over til politiets 112 linje, er fremdeles de to 112 linjene ledige for andre nødanrop. Derfor ringte de to 112 linjene på alle skjermer.

Kl. 1725 viste lydloggen at P31a svarte på ett nødanrop der en mann/gutt ringte fra Utøya. Han meldte at det var skyting på Utøya og at det var panikk. P31a spurte om han visste hvem gjerningsmennene var, men det visste ikke innringeren. På spørsmål om hvor på øya skytingen var, fikk P31a til svar at det var over alt. Samtalen ble avsluttet med at P31a gav råd om å søke dekning.

I intervju fortalte P31a at fra dette tidspunktet "eksploderte" telefonpågangeren til operasjonssentralen og at P30b også kom til for å hjelpe.

Kl. 1725 viste lydloggen at P30b parallelt svarte et annet nødanrop fra en jente fra Utøya. Hun meldte om mange skudd, men hadde ikke sett noe. Det ble meldt om skudd over hele øya. P30b opplyste at

det var mange som ringte og at de skulle samle styrken og komme så fort de kunne. P30b bad jenta om å søke dekning. Samtalen varte i to minutter og 21 sekunder.

I intervju fortalte både P31a og P30b at operasjonsleder bad om hjelp til å varsle mannskapene i politiets UEH-enhet. P31a ringte til stasjonssjefen ved Hønefoss politistasjon og bad han komme straks, og sendte en melding til et UEH-mannskap. P30a ble bedt av både P31a og P30b om å varsle UEH-mannskapene. I intervju har P30a fortalt at han på sin egen mobiltelefon varslet P31b og IL Utøya på vei til sitt kontor. Han husker ikke hva slags informasjon han fikk om det som skjedde, annet enn at det var "skyting pågår" på Utøya. Han hadde bare nummeret til P31b og IL Utøya av UEH-mannskapene på sin mobiltelefon, og varslet bare disse to. Dette gav han beskjed om, men husker ikke til hvem.

Kl. 1728 viste lydloggen at P30b ringte til fungerende politimester for å be om bevæpningsordre. Politimesteren ble informert om at "det ringer flere personer .. skudd avfyrt på Utøya. Koker ganske heftig der". P30b bad om bevæpningsordre. Konstituert politimester spurte om hva mer konkret som skjedde der. P30b opplyste at "skudd avfyrt" og var ikke mer konkret på antall gjerningspersoner eller annet. Konstituert politimester beordret at saken ble tatt på største alvor med tanke på hva som hadde skjedd i Oslo. Konstituert politimester gav ordre til bevæpning med to- og enhåndsvåpen. P30b orienterte om hvem som var foreløpig IL og at UEH-mannskapet var i ferd med å bli varslet. Samtalen varte i ett minutt og 36 sekunder.

Parallelt med dette kl. 1728 viste lydloggen at operasjonsleder fikk ny telefon fra AMK der det ble opplyst at det var skyting på Utøya, men at det ikke var noe sikkert antall på hvor mange som var truffet og lå nede. AMK informerte om at det var brukt et automatvåpen og at gjerningspersonen var kledd i politiuniform. Operasjonsleder opplyste at politiet måtte få ut det de hadde av folk.

Oslo politidistrikt kom igjennom til operasjonsleder kl. 1728 og bad om å få bekreftet deres melding om skyting på Utøya. Operasjonsleder bekreftet meldingen, men det ble ikke informert om antall gjerningspersoner eller nærmere beskrivelser av situasjonen. Rett etter at samtalen med operasjonsleder i Oslo politidistrikt ble avsluttet, viste lydloggen at operasjonsleder mottok en telefon fra AUF-lederen som opplyste om at AUF-leiren var under angrep fra mann som skyter. Operasjonsleder bad om bekreftelse på om den som skjøt hadde politiuniform på seg. Dette visste ikke AUF-leder. AUF-leder sa de hadde forlatt øya i båt og fikk beskjed om å søke sikkerhet. AUF-leder spurte om det var sendt folk, og fikk beskjed om at det var folk på vei.

Det var en strøm av telefoner til operasjonsleder som på dette tidspunktet var alene om å svare på telefonene. Øvrig mannskap var i ferd med å varsle UEH-mannskap, ikle seg verneutstyr, bevæpne seg og laste opp biler og båt. I noen av nødanropene som ble mottatt, var det spesifikk nevnt en mann i politiuniform som skjøt. Andre meldte kun om at det ble skutt. Det kom telefoner fra folk som oppholdt seg på Utøya og pårørende som hadde fått meldinger fra folk som oppholdt seg på øya. Etter hvert ringte også media. Gjennom hele denne beskrivelsen av den øyeblikkelige aksjonen, var det

svært stor trafikk på nødlinjen, telefoner og radiosambandet. Beskrivelsen tar utgangspunkt i vesentlige hendelser for den øyeblikkelige aksjonen til Utøya og tegner ikke et komplett bilde av intensiteten i informasjonsmengden som ble mottatt, og dannet basis for beslutninger på det operasjonelle og taktiske nivået.

P31a var IL på dette vaktsettet, men er ikke fast oppsatt som IL i politidistriktet. P31a er en av politidistriktets faste båtførere. I intervjuet fortalte han at han gav beskjed om at P30a og P30b skulle kjøre til Utøya for observasjon, mens han selv klargjorde båten. Det ble ikke gitt beskjed hvor de skulle observere fra. P31a fortalte i intervjuet at de selv måtte gjøre en vurdering av hvor det var best å observere fra. Politimannskap er trent i å bruke skjønn og å være selvstendige i oppgaveutførelsen.

Etterforskeren, som nettopp hadde avsluttet et avhør, fortalte i intervju at hun begynte å svare på telefoner på operasjonssentralen noe forut for kl. 1735. P30a hadde informert etterforskeren om at det var stort behov for hjelp på operasjonssentralen. Etterforskeren var ikke øvet i hvordan pultene fungerte og brukte ikke tid på å åpne dataprogrammet Politioperativt system (PO) for å loggføre meldinger. Det tar noen minutter å logge seg på dette systemet. Meldinger som etterforskeren mottok ble gitt operasjonsleder på lapper, slik at operasjonsleder skulle loggføre disse. Det bråkete arbeidsmiljøet på operasjonssentralen, og intensiteten i de operativt relaterte aktivitetene var uvant for etterforskeren å håndtere. Operasjonsleder har i intervju fortalt at det ikke var tid til å loggføre meldinger i PO før kl. 1752. Det var heller ikke tid til å følge opp og kontrollere operasjonen ved å konsentrere seg kun om å høre på og bruke radiosambandet. Operasjonsleder forsøkte i innledningsfasen å følge opp operasjonen på sambandet samtidig som nødtelefoner og andre telefoner ble forsøkt besvart.

Kl. 1732 viste lydloggen at en fortvilet person ringte nødtelefonen, og sa at politiet var alt for sene. Alle på øya var allerede skutt. Kl. 1734 viste lydloggen at Hordaland, Romerike og Østfold politidistrikter kom gjennom. De informerte om at de hadde mottatt meldinger om skyting på Utøya.

Kl. 1737 viste lydloggen at operasjonsleder kalte opp alle enheter for å få bekreftet resultatet av varslingene som ble fordelt på mannskapet. Det ble gitt tilbakemelding om at P31b var varslet og på vei. Videre ble det gitt tilbakemelding på at IL Utøya ikke hadde svart ennå. P31a holdt på å klargjøre båten og kople hengeren til politibilen, og informerte om at båten ville bli satt ut på båtutsettingspunktet ved Vanførehjemmet. Operasjonsleder opplyste tilbake at brannvesenet var varslet og at de også ville sette ut båt.

I intervju har operasjonsleder fortalt at oppgaven med å varsle brannvesenet ble gitt etterforskeren som hjalp til på operasjonssentralen. Etterforskeren har fortalt at det ikke var mulig å komme gjennom på brannvesenets nødtelefon 110, som betjenes av felles nødsentral i Drammen, og at det ble gitt beskjed om dette til operasjonsleder. Operasjonsleder har også fortalt i intervju at etterforskeren gav beskjed om dette. Operasjonsleder har fortalt i intervju at det ble oppnådd kontakt med nødtelefon 110 om båt ca. kl. 1750, men at det skal ha oppstått en misforståelse på nødtelefon 110. Telefonen til

nødtelefon 110 ca. kl. 1750 er ikke funnet i lydloggen. Derimot er det i lydloggen funnet en telefon kl. 1801 til nødtelefon 110.

Politidistriktet ble i epost av 18.mai 2011 varslet av Vestviken 110 IKS om at de gikk over til ICCS telefoni og samband fra 1.juni 2011, og at politidistriktet måtte legge inn nytt telefonnummer for nødtelefon 110. Med det nye nummeret ville politidistriktet få prioritet ved anrop på nødtelefon 110. Det nye nummeret var lagt inn på feil funksjonsknapp på panelet på operasjonssentralen den 22.juli 2011.

Stasjonssjefen ved Hønefoss politistasjon har i intervju fortalt at han kom til politihuset ca. kl. 1740. Han var varslet av P31a kl. 1728, med beskjed om å komme på jobb fordi det var skyting på Utøya. Stasjonssjefen så for seg at det var en person som hadde kommet i land og skutt en eller to personer. Da han kom på operasjonssentralen og hørte bruddstykker av det som ble sagt, ble han oppmerksom på at det var mer alvorlig enn han hadde sett for seg. For å få inn operative ressurser og etterforskningsressurser så fort som mulig, gikk han inn på kontoret og begynte å ringe til mannskaper. Det var åpenbart at det var behov for flere enn UEH-mannskapene.

Han ringte leder for sentralbordet ca. kl. 1829 for å få bemannet sentralbordet. I intervju har et av sentralbordbetjeningen fortalt at det var voldsom pågang av telefoner, og få personer å videreformidle dem til. Sentralbordbetjeningen var gitt lite informasjon om hva som skjedde, men hadde fått beskjed om å be ungdom fra Utøya som ringte inn, holde seg i dekning. Sentralbordet er plassert i andre enden av bygget i forhold til stab og operasjonssentral. I løpet av kvelden brøt sentralbordet sammen to ganger, og måtte restarteres. Restarting tok et par minutter. Sannsynligvis brøt det sammen på grunn av stor trafikk, men det har tidligere hendt at det har brutt sammen med lite trafikk.

Kl. 1740 ringte operasjonsleder til operasjonsleder Oslo politidistrikt og informerte om at det var en "skyting pågår" situasjon på Utøya der en person i politiuniform skjøt folk med automatvåpen. Operasjonsleder Nordre Buskerud politidistrikt anmodet om bistand fra Beredskapstroppen (BT). Operasjonsleder i Oslo opplyste at situasjonen på Utøya var kjent og at staben i Oslo politidistrikt arbeidet med å skaffe helikopter fra Rygge for å frakte BT til Hole. Operasjonsleder Nordre Buskerud politidistrikt orienterte operasjonsleder i Oslo om egne styrker som var på vei, og at første bil ikke var langt unna. Operasjonsleder i Oslo ville vite hva slags mannskap dette var, og sa at de måtte være forsiktige.

I intervju har politimesteren i Nordre Buskerud politidistrikt fortalt at hun avviklet ferie. Kl. 1742 ringte fungerende stabssjef i Oslo politidistrikt og informerte om at BT var på vei i biler og at Nordre Buskerud politidistrikt måtte sette stab. Politimesteren ringte til konstituert politimester i Nordre Buskerud politidistrikt og informerte om at BT var på vei, og at politimesteren vil komme til politihuset. Beskjeden om at BT var på vei kom ikke fram til operasjonslederen.

Kl. 1743 viste lydloggen at etterforskeren som bistod på operasjonssentralen etter ca. fem minutters ringing fikk kontakt med operasjonssentralen i Asker og Bærum politidistrikt på telefon. Etterforskeren informerte om skytingen med automatvåpen på Utøya, men at politiet ikke hadde oversikt over situasjonen. Operatør Asker og Bærum politidistrikt opplyste at de hadde fått inn tilsvarende meldinger og forgjeves forsøkt å få kontakt med operasjonssentralen i Nordre Buskerud politidistrikt. Ulike politidistrikt kom etter hvert gjennom på operasjonssentralen og tilbød seg å sende mannskaper for bistand.

Fungerende stabssjef har i intervju fortalt at han ankom operasjonssentralen ca. kl. 1745. Han var varslet ca. kl. 1730 av P40c, med beskjed om at det var skyting i Utvika. Han oppfattet det som et vanlig skarpt oppdrag, men skjønnte at det var noe annet da han kom inn på operasjonssentralen. Her ringte det på alle linjer, og det var stor trafikk på sambandet. Som fungerende stabssjef tenkte han stab, og så enorme behov for mannskaper. Han fortalte i intervju at han vurderte om han skulle trekke seg tilbake for å forsøke å få overblikk og fungere som stabssjef, eller om han skulle begynne å svare på telefoner og avlaste operasjonsleder. Fungerende stabssjef besluttet at han skulle begynne å svare telefoner, og at operasjonsleder skulle håndtere radiosambandet og operasjonen. Fungerende stabssjef gav også beskjed om at han tok over som operasjonsleder².

Kl. 1747 viste lydloggen at operasjonsleder meldte til P30, som var på vei mot Utøya kai landsiden, at Oslo politidistrikt var varslet, og at det etter hvert ville komme helikopter. Det var mulig at BT ville være med i helikopteret.

Kl. 1748 viste lydloggen at P31b meldte på sambandet at IL Utøya ble IL da han kom, og at P31b selv ble aksjonsleder (AL). Av lydloggen framgikk det videre at operasjonsleder ble bedt av P31b om å informere IL Utøya om innsatslederrollen, straks han møtte.

I intervju har AL fortalt at han var innkalt på fritiden og hadde kjørt til politihuset hvor P31a klargjorde båt og utstyr til han. Sammen med AL møtte også P40a. P31a og AL kjørte i samme bil med båten på henger til Vanførehjemmet og satt ut båten der. AL har fortalt at hensikten med meldingen på sambandet kl. 1748 var å definere en organisering og et ansvarsforhold for operasjonen på taktisk nivå og for å skape trygghet og ro blant de involverte mannskapene. AL har fem års tjenestetid fra BT, mens IL Utøya har syv års tjenestetid fra BT, og var førstebetjent og fast IL. Derfor var det naturlig at de to inntok disse funksjonene i denne operasjonen.

Kl. 1750 viste lydloggen at AL kalte opp P30 og spurte om de var langt unna kaianlegget. De opplyste at de nærmet seg Utøya kai. AL bad de være forsiktige da de skulle ta seg ned på kaia.

I intervju har AL fortalt at han på dette tidspunktet ikke hadde en klar formening om hva de egentlig stod overfor og hva trusselen på Utøya faktisk bestod av. Da han ble varslet av P30a over telefon fikk

² Fungerende stabssjef blir omtalt som fungerende stabssjef framover i rapporten

han beskjed om at det var skyting på Utøya, og han koplet dette mot bomben i Oslo og et trusselbilde deretter.

Lydloggen viste videre at AL bad P30 holde observasjon mot øya. Han informerte om at P31a og han selv ville sette ut båten, og at de ville kjøre til P30 for å plukke dem opp for øyeblikkelig aksjon på Utøya. AL informerte også om at IL Utøya var IL og at han selv var AL.

I intervju har AL fortalt at han hadde en plan for å ta seg hurtigst mulig over til Utøya for å nøytralisere trusselen med de mannskaper som var klare da båten var klar. Båten skulle settes ut på Vanførehjemmet og bemannes med P31a som båtfører, han selv og to mannskaper fra P40. Deretter skulle de plukke opp P30a og P30b på kaia og kjøre rett over til Utøya for hurtigst mulig lokalisering og nøytralisering av trusselen.

I operasjonssentralen var det fortløpende samtaler fra presse, pårørende, mennesker på Utøya, AMK og andre som ringte. Ulike massemedier ble satt over til konstituert politimester som var møtt på politihuset. Konstituert politimester var også fast P5 i stab, og ansvarlig for medie- og informasjonshåndteringen. Det var satt i gang varsling av stabsmedlemmer, men ingen andre enn fungerende stabssjef og konstituert politimester var møtt til kl. 1745. Pårørende ønsket å vite hva som egentlig skjedde på Utøya. Politiet fortalte at de ikke hadde oversikt, men at de hadde mannskap på vei.

Kl. 1751 viste lydloggen at P30 meldte på samband at de var ved Utøya kai landsiden, og at de ville ta seg ned på kaia. AL meldte at båten ble satt ut på Vanførehjemmet og at brannvesenet var på vei med båt. AL meldte at midlertidig plan for evakuerte og skadde ble i P30 sin posisjon. AL bad om at det ble arrangert oppmøtested for ambulanser og at det ble klargjort å få hentet inn en oversikt over skadde og at det ble laget en plan for evakuerte av skadde fra øya. AL bad videre om at operasjonssentralen sperret E16 mot Hønefoss slik at ambulanser fikk fri vei.

P30a og P30b opplyste begge i intervju at de ikke så noen båter da de ankom Utøya kai landsiden, annet enn en robåt som lå fortøyd 20 til 30 meter fra land. Det var ikke mulig å se om det var årer i båten, og det ble vurdert som ikke hensiktsmessig å forsøke å svømme ut etter båten. P30b fortalte i intervju at han regnet med at de ville ha fått i oppdrag å ta seg over til Utøya straks, hvis det lå båt ved kaia ved ankomst. På kaia tok P30a og P30b dekning bak en container. I intervjuet beskrev P30a en håpløshetsfølelse ved å ha 650 meter med vann ut til Utøya, og ikke kunne få gjort noe. P30a observerte mot øya med fokus på å fange opp om eventuelle gjerningsmenn stakk av fra øya i båt. Han opplyste i intervju at han hadde lite informasjon om hva trusselen på Utøya bestod av. Han mente P30b hadde snakket om en mann i uniform, primært norsk mann, eller Øst-Europèer. P30b og P30a snakket om sammenheng med bomben i Oslo.

Kl. 1752 viste lydloggen at kona til et av mannskapene fra BT ringte til operasjonssentralen, og snakket med etterforskeren som bistod der. Hun opplyste at BT var på vei og hadde forsøkt å komme i kontakt

med Nordre Buskerud politidistrikt uten å lykkes, og gav telefonnummeret til mannskapet i BT til etterforskeren. BT fortalte i intervju at hun var på vei til politihuset fordi det ikke ble oppnådd kontakt på telefonen, men at hun snudde da hun fikk kontakt.

Kl. 1753 viste lydloggen at AL meldte på radiosambandet et spørsmål om ambulanser og om de var varslet. Operasjonsleder opplyste at ambulanser var varslet og på vei med det AMK hadde av biler. AL meldte at midlertidig oppmøtested for ambulansene var på Utøya kai landsiden. Samtidig viste lydloggen at P30a meldte at det ble hørte fem skudd fra øya.

Kl. 1754 viste lydloggen at P40 med tre mannskap meldte på samband behov for å vite oppmøtested. De var kjørt ut fra politihuset ca. kl. 1752. Operasjonsleder gav beskjed om at Utøya kai var oppmøtested for AMK. AL brøt inn og bad om to mannskap fra P40 til Vanførehjemmet for å bli med i båt. AL meldte samtidig at Utøya kai var oppmøtested for ambulanser og politi. Lydloggen viste at P30a brøt inn på samband kl. 1755 og opplyste at det var fri sikt fra øya til kaia og at oppmøtested måtte flyttes opp på veien til avkjørselen til kaia.

I intervju har P30a fortalt at han så for seg et stort apparat med ambulanser og slikt på kaia, og at oppmøtestedet ikke ble vurdert som trygt i forhold til avstanden og sikten fra øya.

I intervju har P40a fortalt at det gikk hurtig å kle seg opp og hente våpen. De fikk ikke start på bil P42, og byttet til bil P40. P40 hadde problemer med girkassen, men var kjørbar. P40c opplyste i intervju at de hadde fokus på å komme seg hurtig ut fordi det ble oppfattet som en "skyting pågår" situasjon. I intervjuene har ingen fortalt om ytterligere forsinkelser under forberedelsene før de kjørte ut.

Kl. 1754 viste lydloggen at en person, som senere bemannet sivil båt med sin bestefar, ringte til operasjonsleder. Han opplyste at det røyk og smalt fra øya og at folk la på svøm mot land. Han opplyste videre at han hadde hørt skudd; 2x10 skudd i serier.

I politiavhør opplyste han at han ikke lenge etter telefonsamtalen, sammen med sin bestefar, bemannet en båt. De tauet inn robåten³ fra Utøya med ungdommer det siste stykket inn til kaia på Lien gård. Denne robåten meldte P30a om på samband da han ble oppmerksom på den, og dette omtales kl. 1757.

Kl. 1754 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til AMK og informerte om at oppmøtestedet for ambulanser var på kaia. Operatøren på AMK opplyste at vedkommende skytter var kledd som politimann. Operatøren opplyste videre at vedkommende hadde kommet i en sølv grå kassebil. Videre opplyste operatøren at de hadde hatt 30 nødanrop og at noen av de som hadde ringt, hadde fortalt at det kanskje var flere gjerningspersoner.

³ Reiulf

Kl. 1755 viste lydloggen at ambulanse fra Oslo meldte at de ikke kom gjennom på telefon til Nordre Buskerud politidistrikt og at de derfor brukte kanal 26 på samband. De spurte operasjonssentralen i Nordre Buskerud politidistrikt om oppmøtested. Operasjonssentralen gav ambulansen beskjed om å møte ved busslomma på veien ved nedkjørselen til Utøya kai, og at ambulanser fra Ringerike ville møte samme sted.

Kl. 1755 viste lydloggen at IL Utøya meldte på samband at han var på vei utover. Samtidig meldte fungerende stabssjef på samband om viktig melding: Vedkommende som skyter var kommet i en sølvgrå kassebil, og at det var aktuelt å få kontroll på denne bilen. Videre at vedkommende som skjøt var iført politiuniform og akkurat da befant seg i det hvite huset. Rett etter denne meldingen kl. 1756 brøt BT inn på sambandskanalen til Nordre Buskerud kanal 26. BT-enhet meldte til andre BT-mannskaper at de lyttet i kanal 26 og at sølvgrå kassebil kunne være aktuell.

IL Utøya var på dette tidspunktet alene i bil på vei til operasjonsområdet etter at han tidligere hadde blitt varslet av P30a. I intervju har IL Utøya fortalt at han satt i en annen telefonsamtale hjemme på fritiden, da han kl. 1729 fikk en innkommende telefonsamtale han ikke besvarte fra P30a. Telefonsamtalen han satt i var med en tidligere kollega i BT som var hjemme på permisjon fra Afghanistan, og de snakket om bomben i Oslo. Han kontrollerte ikke telefonsvareren før samtalen var over kl 1742. Meldingen lød på at det var skyting på Utøya og at han måtte møte på jobb med en gang. Han tenkte straks at Utøya var en koordinert aksjon med bomben i Oslo, og reiste straks til politihuset i Hønefoss. IL Utøya brukte to til tre minutter hjemmefra til politihuset. Da han ankom møtte han P31a og AL som kjørte opp bakken med båt på henger, og klokken må da ha vært ca. kl. 1745-48. Han kledde seg opp, og løp innom operasjonssentralen for å vise at han var kommet. Han snakket ikke med operasjonsleder som satt opptatt i en telefon. IL Utøya var klar over at begge skarpskytterne i UEH-laget var bortreist på ferie. IL Utøya som har erfaring og utdanning som skarpskytter, tok derfor med seg skarpskyttergeværet VS94P for å øke skuddrekkevidden i forhold til MP5 som har kortere rekkevidde. I garasjen traff han P40 a, b og c. Da han skulle starte tjenestebilen P42 fikk han ikke start på denne, og måtte starte den med startkabler.

Kl. 1757 viste lydloggen at P30a meldte om at det kom en robåt ("Reiulf") fra øya og at det var folk i vannet. AL opplyste at de skulle ta i mot båten, og at det ikke var mer de kunne gjøre. AL informerte om at BT lyttet i deres kanal. AL sa at BT var på "deres side" av Sollihøgda og ved P30 sin posisjon om kort tid. P30 måtte jobbe med å skaffe båter til BT. Om nødvendig måtte de ta sivile båter for å forsøke å få start på dem. P30b bekreftet at oppdraget var mottatt.

På privat videoopptak i etterforskningsbeslaget var "Reiulf" fanget opp mellom Utøya og landsiden. Det ble zoomet ut på videoopptaket og det var ikke mulig å se andre båter mellom Utøya og det som kunne sees av landsiden på dette videoopptaket.

AL fortalte i intervju at han mottok en telefon fra et mannskap fra BT mens P31a sjøsatte båten ved Vanførehyemmet. Mannskapet fra BT var ved Sollihøgda da telefonen ble mottatt og spurte etter

oppmøtested. AL gav beskjed om at det var Utøya kai landsiden. To mannskaper fra P40 var på vei om bord i båten da AL fikk denne telefonen. De to fra P40 fikk kontrabeskjed om å kjøre bil til Utøya kaia på landsiden, siden båten heller skulle plukke opp mannskaper fra BT på denne kaia. AL fortalte videre i intervju at P31a snakket i telefon mens han selv gav beskjed til de to P40 mannskapene om endringen i planen. AL fortalte at han som følge av dette, meldte på samband at P30 skulle skaffe båter fordi BT ville være i deres posisjon, altså ved Utøya kaia på landsiden om kort tid.

I intervjuet opplyste P30a at han ikke oppfattet noen spesifikk oppgave om å skaffe båter, men at han gjorde det av eget initiativ siden han hørte at BT var på vei. I intervjuet fortalte han videre at han anropte ungdommene i båten, men at de tok seg inn mot kaia på Lien gård. P30a løp mot der båten hadde kurs og da bort fra makker P30b. Ved Lien gård hvor ungdommene kom inn, følte han at ungdommene fremdeles var eksponert for skudd. En av jentene i båten hadde en skuddskade i leggen. Han hadde derfor fokus på å få ungdommene i sikkerhet og til ambulanse på veien over kaia. P30a fortalte videre at han på en av turene til Lien gård kom i kontakt med en gutt fra gården, og bad han ringe etter folk som hadde båter tilgjengelig. Han traff også eieren av gården som hadde en båt tilgjengelig, men ikke tilstrekkelig med drivstoff til å kjøre til Storøya. Det gikk en melding på samband fra BT til IL Utøya kl. 1801, at oppmøtestedet var endret til Storøya. P30a arbeidet etter dette med å skaffe båter til BT på Storøya, og derfor spurte han eier av Lien gård om han kunne kjøre til Storøya. P30a har i ettertid tenkt på om han alene kunne tatt seg over til øya med båten til eier av Lien gård. Der og da var han opptatt av å få ungdommene i sikkerhet, og skaffe båter til BT.

Kl. 1757 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til mannskap i BT på nummeret som tidligere var gitt av kona til mannskapet. Mannskapet fra BT spurte om det var båter slik at de kunne komme seg rett ut. Operasjonsleder bekreftet at det var båter ute. Både politiet og brannvesenet hadde båter. BT-mannskapet opplyste at de var avhengig av at noen møtte dem, slik at de kunne komme seg rett ut. Operasjonsleder spurte om de var på vei i helikopter, og fikk beskjed om at de kom i biler. Det ble videre opplyst at BT var ved Sollihøgda om fire minutter. Operasjonsleder spurte om de kom til å kjøre ned på kaia. Mannskapet fra BT spurte om det var kaia ut mot golfbanen. Operasjonsleder bekreftet da at det var kaia ut mot golfbanen. Mannskapet fra BT sa at det var det greieste stedet å bli plukket opp av båter. Operasjonsleder sa at det skulle arbeides med å skaffe båter mens BT kjørte. Kai ved golfbanen ligger på Storøya.

Operasjonsleder fortalte i intervju at Storøya ble valgt som oppmøtested fordi Utøya brygge var meldt som utrygg. Videre at Storøya var planlagt som oppmøtested i forhold til egne mannskaper og korteste vei fra Hønefoss, da det ikke var kjent at BT ville komme så fort. Av det som finnes i lydloggene, ble Storøya nevnt som oppmøtested først i denne telefonsamtalen mellom operasjonsleder og mannskap fra BT kl. 1757. Operasjonsleder informerte AMK senest kl. 1754 om at oppmøtested deres var Utøya kai landsiden.

Kl. 1758 viste lydloggen at AL kalte opp mannskap fra BT på samband, og spurte om de hadde passert Sollihøgda. Det var dårlig sambandsforbindelse og AL bad mannskapet fra BT ringe han på hans private telefon.

I intervju har AL opplyst at han hadde flere telefonsamtaler med mannskap fra BT. Han trodde hele tiden at oppmøtestedet var Utøya kai landsiden og meldte dette til BT.

Kl. 1759 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til P31a (båtfører) og informerte om at det var behov for båt til kaia ved golfanlegget. P31a opplyste at de arbeidet med å sette ut båten. Operasjonsleder opplyste at BT var på Sollihøgda og at det var viktig at båten stod klar da de kom. P31a sa de skulle prøve. Operasjonsleder sa at brannvesenet skulle kontaktes, men at brannvesenet var ringt om båt tidligere.

Kl. 1759 viste lydloggen at AL meldte på samband til operasjonssentralen at operasjonssentralen måtte ringe vanngruppa til Røde Kors om båter. AL sa at politiet selv kunne sette ut og kjøre båtene.

Kl. 1759 viste lydloggen at gjerningspersonen (B) ringte på politiets nødnummer og at fungerende stabssjef (FS) svarte. Samtalen forløp slik: "B: Ja, god dag mitt navn er kommandør Anders Behring Breivik i den Norske Antikommunistiske motstandsbevegelsen. Jeg er på Utøya for øyeblikket .. ønsker å overgi meg. FS: Okay .. hvilket nummer ringer du fra (?). B: Ringer fra mobil. FS: Du ringer fra din mobil (?). B: Ikke min mobil, en annen. FS: En annen .. hva het du for noe (?) Hallo .. hallo". Fungerende stabssjef forsøkte å ringe tilbake, men fikk talemelding om at nummer var slått av og at det måtte forsøkes å ringe senere.

Kl. 1800 viste lydloggen at BT meldte på samband til operasjonssentralen at de var over Sollihøgda, og bad om hurtig situasjonsrapport. Operasjonsleder opplyste at de hadde båt tilgjengelig, men at de også skulle alliere seg med brannvesenet slik at alle sammen skulle komme seg over. BT spurte om opplysninger om gjerningsmannen. Operasjonsleder opplyste at det de hadde av opplysninger var én mann som kom i en sølvgrå kassebil. Han hadde politiuniform og hadde sagt at det var en rutinekontroll for deretter å begynne å skyte rundt seg med automatvåpen. Videre at det var uvisst hvor mange som var skadet. BT spurte om det var opplysninger på hvor vedkommende befant seg. Operasjonsleder opplyste at det siste var at han var observert inne i et bygg på området. BT meldte at de ville komme tilbake til hvor dette bygget lå.

Kl. 1801 viste lydloggen at P30b meldte på samband fra Utøya kai landsiden om kjennemerke VH24605 og at operasjonssentralen måtte sjekke opp dette nummeret. Sendeforholdene på sambandet var svært dårlige. Samtidig sendte fungerende stabssjef viktig melding på samband til alle om at en mann ett minutt tidligere hadde ringt til operasjonssentralen og ønsket å overgi seg. Videre ble det meldt at samtalen med mannen ble brutt og at telefonen var slått av ved oppringning.

Kl. 1801 viste lydloggen at ett mannskap hang på senderknappen på sambandet og i en periode lagde støy for andre meldinger. IL Utøya, som var i bil, bad alle passe på senderknapp. IL Utøya forsøkte flere ganger å få kontakt med AL uten å få kontakt.

Gjennom intervju og rekonstruksjon er det slått fast at AL var i båten på vei mot Utøya kai landsiden, og ikke hørte sambandet grunnet støy fra båtmotoren kombinert med at sambandet i perioder hadde støy pga. aktiv senderknapp på et sambandssett.

Kl. 1801 viste lydloggen at BT kalte på IL Utøya over samband og spurte om han var på stedet. IL Utøya opplyste at han ikke var på stedet, men at han var på vei utover og snart var på stedet. BT meldte at de også snart var på stedet og spurte om IL Utøya kunne være deres kjentmann. IL Utøya opplyste at han måtte få verifisert oppmøtested av AL. BT meldte at oppmøtested var brygga ved golfbanen.

Kl. 1801 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til brannvesenet på nødtelefon 110. Det ringte i 51 sekunder før det ble oppnådd kontakt med operatør på 110. Operasjonsleder spurte om brannvesenet hadde båt ved Utøya. Operatøren på 110-sentralen svarte at båten var varslet ut, fordi AMK hadde gitt beskjed om det. Operasjonsleder forklarte at det var behov for båt fordi "Delta" var på vei fra Sollihøgda. Operatøren på 110-sentralen svarte at båten var på vei og at tiden kun omfattet kjøringen ut. Operasjonsleder bad om at oppmøtestedet ble kaia ved golfbanen, og fikk dette bekreftet fra operatøren på 110.

Kl. 1801 viste lydloggen at det ringte en privatperson som var i båt mellom Utvika camping og Utøya. Han opplyste at han hadde sett en mann med noe som lignet en AG3 på Utøya, og at det muligens også var en på landsiden. Det var folk i vannet som begynte å bli kalde, og få kramper. Han hadde 12 uskadde ungdommer i båten.

Kl. 1804 viste lydloggen at fungerende stabssjef ringte til naturoppsynsmannen i Tyrifjorden med beskjed om å skaffe det han kunne av båter om han kjente noen i området ved Storøya, og at det stod om liv og død.

Naturoppsynsmannen fortalte i telefonintervju at han bare fikk tak i én annen oppsynsmann som stilte med båt til politiet ca. kl. 1830. Det var problemer med telefondekningen for oppsynsmannen. Selv ble han stående fast i trafikken på vei fra Sollihøgda og kom ikke selv på vannet under redningsoperasjonen. Han deltok senere på natten under søkeaksjonen.

Kl. 1805 viste lydloggen at en person ringte fra Utvika camping om svømmende fra øya. To jenter i panikk hadde svømt i land på campingen. Personen meldte at han hadde båt disponibel ved behov. Personen fikk beskjed fra politiet om at området ikke var klarert og at politiet ikke kunne be han reise ut i området. Politiet fikk telefonnummer for å ringe han da området var klarert.

Kl. 1806 viste lydloggen at operasjonsleder kalte P30b på samband om VH24605 og opplyste at bilen var leaset og hadde grønne skilter. P30b opplyste at han stod oppe i veien og holdt igjen trafikk slik at patrulje som kom mot kunne legge seg i motsatt felt. Det ble gjort flere forsøk på å kalle opp BT på samband fra operasjonssentralen, men det ble ikke oppnådd kontakt. IL forsøkte å kalle opp AL flere ganger, men fikk heller ikke svar.

I intervju har P30b, som var oppe i veien ved Utøya kai landsiden for å gi klar bane for BT, forklart at han og P30a kom fra hverandre og at han ikke fikk kontakt med P30a verken på samband eller mobiltelefon. Han var bekymret for hva som hadde skjedd med P30a. De traff hverandre på kaia senere, og etter at P30a hadde sendt to båter til Storøya som var loggført i lydloggen kl. 1815.

Kl. 1808 viste lydloggen at IL Utøya spurte på sambandet om noen kunne fortelle han hvor oppmøtestedet var. Et utydelig anrop svarte at det var Storøya. Det var vanskelig å høre hvem som gjorde anropet, men kan høres ut som P30a. IL Utøya opplyste at han var på brygga Storøya med BT. Det var vanskelige sambandsforhold, men det ble meldt fra noen om at de var under Sundøybrua. Anropet var formentlig fra AL som på dette tidspunktet var i politibåten sammen med P31a. IL Utøya opplyste at da var BT der og at oppmøtested var brygga ved Utøya. Utydelig anrop svarte igjen at det var Storøya, sannsynligvis fra P30a.

I intervju har P30a fortalt at han oppfattet at oppmøtestedet var endret fra Utøya kai landsiden til Storøya. Den eneste meldingen som var registrert på lydloggen om bytte av oppmøtested som P30a kan ha registrert, må sannsynligvis være fra sambandsmelding kl 1801 mellom BT og IL Utøya.

Kl. 1809 viste lydloggen at IL Utøya meldte på sambandet at alle var ved golfbanen. IL Utøya meldte at flere Deltaenheter var der og at det var viktig å få båter dit.

IL Utøya fortalte i intervju at han på kjøreturen mottok en telefon fra BT-KO med spørsmål om oppmøtested, og en samtale fra et mannskap i BT på sambandet. Derfor var han klar over at BT var på vei. At han var IL var han ikke klar over på dette tidspunktet, men fant det naturlig. Hvilke andre mannskaper som var på jobb, hvor de var og hvilke oppgaver de hadde fått, var han ikke klar over da han kjørte mot oppmøtestedet.

I Intervjuet fortalte han videre at det var tett trafikk og kjøringen tok mye kapasitet, slik at meldinger på sambandet kan ha blitt ignorert. Storøya ble passert og han kjørte mot Utøya kai landsiden for å ta det videre fra der. Ut fra det han visste om situasjonen tenkte han "skyting pågår" med iblandet terrorelementer, og at dette krevde øyeblikkelig aksjon. Selv om han ikke hadde fått noe melding om oppmøtested, handlet han ut fra at Utøya kai landsiden var naturlig oppmøtested. At kaia ble vurdert som utrygg, fikk han rede på senere under operasjonen. Ved den gamle veikroa møtte han første bil fra BT som kom i mot. Da han kalte dem på sambandet fikk han melding om at oppmøtested var Storøya. Deretter snudde han bilen og kjørte til Storøya.

I intervju fortalte både P31a og AL at de var overrasket da de kjørte båten mot Storøya og så BT og IL Utøya der. De trodde de skulle plukke opp BT-mannskapene ved Utøya kai landsiden.

Kl. 1809 viste lydloggen at operasjonssentralen ved fungerende stabssjef mottok en nødtelefon fra Utøya. Her ble det opplyst av en jente om at gjerningspersonen gikk langs stien rundt øya, og at han hadde gått mot fotballbanen. Det var skutt mot personer, men ikke den siste tiden. Innringer gikk over til hvisking, og det hørtes hurtige skuddserier i bakgrunnen.

Hele tiden ble det ringt fra pårørende til operasjonssentralen som ønsket å få vite hva som skjedde, om det fremdeles ble skutt og om politiet hadde kontroll. Pårørende ønsket å bli holdt orientert. Presse ringte i økende antall. Mannskaper fra omkringliggende politidistrikt meldte seg til tjeneste.

Kl. 1815 viste lydloggen at IL Utøya kalte opp operasjonssentralen. IL Utøya bad om å få flere båter til Storøya fordi det var flere mannskaper fra BT som trengte båter. IL Utøya opplyste at BT mannskaper kunne kjøre båter selv. De måtte få båter dit. Operasjonsleder meldte at det ikke var så mange båter å oppdrive, men at de arbeidet med å skaffe båter. IL Utøya opplyste at de var på vei over i politibåten med han selv, AL og P31a (båtfører) samt mannskap fra BT. IL Utøya fikk beskjed om at det var mange skadede folk.

I intervju fortalte IL Utøya at han og BT kom litt før politibåten til oppmøtestedet ved Storøya. De gjorde seg aksjonsklare, og IL Utøya tok med seg sin standardbevæpning pistol P301 og MP 5. Skarpskyttervåpenet VS94P lot han bli liggende da han så at mannskap fra BT hadde med sine Demacio 556 rifler, og at det derfor var tilstrekkelig ildkraft. Videre fortalte IL Utøya at de entret båten straks den la inntil. Båten ble lagt med baugen mot moloen, og da mannskapet gikk om bord ble den for lav bak. IL Utøya antok at det kom vann i bensinen og at dette var årsaken til at motoren fusket og at motoren senere stoppet helt. Båtfører sa ifølge IL Utøya, på et tidspunkt "nå er det nok" eller noe liknende da mannskapet entret båten.

I intervjuet fortalte IL Utøya videre at mannskaper fra BT løp til kaia ved golfbanen for å starte båter som lå der. Det var uklart for IL om de lyktes med å starte båtene. I politirapport fra BT er det anført erstatningspliktig skade på kalesjen til en av båtene som lå på denne brygga. I Intervju fortalte BT at de ikke lyktes med å kople eller få start på båtene.

I intervju fortalte P31a (båtfører) at han la baugen mot moloen med motorkraft framover da båten ble entret. Flere av de som entret båten kom borti "dødmannsknappen" slik at knappen løsnet og motoren stoppet. Han mistet oversikten over hvor mange som entret båten, men på et tidspunkt sa han "nå er det nok". Hekken på båten var det eneste som gav etter for tyngden, og båten tok inn vann fra akterspeilet. I ettertid vet han at de totalt var 11 mann i båten. Båten ble styrt mot land for å slippe av noen fordi den ikke gikk i plan, men mannskaper i båten ville hurtigst mulig til Utøya. Han fikk ikke startet lensepumpen, og fikk aldri motoren opp i turtall. Ca. 100 meter etter den sydligste brygga ved Valtersbråtan stoppet motoren helt.

Kl. 1815 meldte P30a fra Utøya brygge til AL at han sendte båter i ALs retning fra Utøya brygge.

I sin egenrapport har P30a skrevet at han traff på tre båter samtidig og at førerne ble bedt om å kjøre til Storøya, og at gårdeier var en av disse båteierne. I avhør fortalte barnebarnet til gårdeier at P30a bad om at de kjørte til Storøya i det de kom inn med båten med ungdommer. De kunne ikke kjøre til Storøya fordi det ikke var tilstrekkelig med bensin på båten.

I politiavhør har en annen båtfører forklart at han ble spurt av P30a om å kjøre til Storøya fra brygga på Lien gård. Dette var første båtfører som senere overlot båten til BT, og som padlet politibåten til land sammen med politiets P31a (båtfører), estimert tid ca. kl. 1820. En annen båtfører og hans samboer har også forklart at de ble bedt av P30a om å kjøre til Storøya fra brygga på Lien gård. Dette var den andre båten som tok over BT-mannskap fra båten til første båtfører estimert tid ca. kl. 1821.

Et privat videoopptak i politiets etterforskningsbeslag viste hvordan den første båten fra Lien gård ble entret av 10 mannskap fra politibåten. Båtfører på denne båten gikk over i politibåten, og padlet politibåten til land sammen med politiets båtfører. Denne nye båten fikk heller ikke full motorkraft da politiet entret den og skulle kjøre.

I intervju har IL Utøya som førte båten, forklart at båten de overtok ikke gikk så bra til å begynne med. Da neste båt fra Lien gård ankom med samboerparet i, gikk fire mannskap fra BT over i denne båten. Det var da ingen annen båt samboerparet kunne gå over i. Enten kunne de bli kjørt tilbake til politibåten og gått over i den, eller så måtte de bli med i båten mot Utøya. Båtfører i denne siste båten forklarte i politiavhør at BT-mannskapet ikke var kjent, og at han kjørte BT-mannskapet til kaia på Utøya fordi det var mest oversiktlig der. Både båtfører og hans samboer følte seg utrygge da de kjørte inn mot og la båten til kai på Utøya.

I intervjuet fortalte IL Utøya at han etter hvert fikk bedre "tilt" på motoren på den første båten de rekvirerte og at båten gikk fortere med færre mannskap. Likevel ankom de brygga på Utøya 30 til 60 sekunder etter første båt.

Kl. 1818 viste lydloggen at P30a meldte på samband at det ble skutt mot båter som prøvde å plukke folk opp fra vannet, og at gjerningsmannen skulle være på baksiden av øya.

Kl. 1819 viste lydloggen at P30b meldte på samband til operasjonsleder at det var masse inne i den sølvfargede kassebilen. Det var pumpehagle og politihjelm. Operasjonsleder opplyste at P30b var vanskelig å høre og bad han ringe. BT brøt inn og opplyste at de hadde sendt båt med mannskaper over og at de planla for helikopterlandingsplass ved overkjøringen til golfbanen.

Kl. 1821 viste lydloggen at operasjonsleder kalte AL på samband og informerte om at det brant i et hvitt hus midt på øya. Det ble videre opplyst at brannvesenet var varslet og satt kursen mot Essostasjonen ved Sundvollen. Videre ble det opplyst at brannvesenet ikke tok seg over til Utøya så

lenge det var skyting der. AL opplyste at de var på vei over med mannskaper fra BT og spurte også operasjonsleder om HRS helikopter var varslet. To nye mannskaper fra Nordre Buskerud politidistrikt som var kommet til, meldte samtidig på samband fra land at de kunne ta seg over til Utøya med brannbåten. Dette var UEH-leder for Nordre Buskerud politidistrikt og et annet UEH-mannskap.

Kl. 1824 viste lydloggen at BT-enhet spurte på samband om noen kunne gi oppdatering på siste posisjon på gjerningsmannen. P30a svarte at det ble beskutt båter på baksiden av øya for 10 minutter siden. BT-enhet meldte at det var viktig å få opplysninger, fordi de var på vei i sivile båter. P30a opplyste at det var sendt tre båter til Storøya fra Utøya brygge. BT-enheten meldte at de var ukjent og bad om at det ble gitt signal om hvor de skulle gå i land. P30a meldte at meldingen var uleselig. Annen BT-enhet meldte at de hadde fått båter og at de kjørte selv. Det var dårlige sambandsforhold og vanskelig å høre hva som ble sagt.

Kl. 1825 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til HRS og fikk opplyst at det var to Sea King helikoptre på vei mot Sollihøgda, og at det stod luftambulanse helikopter samme sted.

Kl. 1826 viste lydloggen at en privatperson ringte fra Utvika camping til operasjonssentralen. Han opplyste at det lå to personer i vannet på sydsiden. Han opplyste videre at det var evakuert personer til Utvika camping. Operasjonsleder bad han forsøke å skaffe båter. Privatpersonen opplyste at det var helikopter over øya.

Kl. 1826 viste lydloggen at det ble gitt en melding om at hvit båt var ved brygga Utøya. IL Utøya meldte at båten tilhørte BT- mannskaper.

I intervju fortalte AL at første båt med mannskaper fra BT som ikke var kjent på stedet, gikk i retning mot baksiden av Utøya etter at de la til land. IL Utøya fortalte i intervju at BT-mannskapet fra første båt gikk nordover. IL Utøya fortalte videre at da de nærmet seg land som andre båt, hørtes skuddsalver fra sydspissen, og at de så kulenedslag i vannet. De la til ved brygga ut fra en vurdering om at dette var det sikreste stedet i forhold til skjær og urent farvann. I rapport fra BT er det redegjort for hvordan aksjonen er ledet, organisert og samordnet. Den skarpe aksjonen ble ledet taktisk av mannskaper fra BT, mens rednings- og evakueringsaksjonen ble ledet av IL Utøya.

Kl. 1826 viste lydloggen at fungerende stabssjef bekreftet at kriseteamet til Hole kommune var varslet.

Kl. 1827 viste lydloggen at AMK ringte til operasjonssentralen og opplyste at person fra Utvika med tilgang til båt ("MS Torbjørn") hadde forsøkt å ringe politiet, men ikke kommet gjennom. Vedkommende befant seg ved Utstranda med båten. Operasjonsleder ringte P31a (båtfører) og informerte han om båten. Båtfører meldte at brannbåten ble sjøsatt ved Valtersbråtan, og at politibåten var død på sjøen. Politibåten ble padlet inn. Båtfører hadde behov for båter, men opplyste at han ikke kunne hente båten selv. Båtfører opplyste at BT hadde fått dekket båtbehovet. Operasjonsleder opplyste at de fikk ha denne båten på vent.

Kl. 1828 viste lydloggen at UEH-leder Nordre Buskerud politidistrikt som befant seg på Essostasjonen ved Sundvollen, meldte på samband at kommunelegen i Hole foreslo Sundvollen hotell som evakuerteresenter.

Kl. 1830 viste lydlogg at P30a meldte på samband at det så ut som om mennesker ble skutt på sydspissen. Samtidig spurte leder UEH operasjonssentralen om hvem som var IL, og fikk opplyst at dette var IL Utøya.

I intervju har P30b fortalt at han først kl. 1830 oppfattet at en person skjøt målrettet mot menneskene på øya. Videre fortalte P30b at han traff P30a på brygga ved Utøya kai, en stund etter at P30a hadde sendt båter til Storøya. De hadde da vært fra hverandre en tid uten å oppnå kontakt på samband eller mobiltelefon. Det kom etter hvert inn private båter med evakuerte ungdommer fra sjøen rundt Utøya til kaia på landsiden. P30b fortalte at da P30a og han selv var samlet kunne de kommet seg over til Utøya med en av disse båtene, og kommet til øya omtrent likt med BT. Han tenkte at det ville vært uheldig å ankomme øya rett før, eller likt med BT all den tid BT ville se etter en person i en slags politiuniform. P30a gikk i sivile klær under verneutstyret.

Kl. 1831 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til innsatsledertelefonen. Denne telefonen hadde P31a (båtfører). Operasjonsleder opplyste at det brant i et hus på øya, og at det var en dame og et barn i huset. Båtfører var på landsiden og bad operasjonsleder ta meldingen på samband.

I intervju fortalte IL Utøya at han hadde fått innsatsledertelefon fra P31a (båtfører) ved Storøya, men gitt den tilbake til P31a da han gikk over i ny båt og skulle i aksjon på Utøya.

Kl. 1833 viste lydloggen at det ringte en privatperson fra Utvika camping til operasjonssentralen og snakket med fungerende stabssjef. Privatpersonen hadde ringt inn tidligere. Han opplyste at det hørtes ut som om det kom skudd fra den andre siden av der BT la til, og at det så ut som om det ble lagt til ved brygga. Videre opplyste han at det var vanskelig eksakt å fastslå hvor skuddene kom fra.

Kl. 1835 viste lydloggen at leder UEH meldte på samband til P31a (båtfører) at han selv ble på Sundvollen for å få orden på evakueringen. Leder UEH måtte kontaktes slik at han kunne stille ressurser til disposisjon. P31a bad om at annet UEH-mannskap fra Nordre Buskerud politidistrikt ble med han til Valtersbråtan der brannbåten ble satt ut. De ville ha så mange båter som mulig ut. P31a kjørte selv i oppsynsbåten.

Kl. 1835 viste lydloggen at det hørtes et utydelig anrop på samband. AL kalte opp og meldte at en person var pågrepet. Operasjonsleder opplyste at oppkallet falt bort, men spurte om det var pågrepet en person. Det var vanskelig å oppfatte hva som ble sagt, og operasjonsleder spurte om en person var pågrepet. AL meldte at det var pågrepet en person og at flere var skutt. Det var både skadde og drepte, og det var behov for evakuering med helikopter fort. Operasjonsleder meldte at helikoptrene som stod på Sollihøgda, straks skulle varsles.

I intervju har AL opplyst at det ble sikret 360 grader rundt den pågrepne og at han ble påsatt håndjern. Det lå to livløse kroppar ved pågripelsesstedet, og AL undersøkte om det var liv i disse før han sendte meldingen. AL fortalte i intervju at han ikke kom gjennom på samband da han skulle melde inn pågripelsen. Først da han tok sambandet ut av holderen og holdt det opp i lufta fikk han kontakt. Ut fra ALs vurdering gikk det maksimalt tre minutter fra pågripelsen til han sendte meldingen.

Representant fra BT har til medlemmer fra evalueringsgruppen fortalt at AL fra BT kl. 1831 var i telefonsamtale med BT-KO. Tidspunktet er kontrollert med teledata fra teleoperatør Ventelo. AL var da i ferd med å legge til land ved Utøya brygge. Han anslo at det gikk ca. ett minutt etter denne samtalen til han fikk melding fra sine mannskaper over samband at gjerningsmannen var pågrepet. Pågripelsestidspunktet kan ikke eksakt fastslås, men kan estimeres til et sted mellom kl. 1832 og 1834.

Kl. 1836 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til Hovedredningssentralen (HRS) og opplyste at en person var pågrepet. Videre at det var behov for helikopter til Utøya for evakuering. Operatør HRS spurte om det var flere personer og flere skytevåpen involvert. Operasjonsleder sa at det hadde vært snakk om en mann og at han var pågrepet. Operasjonsleder fikk under samtalen med HRS en beskjed av etterforskeren som hjalp til på operasjonssentralen, om at det var observert en bombe i et stort tre rett ved kaia på Utøya. Operasjonsleder sa deretter til operatør på HRS at de måtte komme tilbake til dem.

Kl. 1837 viste lydloggen at UEH-leder spurte AL over samband om brann- og ambulansepersonell kunne ta seg over til øya. AL sa at svaret var ja. AL opplyste at de trengte hurtig evakuering til skademottak, og at sykehusene måtte settes i alarmberedskap da det var veldig stort antall. Det ble også informert om at den pågrepne mannen var iført politiuniform. Under meldingen var det dårlige senderforhold og kommunikasjonen ble vanskelig. UEH-leder bekreftet at meldingen var mottatt.

Kl. 1839 viste lydloggen at IL Utøya kalte opp operasjonsleder på samband. Her informerte IL Utøya om at det var pågrepet en mann. Gjerningspersonen hadde forklart at det bare var han som opererte på øya, men at det var ytterligere to celler som ville slå til andre steder i landet. IL Utøya bad om at operasjonsleder slo riksalarm om dette ikke alt var gjort.

Kl. 1840 viste lydloggen at AL kalte operasjonsleder på samband. AL ville forsikre seg om at operasjonsleder hadde mottatt meldingen fra IL Utøya. AL opplyste at det ville komme to angrep til i løpet av kvelden. UEH-mannskap fra Nordre Buskerud politidistrikt i brannbåt, brøt inn på sambandet og ønsket å få avkreftet opplysninger om at det var ytterligere en gjerningsperson. Dårlige senderforhold gjorde at det ikke ble gitt noe svar på denne meldingen.

Kl. 1841 viste lydloggen at operasjonsleder ringte til Kripos ved Desken og opplyste om viktig melding. En person var pågrepet på Utøya, foreløpig ikke oversikt over antall drepte og skadde annet enn at det var mange. Den pågrepne gjerningspersonen hadde opplyst at ytterligere to celler skulle slå til. Operasjonsleder bad om at Kripos sendte ut nasjonal varsling om dette.

Kl. 1844 viste lydloggen at et mannskap fra BT kalte opp IL Utøya på samband. IL Utøya ble spurt om hvor mange gjerningspersoner det var på øya. IL Utøya opplyste at gjerningsmannen hadde sagt at han var alene, men at det var uklart om han snakket sant. IL Utøya ble videre spurt om det var eksplosiver på øya. IL Utøya opplyste at gjerningsmannen ikke hadde båret eksplosiver på seg. Mannskapet fra BT opplyste at de hadde mottatt opplysninger om at det kunne være eksplosiver på øya.

Kl. 1846 viste lydloggen at UEH-leder Nordre Buskerud politidistrikt kalte AL på samband. UEH-leder opplyste at hjelpemannskaper hadde henvendt seg til han og opplyst at det ikke var trygt å reise ut til øya. UEH-leder bad om situasjonsrapport fra AL. Det var dårlige sambandsforhold, og AL opplyste at de ville komme med to båter.

Både IL Utøya og AL fortalte i intervjuer at det foregikk to parallelle løp på øya etter pågripelsen. Et løp hvor det ble søkt etter flere gjerningspersoner og eksplosiver, og ett hvor det ble evakuert sårede og skadde. AL fortalte at han under hele operasjonen hadde en åpen mulighet for at det kunne være flere gjerningspersoner. Ut fra det han observerte av døde og skadde på øya, ble han mer sikker på at det kunne være flere gjerningspersoner. Etter hvert kom det også informasjon fra noen av de overlevende på øya om at det hadde vært sett flere gjerningspersoner. Det ble søkt etter flere gjerningspersoner på øya, og søkt å avdekke gjerningspersoner under evakueringen fra øya. En person ble iflg. PO-loggen pågrepet på øya kl. 1935 av en enhet fra Søndre Buskerud politidistrikt som søkte på øya. Den pågrepne som var umyndig, ble satt i arresten i politihuset, uten at foresatte ble varslet. Pågripelsen er knyttet til etterforskningen og blir ikke forfulgt videre i denne evalueringen.

IL Utøya fortalte i intervju at han pga. den uavklarte situasjonen og inntrykkene på Utøya ikke ønsket andre enn politi på øya innledningsvis. Det ble avtalt passord med egne mannskaper etter hvert som flere mannskap fra omkringliggende politidistrikt ankom øya. IL Utøya organiserte også med væpnet politi i sivile båter som startet søk.

Kl. 1847 viste lydloggen at mannskap fra BT kalte IL Utøya på samband og spurte om det var flere gjerningsmenn på øya. IL Utøya opplyste at gjerningsmannen hadde opplyst at han var alene. Enhet fra BT opplyste at de hadde fått opplysninger av folk på øya at det var flere gjerningspersoner, men at de antok at dette var feil. IL Utøya opplyste at gjerningsmannen ikke hadde hatt politihjelm på seg, og at dette skilte han ut.

Kl. 1916 viste lydloggen at AL meldte til IL Utøya på samband at BT hadde meldt at en gjerningsmann med kompanjong var i skolestua. IL Utøya bad om at det ble aksjonert.

I rapport fra BT var det opplyst at det ble skutt opp en dør i Kafèbygget med hagle i løpet av tiden etter pågripelsen.

Kl. 1943 viste lydloggen at operasjonsleder kalte IL Utøya. Det var viktig at mannskapene fra BT ble frigitt. IL Utøya opplyste at de var midt i søk etter eventuelle flere gjerningspersoner, og at BT derfor

ikke kunne frigis. Kl 1953 viste lydloggen at operasjonsleder gav ny melding til IL Utøya om at BT måtte frigis og at de ville få 10 mann fra Asker og Bærum politidistrikt som erstatning.

Kl. 0008, lørdag 23. juli 2011 viste PO-loggen at Heli30 meldte at de hadde søkt over Utøya og området rundt uten å finne overlevende personer.

Kl. 0031, lørdag 23. juli 2011 viste PO-loggen at Asker og Bærum pd. stab ringte og forklarte at en lege på sykehuset hadde informert om at en jente var operert, men hadde gitt opplysninger til legen. Jenten hadde fortalt legen at hun hadde vært i spisesalen på Utøya. Det hadde kommet fire personer inn i spisesalen og alle hadde begynt å skyte.

Kl. 0238, lørdag 23. juli 2011 viste PO-loggen at BT-mannskapet ble dimmitert. BT-mannskapet hadde deltatt i søk etter flere gjerningspersoner og livreddende førstehjelp på Utøya. Ett BT-mannskap ledet en periode mottak av evakuerte og skadde på Storøya, før IL landsiden opprettet ILKO der. Ett BT-mannskap deltok som liaison i staben Nordre Buskerud politidistrikt.

I løpet av kvelden og natten fredag 22.juli 2011 kom det opplysninger fra flere av de overlevende på evakuerte – og pårørendesenteret (EPS) på Sundvollen hotell at det var sett flere personer som skjøt

I intervju med IL Utøya fortalte han at Utøya ikke ble ansett som sikker før lørdag 23. juli 2011 ca. kl. 0600. Fram til da hadde politiet vaktposter ute, også rundt KO. Bekymringen ble da rettet mot om eventuelle gjerningspersoner kunne vært evakuert til EPS.

4.4.3 Mulig funn av eksplosiver

Beskrivelsen av mulig funn av eksplosiver er basert på lydloggen fra sambandspultene og telefonene på sambandspultene, intervjuer og PO-loggen til Nordre Buskerud politidistrikt.

Kl. 1754 viste lydloggen at operasjonsleder på telefon ble informert av operatør AMK, Ringerike sykehus at gjerningsmannen hadde ankommet i en sølvgrå kassebil.

Kl. 1755 viste lydloggen at fungerende stabssjef sendte en viktig melding på sambandet til alle mannskaper at gjerningsmannen var kommet i en sølvgrå kassebil, og at det var aktuelt å få kontroll på denne bilen.

Kl. 1757 viste lydloggen at BT lyttet på kanal 26 som var Nordre Buskerud politidistrikt sin arbeidskanal. BT formidlet til andre BT-enheter at en sølvgrå kassebil kunne være aktuell.

Kl. 1800 viste lydloggen at operasjonsleder over samband gav mannskap fra BT situasjonsrapport om at gjerningsmannen var kommet i en sølvgrå kassebil.

Kl. 1801 viste lydloggen at P30b over samband meldte til operasjonsleder at VH24605 måtte sjekkes opp.

Kl. 1806 viste lydloggen at operasjonsleder over samband meldte til P30b om at VH24605 var en leaset bil med grønne skilter. P30b meldte at han stod oppe på veien, og ikke så bilen nå. Han meldte at det var en sølv kassebil.

Kl. 1819 viste lydloggen at P30b meldte på samband til operasjonsleder at det var masse ting inne i den sølvfargede kassebilen. Det var en politihjelm og en pumpehagle. Operasjonsleder opplyste at P30b ikke kunne høre og bad han ringe.

I intervju har P30b forklart at han meldte inn observasjonen av VH24605 etter at han hadde hørt at gjerningspersonen var kommet i en sølvfarget kassebil. Han husket han måtte melde mange ganger før det ble forstått at bilen inneholdt en politihjelm, en hagle, camelback og pappkartonger før dette ble mottatt. Han tenkte selv på om bilen kunne inneholde en bombe.

Kl. 1842 viste lydloggen at AL ringte til operasjonsleder for å avklare opplysningene om en bombe i et tre på Utøya. Etterforskeren som hjalp til på operasjonssentralen fortalte at hun hadde snakket i telefon med en dame som oppholdt seg i et hus på øya med sin sønn. Hun hadde opplyst at hun kunne se en bombe i et tre ved brygga. AL opplyste at han skulle få sjekket dette fort.

I intervju fortalte IL Utøya at han hadde samtaler med aksjonsleder fra BT angående eksplosiver på øya. De konkluderte med at den ballen måtte legges død, all den tid eksplosiver ikke hadde gått av tross mye løping på øya. AL fortalte i intervju at det ble kontrollert etter sprengstoff i trærne ved brygga. Dette var åpenbart naturlige ting som høyttalere mm., som hang i trærne.

Kl. 1847 viste lydloggen at P30b hadde kontakt med operasjonsleder over telefon. P30b fortalte at bilen inneholdt en politihjelm, et futtural til en jaktrifle og en hagle. Det var også noen pappkartonger i bilen. Operasjonsleder spurte om bilen var sikret. P30b opplyste at bilen ikke var sikret, og at P30b helst ikke ville røre bilen. P30b opplyste at bilen kunne inneholde en bombe. P30b sa at evakueringsbåter ikke burde legge til ved denne kaia, men ved golfbanen.

Kl. 1853 viste PO-loggen at det var registrert at bilen ikke var trygg, og at båter som kom med evakuerte skulle legge inn ved Storøya.

Kl. 1926 viste lydloggen at nytt mannskap på operasjonssentralen ringte til P30b. Det nye mannskapet sa at de måtte være forsiktede fordi bilen kunne gå i lufta. P30b sa at de evakuerte 20 meter unna. Det var ikke mulig å avvise de hardt skadde som ble brakt i land, og de måtte bare ta sjansen. Ny operatør opplyste at han skulle ringe politiets bombegruppe.

I intervju har P30b opplyst at han savnet klare meldinger på hvordan de som evakuerte skulle forholde seg til bilen til gjerningspersonen. Så lenge evakuerte personer ble sendt til brygga der bilen stod, kunne han ikke sende de hardt skadde videre til Storøya. Det var også et apparat til å ta i mot skadde på brygga ved bilen til gjerningspersonen, etter at han hadde meldt fra om bilen og innholdet.

I intervju har AL fortalt at han sendte hardt skadde til brygga på Utøya kai så lenge han så at det var ambulanser der. Dette var den korteste veien for de hardest skadde.

Kl. 1928 viste PO-loggen at Oslo politidistrikt, bombegruppa var forsøkt oppringt, men at det ikke ble oppnådd kontakt.

Kl. 1931 viste lydloggen at nytt mannskap på operasjonssentralen ringte Kripas, Desken. Det nye mannskapet opplyste at det ikke var mulig å få tak i Oslo politidistrikt, og informerte om gjerningsmannens bil. Operatør Desken, Kripas meldte at de skulle ta dette opp med Kripas sin liaison i staben Oslo politidistrikt.

Kl. 1936 viste lydloggen at operasjonsleder mottok telefon fra Kripas. Kripas informerte om at bombegruppa ville komme etter hvert. Kripas gav råd om å sikre bilen med god avstand avhengig av hva som lå i bilen, og om det var behov for å evakuere skadde i nærområdet.

Kl. 1942 viste lydloggen at IL landsiden og IL Utøya snakket på samband om en bombe ved kaia. Det var dårlig kontakt, og vanskelig å høre hva som ble sagt.

Kl. 1943 viste lydloggen at IL landsiden og IL Utøya snakket på samband om mottaksstedet. IL Utøya ønsket at mottakssted for skadde ble opprettholdt på Utøya kai landsiden da dette var korteste evakueringsvei for de hardest skadde.

Kl. 1946 viste lydloggen at Kripas ringte det nye mannskapet på operasjonssentralen. Kripas gav beskjed om at det ville ta tid før bombegruppa til Oslo politidistrikt ville komme. De var fortsatt i arbeid i regjeringskvartalet. Kripas opplyste at det måtte holdes sikker avstand, og opprettes vakthold på bilen.

P40a har i intervju opplyst at det ble evakuert personer fra Utøya kaia landsiden da P40a ankom. P40a ble kjent med at gjerningspersonens bil stod der og at området skulle evakueres pga. den mulige trusselen denne bilen utgjorde. Det ble diskutert på stedet mellom redningsmannskapene, og man var enig om at de måtte gjøre det som var nødvendig for de skadde og evakuerte. P40a fortalte videre at sivile båter som kom til kaia med uprioriterte skadde eller uskadde, ble dirigert videre til Storøya.

Kl. 1955 viste lydloggen at IL landsiden opplyste på samband til IL Utøya at det var opprettet vakthold på bilen til gjerningspersonen.

Kl. 2006 viste PO-loggen at Forsvarets bombegruppe meldte at de var på vei. Bombegruppen fikk oppmøtested ved gamle veikroa ved Neslandet.

Kl. 2058 viste PO-loggen at IL landsiden meldte at Forsvarets bombegruppe hadde mannskap på vei, og at de snart ville ankomme for å sjekke bilen til gjerningspersonen. Etter kontroll skulle bilen taes inn for sporsikring.

Kl. 2227 viste PO-loggen at P40a meldte at bilen til gjerningspersonen var kontrollert og at det ikke var funnet sprengstoff.

I intervjuet opplyste P40a at mannskapet fra Forsvarets bombegruppe var urolige over all aktivitetene som fremdeles var i området rundt bilen. De brukte tid på å kontrollere bilen, men slo fast at bilen var ufarlig. Kaia var et KO for mange ulike aktiviteter til og fra Utøya.

Kl. 1517, 23. juli 2011 viste PO-loggen at innsatsleder spurte stab om mannskap fra Forsvarets bombegruppe kunne dimitteres. Stab opplyste at bombegruppa kunne dimitteres

4.4.4 Redning og evakuering

4.4.4.1 Redning og evakuering fra Utøya

Fredag 22.juli 2011 ca. kl. 1735-1830 evakuerte personer fra Utøya seg selv. Noen tok seg over til fastlandet med båt, noen svømte og andre ble etter hvert plukket opp av båter.

Etter at gjerningsmannen var pågrepet, ble redning og evakueringen organisert av politiet. Mannskapene fra BT og Nordre Buskerud politidistrikt som ikke holdt vakt på gjerningspersonen, tok seg umiddelbart etter pågripelsen ut til "Nakenodden". Her ble det utført livreddende førstehjelp fra politimannskapene, og evakuering til land av sivile båter som ankom. AL er sanitetsutdannet på nivå 3 og hadde med seg en spesialtilpasset sanitetsbagg til øya. Det samme hadde noen av BT-mannskapene som var med under pågripelsen. Dette er sanitetsbagger tilpasset livreddende førstehjelp på mennesker med alvorlige skader. I tillegg kom det til et sanitetsutdannet politimannskap fra Modum lensmannskontor. Kompetansen og sanitetsutstyret ble brukt direkte i livreddende førstehjelp og stabilisering før transport til evakueringspunktet ved Utøya brygge landsiden og etter hvert Storøya.

Tilgjengelige ressurser ble patruljevis sendt i søk på øya etter eventuelle flere gjerningspersoner, for førstehjelp og evakuering av skadde. AL fikk i oppgave å organisere samle plass for skadde i området ved brygga, og organisere båter for transport til Utøya kai landsiden. Det kom etter hvert til flere sivile båter, og tilgangen på båter var i denne fasen god. Båter ble også bemannet med politi, og startet søk langs strandsiden rundt øya. En Toyota Hiace ble brukt å transportere skadde med fram til samle plass for skadde på brygga.

Kl. 1828 viste lydloggen at HRS ble kontaktet. HRS meldte at det var to Sea King helikoptre på vei til Sollihøgda, og at det stod ambulanshelikoptre samme sted.

Kl. 1841 ble det loggført i PO-loggen at sightseeing-båten "Dronning Tyra" ikke var disponibel. "MS Torbjørn" inngikk som evakueringsbåt etter at gjerningsmannen var pågrepet.

Kl. 1850 viste lydloggen at IL Utøya på samband meldte til operasjonsleder at det var behov for det som kunne skaffes av båter. Det var folk i vannet og skadde som måtte evakueres, og at dette måtte være topp prioritet fordi situasjonen ikke var bra.

Kl. 1925 viste lydloggen at HRS foreslo varsling av maritime ressurser, mens Sea King fra HRS startet søk i vannet på avstand fra øya.

På Utøya opprettet IL et KO på kaia ca. kl. 1900-1930. Her ble det etablert stab på taktisk nivå med ledere fra BT, ambulanseleger, UEH-ledere fra Asker og Bærum og Søndre Buskerud politidistrikter. UEH-leder Søndre Buskerud politidistrikt ble NK, med ansvar for vakt og sikring. IL Utøya forholdt seg til operasjonsleder, mannskaper på operasjonssentralen, P3, AL og IL landsiden. Det ble i starten prioritert politiressurser til øya. Situasjonsrapporteringen gikk mellom IL Utøya, IL landsiden og P3 fortløpende. Noe av situasjonsrapporteringen ble ført i PO-loggen.

ILKO Utøya fikk stadig telefoner fra stab og operasjonssentralen om personer som hadde gjemt seg, eller skadde personer som befant seg i terrenget. Det ble fortløpende satt i gang evakuering av de som ringte. Noen ble evakuert til samleplass for skadde, og med båt derfra. Andre ble evakuert over i båtene som patruljerte langs stranden rundt øya. Fra klippene på vestsiden av øya ble de fleste evakuert over i båter. Til å begynne med ble de fleste evakuert til evakueringspunktet på Utøya kai landsiden. Etter hvert ble de fleste evakuerte til evakueringspunktet ved Storøya.

IL Utøya besluttet at de ikke ville ha helikopter til øya fordi trusselbildet var uavklart. Privatpersoner som ringte inn og tilbød seg å gå ut med båt, fikk av mannskapene på operasjonssentralen beskjed om å holde avstand til øya fordi den ikke var sikret fullstendig.

På en av de tidligste evakueringene med båt over til Utøya kai landsiden med en kritisk skadd, ble AL oppmerksom på et legeteam fra luftambulansen. Legeteamet hadde fått beskjed fra AMK om at de ikke skulle ta seg ut til øya før den var klarert. AL besluttet at legene kunne arbeide ved samleplass for skadde på Utøya, fordi dette området hadde en vakt- og sikringsstyrke. En av lederne fra legeteamet inngikk i ILKO Utøya.

Etter at første søk på øya var avsluttet, ble øya geografisk delt inn i teiger. Deretter ble det satt sammen nye lag som gjennomførte hver sin teig. Det ble benyttet mannskaper fra BT, Asker og Bærum og Søndre Buskerud politidistrikter samt egne mannskaper i søket. Lagene rapporterte til AL-BT og foreløpig tall på døde ble oppgitt å være 72.

Alle mannskaper ble trukket inn, og helikopter med varmesøkende kamera og sikringsmann fra BT søkte over øya og nærområdene. Det ble ikke funnet tegn på flere overlevende under helikoptersøket. Etter dette søket ble det besluttet at de omkomne skulle dekkes til og at omkomne skulle sikres på land. Det ble rekvirert 100 tepper for tildekkingen og igjen ble antallet 72 omkomne.

Kl. 2157 var det loggført en situasjonsrapport fra IL landsiden til P3. IL landsiden opplyste at alle overlevende var evakuerte fra Utøya. Kl. 0303 var det loggført at politihelikopteret Heli30 gjorde et siste søk over Utøya etter levende mennesker, før det returnerte til basen for videre beredskap.

Parallelt med søk på øya organiserte politiet søk på vann og i standsonen fra brannvesenets båt og naturoppsynets båt. Sivile båter fikk væpnede politimannskaper med som sikringsmannskap. Etter hvert som området ble klarert, ble brannvesenets dykkere satt inn i undervannsøk. Politiets leder for båttjenesten ble satt til å organisere brannvesenets ressurser etter hvert som de ankom øya.

Lørdag 23. juli 2011 kl. 1701 var det loggført i PO-loggen at full sikring hadde opphørt på Utøya, og at det kun skulle sikres for media og befolkningen ellers.

I intervju fortalte IL Utøya og AL at usikkerheten rundt trusselbildet kompliserte rednings- og evakueringsaksjonen. Hele tiden kom det motstridende opplysninger fra de evakuerte om antall gjerningspersoner. Omfanget på drepte og skadde tydet på at det kunne være mer enn en gjerningsperson. Det var ikke mulig å garantere for noen at det ikke kunne være flere gjerningspersoner fram til lørdag 23. juli 2011 om morgenen, og derfor opprettholdt de vakthold.

Lørdag 23. juli 2011 kl 0815 viste loggen PO at det i samråd med HRS ble besluttet at søket gikk over fra å være redning til å være søk etter antatt omkomne (SEAO). Dette søkearbeidet ble ledet av IL landsiden.

4.4.4.2 Redning og evakuering fra landsiden

Kl. 1828 viste lydloggen at IL landsiden hadde ankommet Essostasjonen ved Sundvollen. Kommunelegen i Hole og ambulanser var på stedet fra før. IL landsiden informerte operasjonsleder om at kommunelegen hadde foreslått Sundvolden Hotell som evakuertesenter. Han ba også om at det ble bestilt MaxiTaxier slik at ikke de uskadde skulle bruke opp ambulansekapasiteten.

I intervju fortalte kommunelegen at han hadde hatt godt samarbeid med hotellet tidligere. I intervju fortalte konstituert politimester at han kontaktet hotellet og at de var velvillige til å hjelpe til med å huse de evakuerte.

I følge lydlogg tok IL landsiden kl. 1829 kontakt med operasjonssentralen på radiosamband for å få rede på hvem som var IL, og fikk til svar at det var IL Utøya. Lydloggen viste kl. 1833 at IL landsiden igjen forespurte operasjonssentralen om hvem som var IL, og det igjen ble meldt tilbake om at det var

IL Utøya. Kl 2029 fremgikk det av PO-loggen at IL-land var utpekt som IL på landsiden og at det dermed var to IL på operasjonens taktiske nivå.

IL landsiden fortalte i intervju at han under utrykningen fra politihuset tenkte som UEH-leder og at han skulle ta seg ut til Utøya med tilgjengelige mannskap for å nøytralisere trusselen. Da han kom til Esso Sunvollen hørte han på samband at BT var på vei over til Utøya i båter. Han bestemte seg derfor for å bli på land for å organisere mottak av skadde og evakuerte da han skjønnte at omfanget ville bli stort. Han så behovet for en leder på land, og var samtidig klar over at IL Utøya var i aksjon på øya. Det var mange oppgaver som måtte organiseres på land. Som fast IL så han det som naturlig at han tok ansvar for dette, og tenkte og agerte derfor som IL.

IL-landsiden fortalte videre at han kjørte fra Esso Sundvolden og utover Utstranda for å få oversikt over operasjonsområdet, og kom da i kontakt med ambulanser som stod parkert på E16 ved avkjørselen til gamlevegen. På dette tidspunkt hørte han på samband at gjerningsmannen var pågrepet. Ambulansepersonellet fortalte IL landsiden at de hadde fått beskjed fra AMK om ikke å kjøre fram fordi området ikke var sikret. IL landsiden bad operasjonsleder gi beskjed om at ambulansene kunne kjøre fram siden gjerningsmannen på det tidspunktet var pågrepet.

Kl. 1837 viste lydloggen at IL landsiden kalte opp AL og spurte om brann- og ambulansepersonell skulle over til Utøya. AL svarte ”svaret er ja. Og vi trenger også hurtig evakuering videre til skademottak. Sett sykehus i kriseberedskap det er veldig stor antall”. AL informerte også om at mannen som var pågrepet var iført politiuniform.

Kl. 1838 viste lydloggen at IL landsiden informerte AL om at han opprettet samleplass for skadde på Utøya kai landsiden. Videre ville han at det skulle være politifolk på Utøya brygge for å ha kontroll på de som ble evakuert over.

Kl. 1846 viste lydloggen at IL landsiden kalte på AL og sa at det var kommet hjelpemannskap til han og sagt at det var utrykt å nærme seg øya. Og at brann - og helse mannskap ikke ville nærme seg øya.

I følge lydlogg kl. 1847 anmodet P30b om at mottaket på Utøya kai landsiden ble flyttet til Storøya evakueringspunkt. Det var på dette tidspunktet at P30b snakket med operasjonssentralen og trodde det kunne være en bombe i bilen til gjerningspersonen ved kaia. I intervjuet med P30b fremgikk det at evakueringen likevel fortsatte til Utøya kai landsiden, og det var evakuering til to evakueringspunkt.

Utvika Camping ble ikke benyttet av politiet som evakueringspunkt, men det fremgikk av lydloggen kl. 1826 at det ble tatt i mot evakuerte også der.

Kl. 1854 viste lydloggen at IL landsiden iverksatte evakuering fra Utøya kai landsiden. Ambulansepersonell ble beordret til Utøya kai, landsiden.

IL land fortalte i intervju at det gikk busser og MaxiTaxier med evakuerte til Sundvollen hotell. Han regnet med at det var politimannskaper som tok i mot på Sundvollen hotell.

P40a fortalte i intervju at hun av IL land ble tildelt ansvaret for mottaket på Utøya kai landsiden. Sambandsforholdene på stedet var dårlig, men det var mulig å motta meldinger. P40a holdt mest kontakt med AL og IL Utøya over mobiltelefon. På kaia var det mye virksomhet utover bare å ta hånd om skadde og evakuerte.

Kl. 1856 viste lydloggen at IL landsiden fortsatt hadde problemer med AMK for å sende ut folk til Utøya brygge landsiden.

Kl. 1858 viste lydloggen at ny operasjonsleder ved Nordre Buskerud politidistrikt ringte AMK og opplyste at ambulansene måtte rykke inn på evakueringspunktene for skadde da området var trygt. AMK opplyste at de ikke hadde fått beskjed om at området var klarert før ved denne telefonen.

Kl. 2000 viste PO-loggen at overflategruppa til Røde Kors hadde fått klarsignal for å bistå. Gruppa var varslet av HRS.

Kl. 2021 i følge brannvesenets logg startet brannvesenets overflatedykkere søk i vannet langs land fra Elstangen til Storøya. De fikk beskjed om å holde avstand til Utøya. Mange redningsoppdrag ble satt på vent fordi Utøya ikke var klarert.

Kl. 2055 fremgikk det av brannvesenets logg at under evakueringen var redningsmannskaper bekymret for om det kunne være flere gjerningspersoner blant de evakuerte som ble tatt i mot på Storøya. Politiet sikret på avstand. De evakuerte på sin side var bekymret for om det var reelle hjelpemannskaper som var der.

I intervju fortalte IL landsiden at da mottaket av evakuerte roet seg, ble det igangsatt søk. Områdene som første ble gjennom søkt var Storøya, Geitøya, Purkøya og strandsonen i nærområdet på land. Mannskaper fra Røde Kors, Norske Redningshunder og oppsynsmenn med begrenset politimyndighet gjennom søkte disse områdene. I tillegg hadde vanngruppa til Røde Kors tilgang på 10-12 båter. Søket ble organisert ved at IL landsiden gav områder som skulle søkes til ulike grupper.

IL landsiden fortalte i intervju at han fikk rask tilgang på ressurser, og han var av den oppfatning at varslingsjobben måtte ha gått bra.

Det foregikk søk på land og til vanns, og gjennom søkte områder var av hjelpemannskapene logget på GPS. Lørdag 23. juli 2011 kl. 0057 meldte i følge PO-loggen mannskap fra Norske redningshunder om rop fra Utøya mot Purkøya. Det ble sendt en patrulje ut på Utøya, men det ble ikke registrert noen funn.

Søk etter overlevende ble avsluttet lørdag 23. juli 2011 kl 0800.

4.4.5 Søk etter antatt omkomne (SEAO)

Lørdag 23. juli 2011 kl. 0800 ble det i følge PO-logg gitt en situasjonsrapport til HRS. Her ble det besluttet at søk etter savnede eventuelt skadede, skulle gå over til søk etter antatt omkomne (SEAO). HRS ville ordne de formelle administrative kravene med Rogaland politidistrikt.

Det ble foretatt vannsøk ved Brannvesen og Røde Kors og strandsøk på land og øyer av Norske redningshunder og Sivilforsvaret. Kl. 1218 ble det rapportert funn av en omkommet i vann. Det ble også rekvirert ubemannet undervannsfarkost for søk på større dyp.

Søndag 24. juli 2011 kl. 1815 ble det i følge PO-logg gjort en samlet vurdering av de områder som var søkt i ILKO ved Storøya. Videre ble det lagt en plan for nye områder som skulle gjennomføres. IL landsiden fortalte i intervju at han opplevde samarbeid med Røde Kors og andre frivillige organisasjoner som meget godt. Han fremholdt i intervjuet at Røde Kors var profesjonelle og hadde GPS sporing på båtene som søkte, og et godt kartverk. Av PO-loggen lørdag 23. juli 2011 kl. 1517 framgikk det at tallet på savnede var fire. IL landsiden fortalte i intervju at staben fortsatt meldte om fire savnede søndag 24. juli 2011 .

Disponible eksterne ressurser på søndag 24.juli 2011 om morgenen var i følge PO-logg drift av ROV med fire fra Brannvesenet og tre operatører. To fra Brannvesenet som førte MS Torbjørn, to mann i brannbåt. 24 personer fra Sivilforsvaret og 35 mann fra Røde Kors som betjente 15 båter. Kl 1335 meldte i følge PO-logg brannvesenet fra Kjeller at de kunne stille med fire mann, 1 båt og overflateredningsutstyr. Politiressurser ble benyttet i EPS, stabsarbeid, teknisk og taktisk etterforskning, ILKO, samt til vakt- og sikring av områdene Utøya og Utøya kaia landsiden. Det var iverksatt båttjeneste for å hindre uvedkommende i å ta seg inn på Utøya.

IL landsiden fortalte i intervju at organiseringen av samvirkeaktører gikk godt. Det ble bestilt inn ressursbehov fra samvirkeaktører for kommende døgn til staben. Ressursbehovet ble vurdert ut fra hvilke oppgaver som gjenstod. Utover søndagen ble det besluttet at søk til lands var gjort ferdig, og at ressurser skulle konsentreres om søk i vann.

Mandag 25.juli 2011 stilte Kongsberg Group en 30 fots båt med sonar og mannskap til disposisjon. Sonarbåten hadde ikke tidligere blitt benyttet i redningsarbeid / SEO. Den avsøkte store områder og merket av punkter av interesse etter bearbeiding av innsamlede data. ROV ble benyttet til å sjekke ut mange av disse punktene.

Tirsdag 26.juli 2011 kl. 1118 ble i følge PO-loggen ILKO på Storøya flyttet til Utøya kaia landsiden. Søk i vann fortsatte upåvirket med Rov, Sonar og mannskaper fra Røde Kors i båt.

Onsdag 27. juli 2011 hadde sonar i følge PO-loggen avmerket 50 punkter for finsøk. Punkter på grunnere vann ble sjekket ut av dykkere fra brannvesen. ROV sjekket ut 22 av punktene. Samarbeidet mellom ROV og sonar ble i følge intervjuer beskrevet som godt. Stabssjef har i intervju fortalt at ansvarlig for ROV hadde gitt tilbakemelding på at samarbeidet med Sonar og med politiet hadde fungert meget godt.

Fredag 29.juli 2011 kl. 1413 fremgikk det av PO-loggen at alle savnede var gjort rede for. Staben besluttet å fullføre søket i vann slik at alle punktene avmerket av Sonar ble sjekket ut. Dette da det kunne avdekke gjenstander med tilknytning til hendelsen, av hensyn til de pårørende og evakuerte.

Fredag 29.juli 2011 kl. 1438 viste PO-loggen at det ble gitt melding til Røde Kors om at alle savnede var gjort rede for, og at de kunne avslutte sitt søk.

Lørdag 30.juli 2011 kl. 1120 viste PO-logg at ROV avsluttet søk etter å ha sjekket ut de punktene som var identifisert av sonar.

Parallelt med søkearbeidet ble det gjort finsøk og kriminalteknisk arbeid på Utøya. Dette arbeidet hører til den tekniske etterforskningen, og behandles ikke i denne evalueringen.

4.4.6 Evakuerte og pårørende

Det er lite informasjon i logger eller annet skriftlig materiale som gir notoritet over de aktivitetene som skjedde i evakuerte og pårørendesenteret (EPS) på Sundvolden Hotell. Faktagrunnlaget baserer seg på den informasjonen som er registrert i PO-logg, intervjuer med politimannskap, stabsmedlemmer, kriseteamene i Hole, Ringerike og Jevnaker, kommunelegen i Hole, hotelldirektøren og en frivillig.

Sundvolden Hotell ble foreslått som EPS fra IL landsiden ovenfor operasjonsleder kl. 1828 ifølge lydlogg. IL landsiden fortalte i intervju at forslaget kom fra Kommunelegen i Hole da de møttes ved Esso Sundvolden. På dette tidspunktet var det allerede ankommet evakuerte ungdommer til Essostasjonen på Sundvollen som var definert som sikkert oppmøtested. Kommunelegen i Hole fortalte i intervju at han hadde hatt god erfaring med bruk av Sundvollen hotell som evakuertesenter for mange mennesker tidligere.

Kriseteamet til Ringerike kommune hadde noe etter dette tidspunktet etablert seg på Ringerike hotell siden hotellet er forhåndsdefinert som pårørendesenter i politidistriktet. Etter en tid ble de orientert om EPS på Sundvollen hotell, og reiste dit. Det ble også opprettet et senter i Sandvika, men det ble avvirket og de pårørende ble busset over til Sundvollen hotell.

Det var problemer for pårørende å komme seg til Sundvollen hotell siden E16 var stengt. Dette skapte frustrasjon.

Kommunelegen startet organiseringen av et mottaksapparat av evakuerte ungdommer med de mannskapene som var tilgjengelige i startfasen. De evakuerte fikk dynner etter at våte klær var tatt av. Registreringen av de evakuerte startet opp i Kongesalen. I begynnelsen var det ikke tilgjengelig PC, og registreringen ble gjort på håndskrevne ark. Pågangen av evakuerte og etter hvert pårørende var større enn registreringskapasiteten. I tillegg var mange av de evakuerte traumatisert og i en slik tilstand at de primært trengte hjelp og støtte. Registreringsarbeidet ble derfor mangelfullt.

I løpet av de første timene som EPS var i drift strømmet det til fagpersoner både fra Hole, Ringerike, Jevnaker og tilstøtende kommuner. Det kom også medlemmer fra frivillige organisasjoner, Siviltforsvaret og frivillige naboer til hotellet for å bistå.

Første politienhet på fire personer kom til EPS rett før kl 2000. En av de fire ble straks omdirigert til Ringerike sykehus for å ivareta politiets oppgaver der. Politimannskapene hadde fått i oppgave å ta avhør av de evakuerte for å avklare om det var sett flere gjerningspersoner på Utøya enn den pågrepne gjerningspersonen. Før avreise til hotellet var det utformet et avhørsskjema til dette formålet. Det var også utpekt en leder for etterforskerne.

Det viste seg at det ble vanskelig å få gjennomført avhør av de evakuerte. De evakuerte hadde større behov for informasjon og støtte slik at det ikke var mulig å gjennomføre avhør. Etterforskerne hadde, før de reiste ut fra politihuset, en formening om at det var politimannskap på stedet som håndterte politioppgavene utover etterforskning. På hotellet ble det også fort klart at personopplysningene som var registrert, ikke var tilstrekkelig utfyllende. I tillegg så politiet at det var et sterkt behov for å kunne gjøre rede for alle personene som hadde befunnet seg på Utøya, da skytingen startet.

Politiet hadde ikke med datautstyr for å registrere personopplysninger elektronisk. P2 i staben fortalte i intervju at Nordre Buskerud politidistrikt ble nektet tilgang til Disaster Involved Registration (DIR) som er politiets personregistreringssystem ved katastrofer og ulykker. Uansett var det ikke tilrettelagt for at politidistriktet kunne registrere i DIR fra Sundvollen Hotell. Politimesteren har i intervju fortalt at Oslo politidistrikt fikk registreringsansvaret på koordineringsmøtet i Politidirektoratet lørdag 23. juli 2011 kl. 0100.

Etter hvert som Kongesalen ble fylt opp av evakuerte, ble det nødvendig å dele opp gruppen med registrerte og ikke-registrerte for å få mest mulig oversikt. De som hadde blitt registrert, ble derfor ført over til en annen del av hotellet, Dronningsalen. Rutinene med å få de evakuerte over fra Kongesalen til Dronningsalen etter registrering var påbegynt før politiet ankom hotellet. I Dronningsalen ble det servert mat og varmt drikke. Etter hvert begynte pårørende å ankomme hotellet. De pårørende til savnede var i begynnelsen blandet sammen med de evakuerte, men etter en stund opprettet politiet i samarbeid med hotellpersonellet et eget samlingspunkt i området ved baren for å ha denne gruppen atskilt fra de evakuerte. Pågangen fra både evakuerte og pårørende var meget stor i løpet av kort tid, noe som i følge de tilstedeværende skapte en uoversiktlig og tidvis kaotisk situasjon og man hadde ikke oversikt over hvem som var til stede i EPS.

Da pårørende ankom EPS fikk de først tilbud om å lete etter sine nærmeste blant de evakuerte, for deretter å gå til felles samlingspunkt dersom de ikke fant personene de søkte. Til tross for at det var etablert separate samlingspunkt for evakuerte og pårørende som ikke fant de man lette etter, var det ikke praktisk mulig å holde gruppene helt atskilt. Både blant de evakuerte og pårørende var det tilgjengelig psykologer, annet helsepersonell, prester og imamer etter hvert som disse yrkesgruppene ankom i tilstrekkelig antall. Spesielt traumatiserte ungdom ble også samlet i egne rom sammen med en psykolog for å ivareta disse spesielt.

Det var stort behov for informasjon fra de evakuerte og pårørende. Det ble både fra politiets side, helsepersonell og frivillige jobbet med å skaffe oversikt over skadde som lå på sykehus. Noen av de intervjuede har gitt informasjon som tyder på at flere arbeidet med å innhente personopplysninger fra sykehusene, uten at det var noen samhandling/koordinering disse imellom. På Ringerike sykehus hadde politiet et mannskap, noe som lettet arbeidet med å få oversikt over skadde som var innlagt der. Politiet fikk en lege som kontaktperson på sykehuset, og det ble etablert et godt samarbeid mellom politiet og legen på sykehuset. Det var imidlertid vanskelig og tidkrevende å få samme informasjon fra andre helseforetak da disse påberopte seg taushetsplikt.

Utpå natten lyktes man med å få ut navn på skadde fra omkringliggende sykehus. Også denne informasjonen kan det ut fra intervjuene virke som ble gitt til forskjellige personer i EPS, uten at det var noen felles samordning eller koordinering av dette arbeidet. De som var involvert i arbeidet med å skaffe oversikt over skadde som var innlagt på sykehus fortalte at det var utrolig frustrerende ikke å få opplysninger fra sykehusene, spesielt siden pårørende som selv ringte sykehusene fikk ut informasjon.

Det ble laget lister over både evakuerte, skadde og savnede som ble fortløpende oppdatert etter hvert som man fikk oversikt. Lister over evakuerte i EPS og skadde som var på sykehus ble hengt opp i EPS. Listene som ble utarbeidet i EPS ble fakset inn til politihuset i Hønefoss, som jobbet videre med bearbeiding, koordinering og systematisering av navn på evakuerte, skadde og savnede. Det var problemer knyttet til faksing av listene, da man i følge noen av de intervjuede enten ikke kom igjennom til politihuset eller at de ble fakset til et faksnummer som ikke var i bruk. Det fremkom også i intervjuer at flere personer ble registrert på listene flere ganger pga. manglende system i registreringsarbeidet, ulik registreringsmåte, noen ble registrert med fornavn først, andre med etternavn, og problemer med staving av en del navn.

Det store behovet for informasjon fra både pårørende og evakuerte, ble forsøkt dekket gjennom felles informasjonsmøter. På grunn av manglende notoritet over disse møtene, er det usikkert når man kom i gang med møtene og hvem som tok initiativ til disse. Det er imidlertid klart at politiet gjennomførte informasjonsmøtene utover natta, og at Kripes overtok ansvaret da de ankom EPS lørdag morgen. Det var lenge svært begrenset informasjon som kunne gis på grunn av manglende oversikt over antall drepte, skadde og savnede.

Lørdag 23. juli 2011 ca. kl. 0300n fikk man i EPS vite at politiet skulle publisere at det var over 80 døde. I EPS ble det besluttet å gi pårørende denne informasjonen i forkant slik at de ikke skulle bli informert gjennom media. I de påfølgende dagene ble det holdt jevnlig informasjonsmøter for de pårørende, hvor tidspunktet for møtene ble publisert på oppslagstavler sammen med annen praktisk informasjon.

De første politimannskapene som ankom hotellet, ble alle brukt til oppgaver som registrering, avhør og samtaler med de evakuerte og praktiske problemstillinger. Det ble ikke opprettet et KO i etableringsfasen av EPS. Involverte har i intervjuer fortalt at manglende ressurser de første timene gikk på bekostning av loggføring og muligheten til å trekke seg tilbake for å skaffe oversikt over situasjonen. På grunn av manglende notoritet og ulike oppfatninger fra mannskapene og personellet på hotellet, var det usikkert på hvilket tidspunkt et formelt KO ble opprettet. Det var imidlertid klart at utpå kvelden da flere politimannskaper ankom EPS, ble det tatt initiativ til et møte mellom ulike aktører som var i arbeid i EPS. Det ble på dette møtet diskutert blant annet videre samarbeid og oppgavefordeling. Det ble bestemt at kommunen skulle fortsette arbeidet med registreringen de allerede hadde startet, men at det i samarbeid med politiet ble spesifisert noe klarere hva som skulle registreres av informasjon. Det ble også bestemt at det skulle etableres et KO som senere på kvelden og natta var lokalisert i salgsavdelingen til hotellet som er plassert over resepsjonen. Flere av de intervjuede fortalte at det ble noe klarere organisering og oppgavefordeling etter dette møtet. KO ble på et senere tidspunkt flyttet til et mer skjermet område.

Flere av de intervjuede hadde stilt spørsmål ved sikkerheten i EPS. Både opplysninger fra gjerningsmannen etter pågripelsen og fra flere av de evakuerte ungdommene, tilsa at det kunne være flere gjerningspersoner. Det spredte seg derfor en frykt i EPS for medhjelpere blant de evakuerte, og mange var redde. Det var ikke kontroll på hvem som slapp inn i EPS, annet enn at det ble forsøkt å registrere de som kom. Væpnede vakter ble ikke satt ut før sent om kvelden fredag 22. juli 2011. Blant de intervjuede var det uttrykt at man mente det tok for lang tid før hotellet ble tilstrekkelig sikret. Det finnes lite eller ingen notoritet på hvilke vurderinger og tiltak som ble gjort underveis for å ivareta sikkerheten til de tilstedeværende på hotellet. I intervjuer var det opplyst at sikkerhetsproblemet ble diskutert i stab, og at det besluttet ikke å evakuere hotellet som var det mest drastiske tiltaket.

Mange pårørende som ankom hotellet, ble gjenforent med sine ungdommer. Enkelte av disse forlot hotellet relativt raskt etter gjenforeningen, mens andre valgte å bli værende på hotellet det første døgnet. Alle som forlot EPS, ble bedt om å melde seg i Kongesalen slik at man skulle ha oversikt over hvem som fortsatt befant seg i EPS. Ved utsjekk ble de foreholdt spørreskjemaene som politiet hadde fylt ut tidligere som et ledd i etterforskningen. På denne måten fikk politiet en oversikt over hvem som forlot EPS, samtidig som man fikk sikret seg at alle svarte på spørsmålene i skjemaet som politiet brukte i etterforskningsarbeidet.

Relativt tidlig, i politiets PO-logg var tidspunktet loggført til klokken 20.23 fredag 22. juli, ble det bestemt at Oslo politidistrikt skulle foreta all etterforskning i saken. I etterkant av dette bestemte Oslo

politidistrikt at det skulle benyttes et ”selvadministrerende intervju skjema” i etterforskningen som de oversendte til Sundvolden. Dette viste seg å være et 16-siders skjema med spørsmål som de evakuerte selv skulle svare på. De intervjuet fortalte at skjemaet var en svært vanskelig oppgave med så mange og traumatiserte evakuerte. Skjemaet ble derfor ikke brukt før det var få evakuerte igjen på Sundvolden.

Da alle de overlevende fra Utøya, eventuelt med sine pårørende, hadde forlatt Sundvolden hotell, gikk hotellet over til å bli et rent pårørendesenter. Dette var pårørende som ikke hadde fått opplysninger om sine, og som det ikke var redegjort for. På hotellet var det en politimann blant de pårørende, som ble utpekt som pårørendekontakt for de som var på hotellet i en periode. I løpet av mandag eller tirsdag ble det opprettet en pårørendekontakt fra Nordre Buskerud politidistrikt som hadde ansvaret for kontakt med pårørende i eget distrikt, hvilket var én familie. Når det gjelder varsling av pårørende og samarbeidet med pårørendekontakter i andre politidistrikt, ble det ivarettatt av Oslo politidistrikt og omhandles således ikke i denne evalueringen.

I perioden senteret var i drift, var det et stort oppbud av både nasjonal og internasjonal presse. Dette skapte ekstra utfordringer med å skjerme de evakuerte og pårørende, og tidvis måtte pågående journalister vises vekk fra hotellets område. Videre var det en rekke myndighetspersoner som besøkte senteret, noe som forsterket mediepresset.

EPS ble avviklet som pårørendesenter tirsdag 26. juli kl. 14.00, loggført i PO-logg 26. juli kl. 22.50. De pårørende som ønsket det, ble deretter overført til Rikshospitalets pasienthotell.

4.4.6.1 Pårørendetelefon

Det finnes retningslinjer i lokalt planverk knyttet til opprettelse av lokale pårørende telefonnummer **32 10 32 82** og **32 10 32 78**, samt utfyllende rutiner for bruk av det sentrale pårørendetelefonnr **815 02800**

Første henvendelse til politiet vedrørende skyting på Utøya kom kl 1724. I intervju med konstituert politimester og P5 – presseansvarlig fremkommer kl. 1857 som første tidspunkt da pårørendetelefon første gang nevnes. Det ble laget en pressemelding av P5 som opplyste at de lokale pårørendetelefonene var 32 10 32 82 og 32 10 32 78. Meldingen gikk til et utvalg riksmedier, blant annet NRK, TV 2, VG, Dagbladet mv.

I denne perioden var pågangen på sambandspulter og sentralbord svært høy. Blant innringerne var det også pårørende til antatte ofre fra Utøya. Ved gjennomgang av lydloggen viste det seg at de pårørende ble gitt en svært kort orientering om at politiet ikke hadde oversikt over situasjonen og at politiet hadde mannskaper på vei til Utøya. I noen tilfeller hadde operatørene tid til å be de pårørende ringe tilbake senere. Da det lokale pårørendenummerne ble publisert, var de aktuelle telefonene bemannet med politimannskaper. I PO-logg var det kl. 1933 loggført at de lokale numrene var bemannet og hvem som bemannet telefonene.

De som bemannet de lokale påørendetelefonene fortalte i intervjuer at det var stor pågang. Svaret politiet kunne gi var fortsatt at de ikke hadde oversikt over situasjonen, men at antatt gjerningsmann var pågrepet. Det var mange pårørende som hadde kontakt med sine på Utøya. Disse fikk beskjed om å informere sine om at gjerningsmannen var pågrepet.

Overfor de pårørende som ikke fikk kontakt med sine, ble det gitt en kort orientering om at politiet arbeidet med å få oversikt over situasjonen. Pårørende ble også i noen grad oppfordret til å ta kontakt med lokalt hjelpeapparat. Det ble ringt fra alle landsdeler i Norge.

PO-logg kl. 2025 viste at det var loggført at P3 i POD ringte politidistriktets operasjonssentral og bad om at alle henvendelser fra pårørende skulle rutes til det nasjonale pårørende telefonnummeret. Dette ble også publisert i nasjonale medier. I PO-logg kl. 2218 ble det understreket at alle telefoner skulle rutes til det nasjonale nummeret.

Det viste seg at det nasjonale pårørendetelefonnummeret ikke fungerte etter hensikten. De lokale telefonnumrene fortsatte å ringe med uforminsket styrke, og flere av de pårørende som kom igjennom fortalte at de hadde ringt det nasjonale nummeret. Enten fikk de opptattsignal, eller så fikk de svært sparsomt med informasjon. Dermed måtte de to lokale pårørendetelefonene delvis bemannes også etter at den nasjonale pårørendetelefonen skulle vært i funksjon.

PO-loggen den 23. juli 2011 kl. 0511 omerindret at alle telefoner skulle gå til det nasjonale pårørende - nummeret. Budskapet til pårørende skulle oppdateres av Oslo politidistrikt, og POD skulle briefe de som betjente telefonen og sørge for at informasjonen var oppdatert og utfyllende.

At Sundvolden Hotell ble EPS, ble publisert av både politidistriktet og senere fra POD. Pårørende ringte også til hotellets sentralbord for å spørre etter sine, samt å stille de samme spørsmål som de ikke fikk svar på da de ringte den nasjonale pårørende telefonen.

Både politimannskap, kriseteamene fra kommunene og betjeningen på Sundvollen hotell opplevde stor frustrasjon fra de pårørende som kontaktet hotellet direkte. De pårørende var frustrerte over at den nasjonale pårørendetelefonen ikke hadde tilstrekkelig informasjon.

I PO-logg 23.juli 2011 kl. 2028 ble det registrert at: "Pårørende ringer gråtende og forteller at de har ringt 81502800, men at de kommer ikke frem". I PO logg 28.juli 2011 kl. 1053 ble det registrert at den nasjonale pårørendetelefonen ville være i drift frem til alle navn på omkomne ble frigitt.

Det var fra starten av operasjonen viktig for politiet å registrere opplysninger om evakuerte og savnede. Så lenge de lokale pårørendetelefoner var betjent fikk politiet informasjon fra de pårørende og sammenholdt informasjonen med lister over personer som var brakt til sykehus og EPS. I og med at det nasjonale pårørendenummeret tok over, ble informasjonsinnhenting svekket lokalt. Det ble ikke etablert rutiner for informasjonsutveksling mellom registreringssenteret i EPS og de som betjente den

nasjonale pårørendetelefonen. Dette svekket politiets evne til å informere de pårørende. Ett av intervjuobjektene fortalt at pårørende ringte på de lokale pårørendenumrene, helt til alle navn på omkomne var offentliggjort.

4.4.7 Medie og informasjonshåndteringen

Medie- og informasjonshåndteringen i politidistriktet ligger under P5-funksjonen når stab er satt. Politidistriktet hadde før 22. juli 2011 ingen fast ansatt medierådgiver. Den daglige medie- og informasjonshåndteringen ble ivarettatt som tilleggsfunksjon til annet arbeid, av samme person som er P5 når stab settes.

Det foreligger en kriseinformasjonsplan for politidistriktet som medie- og informasjonsansvarlige utformet i 2008. Planen er utformet etter en mal som ble sendt fra Søndre Buskerud politidistrikt. Planen er aldri testet gjennom realistiske øvelser. Det foreligger ingen plan for å evaluere medie- og informasjonshåndteringen etter større hendelser. Kriseinformasjonsplanen er derfor aldri justert.

De data som danner grunnlag for beskrivelsen av medie- og informasjonshåndteringen, er fra intervju med P5, politimesteren, fungerende stabssjef og egen skriftlig redegjørelse fra UPs medierådgiver.

Fredag 22. juli 2011 var P5 konstituert politimester da politimesteren avviklet ferie. P5 ble raskt varslet om situasjonen i telefon om bevæpningstillatelse kl. 1726. Ikke lenge etter fikk P5 en telefon fra politimesteren om at situasjonen på Utøya var kjent, og at politimesteren avbrøt ferien og reiste til politihuset. P5 tenkte da at politimesteren tok over, og tenkte at han selv skulle håndtere medier og informasjon. P5 møtte etter kort tid på politihuset og tenkte at han fremdeles hadde en rolle som konstituert politimester, og samtidig ansvarlig for medie- og informasjonshåndteringen. Han tenkte at stab måtte settes, men sa aldri dette høyt da han regnet med at stab var under etablering.

Da P5 satt seg ned på stabsrommet ringte både mobiltelefon og fasttelefonen, og han forsøkte å gi informasjon til mediene. Det ble ikke formulert noen budskapsplattform, men P5 fortalte i intervju at han etter hvert forholdt seg til fungerende stabssjef om hva de skulle gå ut med av informasjon. Fungerende stabssjef på sin side oppfattet ikke at det var noen kontakt med P5 om hvilken informasjon som skulle gis mediene. Kl. 1759 formidlet P5 den første pressemeldingen om situasjonen på Utøya. P5 har to gruppesendinger for pressemeldinger på sin epost. En som når et begrenset antall lokale medier, og en for et større antall medier.

Politimesteren ankom ca. kl. 1930- 2000. Det ble ikke diskutert noen budskapsplattform, eller spesifikke informasjonspunkter med politimesteren. Ca. kl. 2000 ble P5 av politimesteren gjort kjent med at Oslo politidistrikt skulle overta ansvaret for etterforskningen og mediehåndteringen også for Utøya. Politimesteren fortalte i intervju at denne beslutningen ble tatt i en telefonsamtale kl. 1954 med fungerende stabssjef Oslo politidistrikt. Beslutningen ble tatt dels ut fra at pågangen fra mediene var såpass stor at politidistriktet ikke klarte å håndtere det, og at P5 ikke hadde erfaring i å håndtere en slik oppgave på egenhånd.

P5 tenkte etter overtakelsen at Oslo politidistrikt hadde behov for informasjon og forsøkte å komme i kontakt med medierådgiver der. Dette lyktes han ikke med. Han sendte en pressemelding kl. 2013 om at Oslo politidistrikt overtok som kontakt med media også for situasjonen på Utøya. Han sendte en ny pressemelding der telefonnummeret til mediekontakten i Oslo politidistrikt var oppgitt.

En kort stund ble pågangen fra mediene mindre. Deretter fortsatt mediene å henvende seg til Nordre Buskerud politidistrikt og fortalte at Oslo politidistrikt ikke svarte på spørsmål fra mediene. Det viste seg i ettertid at dette var korrekt, og at Oslo politidistrikt først fra ca. kl. 2200 svarte på henvendelser angående Utøya. P5 fortalte i intervju at han i mellomtiden diskuterte mediehåndteringen med fungerende stabssjef, og fortsatte å svare på henvendelser fra mediene. Fungerende stabssjef opplyste at han ikke kan erindre dette.

Ca. kl. 2200 – 2300 ringte medierådgiveren i UP, og fortalte P5 at han var på vei til Nordre Buskerud politidistrikt for å bistå med mediehåndteringen. P5 opplyste at det var blitt færre henvendelser fra mediene etter at Oslo politidistrikt tok over ansvaret for medie- og informasjonshåndteringen også for Utøya. Det ble derfor til at medierådgiveren fra UP kjørte hjem. Politimesteren fortalte i intervju at hun kontaktet medieavdelingen i POD for at mediehåndteringen i EPS måtte etableres og knyttes opp mot Oslo politidistrikt. UPs medierådgiver var tiltenkt denne oppgaven, og at han ble sendt hjem igjen, ble ikke avklart med politimesteren.

Lørdag 23. juli 2011 om morgenen ble P5 ringt opp fra staben, og informert om at det var et voldsomt medietrykk i EPS. Det var viktig at P5 møtte for å informere mediene. P5 hadde noe før dette fått beskjed om at medierådgiveren fra UP igjen var på vei til Nordre Buskerud politidistrikt. Staben opplyste at mediene ikke kunne vente ytterligere og at det var behov for å møte mediene i EPS straks.

P5 reiste til Sundvollen hotell og tenkte underveis på hva han skulle informere om. Han kan ikke erindre om han koordinerte sine opplysninger med Oslo politidistrikt eller POD før han møtte pressen ved EPS. Planen til P5 var å ta med pressen til ILKO ved Storøya, og informere om arbeidet der.

Da han ankom EPS var det et massivt medieoppbud, og planen om å ta med mediene til ILKO ble endret. Han gjorde noen intervjuer før turen gikk til ILKO. Her tok IL landsiden over og orienterte om arbeidet som ble gjort på stedet.

Informasjonsrådgiveren til UP overtok mediehåndteringen i EPS, etter dette. Informasjonsrådgiveren til UP har i egen redegjørelse opplyst at han hadde jevnlig kontakt med P5 under sitt oppdrag i Nordre Buskerud politidistrikt.

P5 gjennomførte ingen medieovervåkning, og utformet ingen budskapsplattform eller informasjonspunkter. P5 gav ingen orientering til de ulike IL om hvilken informasjon IL skulle gå ut med for å informere om hva Nordre Buskerud politidistrikt faktisk gjorde for å håndtere krisen. P5 fortalte i intervjuet at koordineringen med Oslo politidistrikt ikke fungerte tilstrekkelig godt og at

Nordre Buskerud politidistrikt ikke kom godt ut av det mediemessig etter at Oslo politidistrikt tok over. Likevel klarte ikke Nordre Buskerud politidistrikt å håndtere mediene med de ressursene som stod til rådighet. P5 vurderte det ville vært best om Nordre Buskerud politidistrikt hadde hatt tilstrekkelige ressurser til å håndtere mediene selv. Det var der førstehåndskunnskapen lå.

Det var aldri noe tema å forsterke P5 funksjonen, annet enn med medierådgiveren fra UP. P5 opplevde at staben var veldig selvstendig og han forholdt seg ikke til noen andre i staben enn fungerende stabssjef. Det var lite kontakt med stabssjef, og politimesteren om medie- og informasjonshåndteringen.

Etter noen dager ble det klart at Nordre Buskerud politidistrikt ble for lite synlige i media, og at Oslo politidistrikt på noen informasjonspunkter viste til Nordre Buskerud politidistrikt som ikke hadde noe apparat for å håndtere mediene.

Politimesteren tok derfor kontakt med POD for å arrangere en pressekonferanse for Nordre Buskerud politidistrikt. Medierådgiveren i UP og en annen medierådgiver bistod politidistriktet med å forberede denne pressekonferansen. Det var nødvendig for politidistriktet å avholde denne pressekonferansen, og informere om sin rolle i politioperasjonen fram til det tidspunktet. Fra 11. august fikk politidistriktet bistand fra medierådgivere fra omkringliggende politidistrikt en uke av gangen. Deretter fikk politidistriktet ansatt en egen medierådgiver.

4.4.8 Ledelse

Fredag 22. juli 2011 kl. 1724 var operasjonsleder øverste operative leder i politidistriktet. P31a var utpekt IL på dette vaktsettet og skulle gå av vakt kl. 1800. På strategisk nivå var det en konstituert politimester på hjemmevakt.

Da den første 112-telefonen fra Utøya ble satt over fra AMK kl. 1724, ble det satt i gang varsling av mannskaper. Fram til kl. 1745 møtte P31b som tok AL og IL Utøya som fikk IL-rollen. IL Utøya ble ikke formelt utpekt som IL, men fant det naturlig at han var IL. Fungerende stabssjef møtte også innen kl. 1745 og tok over rollen som operasjonsleder, samtidig som han var fungerende stabssjef. Det var stor trafikk på telefoner, nødanrop og politiets samband. Konstituert politimester møtte også på politihuset innen kl. 1745 og fylte rollen som P5 og medie- og informasjonsansvarlig sammen med rollen som konstituert politimester.

Flere personer møtte på politihuset fortløpende. Noen møtte fordi de var varslet, andre fordi de fant det naturlig etter å ha hørt om Utøya på nyhetene. Stabssjefen avbrøt ferien og kjørte fra Dokka da han ble varslet av fungerende stabssjef, og møtte på politihuset i følge PO-loggen kl. 1955. Politimesteren hadde også avbrutt ferien og møtte på politihuset en gang mellom kl. 1930 - 1945.

I følge PO-loggen ble stab formelt satt kl. 2043. I intervjuer har stabsmedlemmer opplyst at deler av staben var i virksomhet før det tidspunktet. Det ble ikke ført egen stabsjournal for operasjonen, men stabsjournalen er inkorporert i oppdragsjournalen i PO-loggen.

4.4.8.1 Taktisk nivå

Operasjonsleder fungerte som leder av operasjonen de første minuttene sammen med taktisk nivå ved IL P31a. IL var også båtfører, og måtte konsentrere seg om å få båten hurtig på vannet. IL hadde derfor liten kapasitet til å lede operasjonen. Da AL kom overtok han den taktiske ledelsen av den øyeblikkelige aksjonen. Siden IL Utøya og BT ankom samtidig på oppmøtestedet, overtok BT den taktiske kontrollen for den øyeblikkelige aksjonen på Utøya. Da gjerningspersonen var pågrepet, overtok IL Utøya ledelsen på Utøya.

Raskt etter pågripelsen ble det opprettet et ILKO på Utøya brygge på Utøya, som senere ble flyttet innomhus. ILKO ble etablert med delledere etter hvert som det ankom helsepersonell, politimannskaper fra andre politidistrikt og etter hvert også andre redningsaktører. Ulike politienheter ble pekt ut til forskjellige oppdrag. UEH-ledere fra omkringliggende politidistrikt, leder for BT, fagleder helse etc. deltok i ILKO.

På land var det etter hvert to etablerte evakueringspunkt med samleplass for skadde. Leder for Nordre Buskerud politidistrikts UEH-enhet tok etter en tid ledelsen for arbeidet på landsiden og opprettet ILKO ved Storøya. IL, som befant seg på Utøya, fikk for stort kontrollspenn til å holde oversikt over virksomheten som skjedde på øya og på land. Det ble derfor i samarbeid med P3 i stab besluttet å opprette to IL. En IL på Utøya, og en IL på landsiden. ILKO på landsiden ble etablert på landsiden ved broen til Storøya. Her ble det også arrangert helikopterlandingsplass. I ILKO landsiden møtte leder brann, representant fra BT, leder Røde Kors, leder Norske Redningshunder, leder sivilforsvaret, med flere etter hvert.

På taktisk nivå var det usikkerhet blant enkelte fagledere fra andre redningsetater fordi det var to IL fra politiet. Brannvesenet hadde folk i arbeid på land og på Utøya og opplevde å måtte forholde seg til to IL, noe som skapte litt forvirring og problemer med å holde oversikt over hvordan brannvesenets ressurser ble disponert. Etter hvert forstod brannmannskapene at de to IL hadde ulike geografiske ansvarsområder å forholde seg til, men fremdeles var det et problem for fagleder brann at det ble rekvirert ressurser fra to IL.

Det var utpekt leder for den gruppen med etterforskere som ble sendt til EPS. Raskt viste det seg at strukturen for mottak, registrering og oppfølging av evakuerte og pårørende måtte bedres. Derfor ble det avholdt et møte mellom de involverte aktørene, og etterforskningsleder ble utpekt til IL for EPS. IL EPS ble innhentet av mange arbeidsoppgaver, fordi det var for få politifolk å spille på. Senere på natten kom stasjonssjefen fra Hønefoss politistasjon til EPS, men ledelsesstrukturen forble uendret.

4.4.8.2 Operasjonelt nivå

Da stab var satt bestod den av en blanding faste stabsmedlemmer og mannskap som ikke hadde faste stabsfunksjoner. I tillegg ble operasjonssentralen styrket med faste operasjonsledere slik at de tre pultene var betjent. Sambandsrommet i stabsrommet ble ikke bemannet pga. ventilasjonsproblemer og at det var tekniske feil på telefonene.

Staben ble utover kvelden styrket slik at hver P-funksjon hadde en assistent. Alt stabsarbeidet ble gjennomført på stabsrommet, og det var kort vei fra problemer ble presentert, til de ble løst. Beslutninger ble tatt over bordet. På natten til lørdag 23.juli 2011, var stabssjefen og politimesteren i Oslo på koordineringsmøte i politidirektoratet. Fungerende stabssjef tok da over ledelsen, men deler av staben fant det vanskelig at stabssjefen og politimesteren var så lenge borte i denne fasen av operasjonen.

Alle stabsmedlemmene fikk henvendelser om problemer som måtte løses og ting som måtte ordnes kontinuerlig. Omfanget på de oppgavene som måtte løses både på taktisk og operasjonelt nivå, var hele tiden større enn ressursene tillot. Videre var det kontinuerlige henvendelser fra media, og i en periode på kvelden fredag 22. juli 2011 drift av to egne pårørendetelefoner.

Det var mannskap fra brannvesen, ambulanser, ambulansehelikoptre, HRS-helikopter, politihelikopter, Norske Redningshunder, Røde Kors, Sivilforsvaret, kriseteam kommuner og privatpersoner som skulle ledes og driftes på taktisk nivå. Staben fikk mange praktiske oppgaver som måtte løses hurtig, og det var vanskelig å prioritere mellom det som virkelig var viktig, og det som ikke var viktig, men som hastet. Det ble lite tid til å stoppe opp, og gjøre vurderinger av hvor man stod og hvor man skulle.

Likevel var målet for politioperasjonen klart. Etter pågripelsen handlet det om å gjennomføre skadereduserende tiltak etter en terrorhandling, og tidligst mulig å normalisere situasjonen så langt det var mulig. Planverket ble ikke brukt aktivt som oppslagsverk, men mannskapene på både taktisk og operasjonelt nivå kjente igjen elementer av den situasjonen som møtte dem, og handlet ut fra tidligere erfaring og generell kjennskap til de prinsippene som er beskrevet i politiets beredskapssystem og det lokale planverket.

Staben ble etter hvert nærmest som en operasjonssentral. Oppgavene til operasjonsleder og operasjonssentralen ble tilnærmet begrenset til å gå med beskjeder til stab og føre viktige meldinger inn i loggen. Den fysiske avstand fra stabsrommet til operasjonssentralen gjorde at samarbeidet med operasjonsleder og operatørene ikke ble hensiktsmessig.

Blant enkelte stabsmedlemmer ble mangelen på oppsummerende stabsmøter og muligheter til å legge planer framover i tid etter hvert opplevd som et savn. Det ble forsøkt å få til stabsmøter, men telefoner ringte og arbeidsoppgaver som hastet kom veien.

Situasjonsrapporteringen til POD ble utformet av enkeltpersoner, og involverte ikke de andre stabsfunksjonene. Prosessen med å utforme situasjonsrapporter ble ikke utnyttet som et oppsummerende og planleggende forum for hele staben.

I intervjuer har stabssmedlemmer fortalt at det ble liten kontinuitet i de ulike lederfunksjonene. Siden operasjonen strakk seg over lang tid, ble det etter hvert vanskelig å finne uthvilte folk. Det ble viktigere å finne mannskap til fylle funksjonen, enn å gjøre bruk av personer som hadde de rette kvalifikasjoner.

4.4.8.3 Strategisk nivå

Politimesteren representerte strategisk nivå alene. Redningsledelsen som representerer strategisk nivå fra utvalgte samvirkeaktører ble ikke kalt inn for å sette Lokal redningssentral (LRS). Stabssjefen har i intervju fortalt at hele operasjonen ble vurdert som en politioperasjon og at det ikke var hensiktsmessig å innkalle redningsledelsen. Politimesteren har i intervju fortalt at det aldri ble presentert et behov for å kalle inn redningsledelsen. Manglende erfaring og kunnskap om stabsarbeidet, gjorde at politimesteren ikke selv tok initiativ til å kalle inn redningsledelsen.

4.5 Etterarbeidsfasen

Politimesteren besluttet tidlig at det ikke skulle spares penger på HMS-tiltak knyttet innsatsmannskapet. Det ble etablert en ordning for psykologiske debriefer allerede første kvelden. HMS-oppfølgingen fungerte i følge de langt fleste intervjuede veldig godt. Det var et fåtall som ikke ble fanget opp, og som gikk på ferie. Enkelte av innsatsmannskapet har i tillegg til å være eksponert for sterke inntrykk, også blitt kritisert i mediene for sin innsats den 22. juli 2011.

For de fleste på taktisk nivå er etterarbeidsfasen for å komme tilbake til normal drift snart avsluttet. Avgivelser av etterforskere til den sentrale 22/7 etterforskningen, har likevel gjort at patruljemannskapet har fått større ansvar for etterforskningen i distriktet, og at beredskapen i perioder derfor er svekket. Mange av innsatsmannskapene har vært til intervju i den lokale evalueringen i regi av politiet. Det regjeringsoppnevnte 22/7 utvalget intervjuet også flere av de sentrale mannskapene i operasjonen.

Operasjonelt nivå har fremdeles administrasjon å ta seg av knyttet til politioperasjonen før driften er normalisert. Mannskaper på operasjonelt nivå har klargjort materiale for den lokale evalueringen og 22/7 kommisjonen. I tillegg er flere personer intervjuet av den lokale evalueringsgruppen i politiets regi, og enkelte også av 22/7 kommisjonen.

Strategisk nivå med politimesteren har stadig pågang fra medier om spesifikke tema fra den øyeblikkelige aksjonen. Politimesteren har også oppfølgingsoppgaver i forhold til ansatte som gruppe. Videre er det viktige sider ved virksomhetsplanleggingen for driftsåret 2012 som ikke er slutført pga. at etterarbeidsfasen ikke er avsluttet og normalsituasjon ikke er opprettet.

5 SAMLET VURDERING OG ERFARINGSPUNKTER

Kapittel 4 har gitt et faktagrunnlag for sentrale elementer ved politioperasjonen. Faktagrunnlaget dekker likevel ikke alle aktivitetene politiet var involvert i. Tidsrammen for evalueringen har satt skranker for detaljgraden og omfanget av de politiaktivitetene som er mulige å beskrive.

Kapittel 5 inneholder vurderinger av effektiviteten, kapasiteten og kompetansen for politidistriktets håndtering av politioperasjonen, og om planverket er fulgt. Tidsrammen setter også her skranker for detaljgrad og omfanget av de politiaktivitetene det er mulig å vurdere. Vurderingene har et strukturelt perspektiv. Det er i det strukturelle perspektivet det ligger et læringspotensial for politiet. Likevel vil det individuelle perspektivet vurderes for enkelte politiinnsatser. Hensikten er da å vise hvordan strukturelle forhold påvirker individuelle valg og handlingsrom.

5.1 I a) Varsling og situasjonsrapportering

Varsling og situasjonsrapportering handler om å kommunisere informasjon for å samhandle på en effektiv måte. Vurderingene av varslingen og situasjonsrapporteringen fredag 22. juli 2011 og dagene som fulgte, tar utgangspunkt i de krav som stilles i PBSI og lokalt planverk.

5.1.1 Varsling av politidistriktene ved alarmmelding

Det kan synes som om den nasjonale riksalarmvarslingen av politidistriktet sviktet, både på mottakersiden og hos avsender. Dette var ikke særskilt for Nordre Buskerud politidistrikt. Etter bombeeksplosjonen i Oslo kl. 1525, ble det kl. 1643 sendt en riksalarm fra Desken Kripos til samtlige politidistrikt. Meldingen lød som følger: "Det vises til medieoppslag i saken. Det anmodes at man ser etter en liten grå varebil, mulig reg.nr. 24605. Det er pr. nå ukjent relasjon mellom eksplosjonen og kjøretøyet, men dersom det påtreffes varsles Desken eller Oslo pd for ytterligere instruksjoner. Det anmodes om forholdsmessig forsiktighet ved tilnærming til kjøretøyet. Ytterligere informasjon vil følge. Vennligst bekreft mottak av denne meldingen. Desken, Kripos".

AlarmPCen i Nordre Buskerud politidistrikt hvor riksalarmene ble mottatt, er som regelverket tilsier, en frittstående PC. Bruken av alarmmeldinger i politiet er regulert gjennom rundskriv 2010/003 - PBSII – retningslinjer for bruk av alarmmelding ved varsling (politidirektoratet 2010). I lokalt planverk er alarmmeldinger beskrevet i "Systemhåndbok for operasjonssentralen, Fellesoperativ enhet". AlarmPCen står i operasjonssentralen, men er ikke plassert ved noen av de tre pultene, se vedlegg 5. Når PCen ikke er i bruk går skjermen i svart. PCen stod fast på "innboks – nasjonal varsling." Alarmmeldingene dukket ikke opp på denne innstillingen. For å finne alarmmeldingene måtte man gå inn på: Fellesmapper > Alarmer> og velge eget politidistrikt blant alle landets politidistrikt og særorgan. Da først framkom alarmmeldingen. I likhet med mange andre politidistrikt ble ikke riksalarmmeldingene fanget opp på operasjonssentralen pga. innstillingen og at det ikke var hensiktsmessig lydsignal samt at skjermen var sort.

Blant meldingene som lå utilgjengelig til er det en test fra Kripos på alarmmeldingssystemet 9. juni 2011. Resultatet av denne testen er ikke kjent. Kommunikasjonskanalen for riksalarmene var uhensiktsmessig fordi politidistriktet ikke fanget opp at riksalarmene var sendt og fordi det var vanskelig å finne fram til alarmmeldingene i programmet. Fra lørdag 23. juli 2011 ble riksalarmmeldinger mottatt i "innboks – nasjonal varsling" i politidistriktet.

Det ble også sendt ut riksalarm fra POD kl. 1747 om opprettet grensekontroll på indre Schengen grenser. Det enkelte politidistrikt ble bedt om å vurdere operative tiltak ihht. egen oppdaterte trusselvurdering på bakgrunn av dette. Det ble bedt om bekreftet mottak av meldingen.

Klokken 1806 ble meldingen om grensekontroll omerindret.

Klokken 1850 ble det sendt riksalarm fra Desken Kripos om at en gjerningsperson var pågrepet på Utøya og at det skulle finnes to celler i Norge som ennå ikke hadde slått til. Kripos opplyste at det ikke fantes opplysninger utover dette.

Om politidistriktet hadde varslet ekstramannskap om den første riksalarmen var mottatt, kan ikke evalueringsgruppa svare på. PODs riksalarm om å opprette indre Schengenkontroll kom midt under aksjonsfasen for å nøytralisere trusselen på Utøya. Politidistriktet har ikke punkter med grensekontroll.

Varsling og situasjonsrapportering, som en kommunikasjonsprosess, består av en sender, en melding slik sender tenker seg den og en koding av meldingen. Meldingen sendes i en kanal og en mottaker dekker meldingen slik mottakeren oppfatter meldingen (Jacobsen og Thorsvik 2007, s. 251). Kommunikasjonskanaler er tradisjonelt delt i skriftlig og muntlig kommunikasjon. Mens muntlig kommunikasjon kan overføre mye informasjon i en melding, vil skriftlig kommunikasjon formidle mindre informasjon. Derfor er det viktig å avklare hvilke kommunikasjonskanaler som er hensiktsmessige for ulike meldinger, og å være bevisst på hvordan meldingen kodes for å hindre misforståelser. Ikke minst må kommunikasjonskanalen være egnet for å nå mottaker med meldingen. En vellykket kommunikasjonsprosess innebærer at mottakeren tolker meldingen mest mulig å tråd med slik senderen tenker seg den. Når mottakeren melder tilbake til senderen hva vedkommende tenker, mener og føler etableres det toveiskommunikasjon. Toveiskommunikasjon kvalitetssikrer og reduserer eventuelle gap mellom hvordan mottaker tolker meldingen sammenlignet med hvordan senderen tenker seg meldingen, og reduserer mulighetene for misforståelser.

Kommunikasjonskanalen for riksalarmer framstod som sårbar fram til fredag 22. juli 2011. Evalueringen har vist at det var få politidistrikt som fanget opp riksalarmene. Den første meldingen var unøyaktig fordi bokstavene i registreringsnummeret var falt bort. Meldingen om å opprette indre Schengen grensekontroll var dårlig kodet, og de politidistriktene som fanget opp meldingen var i tvil om hvilke tiltak som skulle settes i verk. At Desken Kripos ikke fulgte opp med ny kontakt til de

politidistriktene som ikke bekreftet at meldingen var mottatt, førte til at kommunikasjonen om riksalarm misslyktes overfor politidistriktet og flere andre politidistrikt.

5.1.1.1 Erfaringspunkter for alarmmeldinger

- Ordningen med frittstående alarmPc må gjennomgås og det må utvikles bedre rutiner for å sikre at mottaker mottar alarmmeldingen.
- Politidistriktene må være utstyrt til å kunne ta i mot øyeblikkelige riksalarmmeldinger, og riksalarmmeldingen må vise til bestemte beredskapstiltak som politidistriktene må ha planer for.
- Unnlatt bekreftelse på mottatt riksalarmmelding må følges opp av sender.

5.1.2 Varsling egne og egne andre styrker

Varslingen av egne mannskaper var effektiv i den forstand at den førte til at mannskapsstyrken for den øyeblikkelige aksjonen, raskt økte fra fem til åtte personer. Mannskapsøkningen førte også til at aksjonsstyrken fikk tilgang på spisskompetanse ved at to tidligere kategori 1-mannskap raskt kom til. Fungerende stabssjef varslet stabssjefen og stabsmedlemmer på mobiltelefon. Stasjonssjefen ved Hønefoss politistasjon varslet øvrige UEH-mannskaper og øvrige mannskaper etter at han ankom politihuset. Dessuten meldte mange mannskaper seg frivillig, eller ble ringt opp av mannskaper som var varslet. Også politimannskaper fra omkringliggende politidistrikt meldte seg til tjeneste. Nyhetsmedier meldte tidlig at det "ble skutt" på Utøya, og har bidratt til at politimannskapene raskt meldte seg til tjeneste.

Politidistriktets instruks for operasjonsledere, revidert 27. juni 2011, gir retningslinjer for varsling av egne mannskap, andre beredskapsaktører og andre enheter som skal varsles ved ulike hendelser. Politidistriktets redningsinstruks, revidert 7. mars 2007, gir retningslinjer for å varsle HRS ved søk og redningsaksjoner. Instruksen pålegger operasjonslederen ansvaret for å håndtere operative strakstiltak knyttet til søk og redning. Politidistriktet, Fellesoperativ enhet, operasjonssentralen har en systeminstruks av 29. oktober 2010, ajourført 4. juli 2011. Systeminstruksen gir veiledning for hvordan SMS varsling til stabsmedlemmer og operasjonsledere skal gjøres. SMS meldingene skal sendes fra en mobiltelefon som ligger i operasjonssentralen, via en postliste til de to gruppene. Mobiltelefonen ble ikke brukt den 22. juli 2011, og er heller ikke omhandlet som varslingskanal i operasjonslederinstruksen.

Operasjonslederinstruksen gir pålegg om at politimesteren skal beslutte at UEH-mannskapene skal varsles. Fredag 22.juli 2011 besluttet operasjonsleder at UEH-mannskapene skulle varsles før politimesteren ble varslet. Således var det et brudd på formelle sider ved planverket, men varslingen kom i gang raskere og effektiviteten ble bedre.

Det ligger en varslingsplan under planverket knyttet til Ringerike fengsel. Varslingslisten er den samme som ved andre ekstraordinære hendelser. Den inneholder varsling av politimester, stab og UEH.

Planen ligger ikke i PBSWeb, og er vanskelig tilgjengelig for politidistriktets mannskaper under skarpe oppdrag.

Selv om planverket gav pålegg om at politimesteren skulle beslutte å kalle inn UEH-mannskapene, bestemte operasjonsleder at varslingen skulle gå parallelt med varslingen av fungerende politimester. Små forhold og god personlig kjennskap førte også til at de nærmeste mannskaper ble varslet først.

Det var likevel ikke heldig at mange ulike mannskaper varslet. Dette førte til at varslingsmeldingen ble upresis og at den mentale forberedelsen til mannskaper stod i fare for å basere seg på en feilaktig situasjonsoppfatning. Videre oppstod det problemer med å vite hvem som var varslet, hvor mange som kunne møte, og hvordan man skulle motta, koordinere og sette inn mannskaper som møtte.

Et annet problem med varslingen var knyttet til hvor mange av de varslede mannskaper som faktisk kunne møte. Ingen av UEH-mannskaper, stabsmedlemmene eller operasjonslederne hadde beredskap utover sine ordinære tjenestelister. Derfor var det tilfeldig hvem som kunne møte, og hvor raskt den enkelte kunne møte. Eventuelle oppmøtekrav for mannskap på vaktlister måtte vært uforholdsmessig kort fredag 22.juli 2011. I praksis vil det ikke være mulig å utforme vaktlister med en oppmøtetid på under 10 minutter. Dette var behovet fredag 22.juli 2011.

Oslo politidistrikt ble varslet og anmodet om bistand fra BT som på det tidspunktet allerede var på vei mot aksjonsområdet i biler. Oslo politidistrikt hadde en telefonsentral som gav Nordre Buskerud politidistrikt og andre politidistrikter og beredskapsaktører prioritet. Asker og Bærum, Søndre Buskerud og Vestfold politidistrikter ringte selv og tilbød mannskaper. De forsøkte lenge å komme i kontakt med Nordre Buskerud politidistrikt som hadde en gammel sentral med begrensede muligheter for prioritering av telefoner. IL og vakthavende på lensmannskontorene hadde prioriterte linjer til operasjonssentralen. Asker og Bærum og Søndre Buskerud politidistrikter hadde telefonsentraler som gav andre politidistrikter prioritet. Likevel tok det drøyt fem minutter før operatøren på sentralen i Nordre Buskerud politidistrikt kom gjennom på operasjonssentralen i Asker og Bærum politidistrikt fredag 22. juli 2011.

Evalueringen har ikke funnet opplysninger om at vakthavende i POD ble varslet.

5.1.2.1 Erfaringspunkter for varsling av egne og andre egne styrker

- Varslingssystemer for massevarsling av egne styrker via PC må anskaffes. Dermed får alle mannskaper samme melding, og kan gjøre seg opp den samme situasjonsforståelse i sine mentale forberedelser til oppdraget. Meldingen går over samme kanal, og det er lettere å få notoritet over hvem som har mottatt meldingen, og hvem som ikke har mottatt meldingen. Massevarslingssystemene må tildeles ulike mannskapsgrupper, og det må være rutiner som sikrer at listene oppdateres.

- Prioriterte linjer på telefonsentralene til alle nødetater. Det skjer en fortløpende utbygging av telefonsentralene og arbeidet bør intensiveres. Det må kontrolleres at prioriterte nummere er oppdatert og teknisk riktig plassert på de respektive sambandspanelene.
- Stående beredskapslister etableres for UEH-mannskap, operasjonsledere, stabsmedlemmer og pårørendekoordinator. Likevel er det tvilsomt om det kan forlanges en oppmøtetid som ligger under 20 minutter. Den 22.juli 2011 var ikke 20 minutter oppmøtetid hensiktsmessig for aksjonsmannskapene i den øyeblikkelige aksjonen.
- Styrking av den generelle beredskapen og etablering av en minimumsbemanning for den operative styrken og operasjonssentralene.

5.1.3 Varsling andre styrker

Nordre Buskerud politidistrikt fikk ikke tilgang på styrket båttransport fordi politidistriktet hadde problemer med å varsle brannvesenets 110-sentral i Drammen. Operasjonssentralen i Nordre Buskerud politidistrikt ringte, kort etter mottak av første melding, til brannvesenets 110-sentral for å rekvirere båt, men kom ikke gjennom. Operasjonssentralen i politidistriktet hadde lagt inn prioritert nummer til brannvesenets 110 sentral på feil knapp i panelet på operasjonspultene.

I intervju har representant fra Ringerike brannvesen opplyst at de ikke ble varslet fra egen 110-sentral, men at ansatte registrerte at politiet rykket ut med båt forbi brannstasjonen. Ringerike brannvesen tok kontakt med 110-sentralen kl. 1756, men fikk beskjed om ikke å rykke ut fordi oppdraget gjalt skyting. Brannvesenet rykket likevel ut med båt kl. 1807⁴ og møtte på Sundvollen. Båten ble brukt av politiet under evakueringen av skadde fra Utøya, etter at gjerningsmannen var pågrepet.

Første nødmelding ble satt over til Nordre Buskerud politidistrikt fra AMK sentralen i Drammen. AMK sentralen inngår som en felles nødsentral med 110-brannvesenet og 112-politiet i Søndre Buskerud politidistrikt. Det er en forutsetning at den nødetaten som mottar nødmeldinger gjennomfører trippelvarsling slik at helse, brann og politi varsles hurtig. De ulike etatene skal da mobilisere egne kapasiteter tilpasset meldingen og kjøre mot operasjonsområdet.

HRS ble varslet av operasjonssentralen pga. behovet for transport av skadde. HRS opplyste at det var to Sea King helikoptre på vei, og at det stod ambulansehelikoptre på Sollihøgda. Frivillige organisasjoner som Røde Kors, Norges Redningshunder, Sivildforsvaret etc. møtte opp fortløpende i ILKO på land etter å ha blitt varslet av HRS eller øvrige nødsentraler. Privatpersoner i båter tilbød seg å hjelpe, spesielt med evakueringen fra Utøya.

5.1.3.1 Erfaringspunkter for varsling av andre styrker

- Etablere gode rutiner for å ajourføre prioriterte nummer på varslingspanelet på operasjonssentralen. Avtale med andre akuttetater om jevnlig kontroll av innlagte

⁴ Ringerike Brannvesen logg.

prioriterte nødnumre. Her bør det ligge et sentralt overordnet ansvar, eksempelvis hos POD eller PDMT.

- Akuttetatene iverksetter trippelvarsling og mobiliserer egne ressurser ved nødmeldinger tross skarpt oppdrag eller usikkert operasjonsområde, og starter transport mot innsatsområdet før melding om klarert område er endelig mottatt.
- Hurtig valg av sikkert oppmøtested for samvirkeaktører ved skarpe situasjoner.

5.1.4 Kanaler for situasjonsrapportering

Situasjonsrapporteringen har liten notoritet, og det er vanskelig å vurdere effektiviteten i situasjonsrapporteringen. Informasjonsbehovet fra lavere til høyere nivå var stort. Informasjonsbehovet til samvirkeaktører og mediene var også stort. Situasjonsrapporteringen danner grunnlaget for IL og stabsmedlemmenes evne til å holde seg oppdatert og tenke framover i oppgaveløsningen.

Formålet med situasjonsrapporteringen er i følge PBSI (politidirektoratet 2011, s. 183) å 1) holde mottakeren oppdatert i forkant av en hendelse i tilfelle det senere skulle bli aktuelt å involvere vedkommende, eller 2) gi løpende orientering under en hendelse der det er behov for rapportering til overordnet nivå. Detaljnivået i situasjonsrapporteringen er avhengig av hvilket nivå som er mottaker.

De tre lederne i innsatsområdet, IL på Utøya, IL på landsiden og IL i EPS, hadde ikke PC med scireductløsning med tilgang til politiets IT-systemer. Derfor var det vanskelig å situasjonsrapportere skriftlig fra taktisk til operasjonelt nivå. Situasjonsrapporteringen baserte seg på muntlige meldinger på telefon og samband til P3. P3 måtte da registrere situasjonsrapporteringen i PO – loggen for å dele den med de øvrige stabsmedlemmene, og sikre notoritet og oversikt over utviklingen av operasjonen. PO-loggen finner få spor av situasjonsrapportering, men det er registrert enkeltstående meldinger om situasjonen, krav og ønsker. IL i EPS rapporterte til assisterende P2, som også er etterforskningsleder på politistasjonen i Hønefoss. Behovet for flere mannskap i EPS kom ikke fram til staben.

Innledningsvis under operasjonen omfattet situasjonsrapporteringen fra taktisk til operasjonelt nivå først og fremst forhold som hadde skjedd, eller var aktuelle i et her og nå perspektiv. Det som hadde fokus var å få løst viktige oppgaver som hastet for å redde liv og følge opp skadde og traumatiserte mennesker fra Utøya. I løpet av operasjonen endret dette seg, og situasjonsrapportering fikk større fokus på hvilke arbeidsoppgaver som skulle utføres kommende dag, og hvilke ressurser dette ville kreve.

Den muntlig situasjonsrapporteringen sikret rask informasjonsutveksling, og rask og kortsiktig problemløsning. Når den muntlig situasjonsrapportering av denne typen gikk rett fra IL eller dellerer til ett stabsmedlem, var det en fare for at staben ble for handlingsorientert og reduserte sine muligheter for å lede.

Situasjonsrapportering fra stab til POD skjedde dels ved at stabssjef og politimesteren orienterte på de faste koordineringsmøtene, og dels gjennom løpende, skriftlige situasjonsrapporter. I intervjuer av stabsmedlemmene er det både fortalt at situasjonsrapporteringen ikke fikk tilstrekkelig oppmerksomhet pga. tidsnød, og at det av samme grunn var liten tid til å avholde stabsmøter. Stabsmedlemmene har fortalt at de ble trukket inn i praktiske oppgaver og problemløsning etter hvert som operasjonen bestod av flere og flere politimannskap og samvirkeaktører. Staben fikk dermed problemer med å skaffe oversikt over situasjonen, forsøke å komme i forkant av situasjonen og planlegge framover i tid. Dette gjaldt først og fremst de første to døgnene hvor oppgavene var flest, der organisasjonen vokste hurtigst og organisasjonen ennå ikke hadde ”satt seg”.

Den situasjonsrapporteringen som evalueringsgruppen har funnet fra stab til POD fulgte ikke konkret den foreslåtte malen i PBSI (POD 2011, s. 185), men innholdet dekket i hovedsak de punktene som er beskrevet der.

Situasjonsrapporteringen forutsetter en informasjonsinnsamlingsprosess hvor alle stabsmedlemmene deltar med informasjon. Malen for situasjonsrapportering utgjør en hensiktsmessig agenda for et stabsmøte. Her vil alle stabsmedlemmene bidra til en korrekt oppfatning av situasjonen, hvordan oppdraget er løst fram til nå og hvilke tiltak som er under utførelse. Videre hvilke personer og utstyr som er i aktivitet på ulike innsatsområder, og hvilket bistandsbehov det er behov for. Ulike ledelsesforhold kan avklares og samordning med andre samvirkeaktører kan avklares. I den grad det er behov for nærmere kontakt med samvirkeaktører på operasjonelt nivå, kan det avklares behov for liaisoner. Mediebildet og utvikling av en omforent budskapsplattform med informasjonspunkter, kan avklares og kvalitetssikres. I hvilken grad mediekontakten må styrkes, og IL i større grad bør gi informasjon til media kan avklares. Hvordan situasjonen vurderes i nåtid kan bli delt blant stabsmedlemmene slik at alle handler ut fra samme situasjonsbevissthet. Hvordan situasjonen forventes å utvikle seg i nærmeste framtid likeså. Dermed vil forutsetningene for å enes om videre framdrift, planlegging og iverksettelse av tiltak, være de beste.

Situasjonsrapporteringsprosessene fungerer da både som grunnlag for stabsmøte, et hjelpemiddel for stabens oppgaveutførelse og som grunnlag for rapportering til høyere nivå. Selve situasjonsrapporteringen til høyere nivå trenger ikke samme detaljeringsgrad som operasjonsordren som utformes etter stabsmøtet.

5.1.4.1 Erfaringspunkter for situasjonsrapporteringen

- Det er behov for å videreutvikle systemer og rutiner for effektiv, god og rask situasjonsrapportering fra alle nivå i krisemestringen.
- Situasjonsrapporteringen må ikke gå gjennom eksklusive kommunikasjonsnettverk da dette kan gi grunnlag for skjevprioriteringer.
- Trinnene i situasjonsrapporteringsprosessen må utnyttes slik at staben kan få overblikk over situasjonen og settes i stand til å komme i forkant av situasjonen.

- Situasjonsrapporteringsprosessen må utnyttes slik at stab og IL kan få overblikk over situasjonen og settes i stand til å komme i forkant av situasjonen.

5.2 I b) Organisering, planverk, ledelse og samordning

Politioperasjonen var en såkalt øyeblikkelig aksjon som etter hvert omfattet, søk etter mulige flere gjerningsmenn, redning og søk, funn av mulige eksplosiver, søk etter antatt omkomne (SEAO), håndtering av evakuerte og pårørende samt medie- og informasjonshåndtering. Situasjonen krevde at operasjonen måtte løses ved å etablere spesiell beredskap og en annen type organisering enn normalt. Overgangen til spesiell beredskap medførte at det ble innkalt flere mannskaper, og at det ble innhentet lokal spisskompetanse på det som ble definert som en type "dødelig vold pågår". I tillegg var konstituert politimester varslet og møtt som leder på strategisk nivå. Konstituert politimester var samtidig politidistriktets medie- og informasjonsansvarlig.

Vurderingen av håndteringen av evakuerte og pårørende samt medie- og informasjonshåndteringen gjøres henholdsvis i kapittel 5.3 og 5.4.

5.2.1 Organisering av øyeblikkelig aksjon

Organiseringen av den øyeblikkelige aksjonen vurderes med utgangspunkt i ledelsesforhold, rollefordeling og styrkeoppbygging. Aktivitetene som knyttes til selve responsen og responstiden vurderes i kapittel 5.2.8.

Organiseringen av den øyeblikkelige aksjonen måtte tilpasses og følge en dynamisk prosess. Omstendighetene endret seg både ved at nye mannskaper kom til underveis, IL ble byttet ut med en AL og at oppmøtestedet endret seg. Skiftende omgivelser krever en dynamisk og tilpasningsdyktig organisering (Jacobsen og Thorsvik 2007, s. 192-193).

Starten av politioperasjonen, den øyeblikkelige aksjonen, ble håndtert av den generelle beredskapsstyrken som er dimensjonert for å takle dagligdagse hendelser. Den generelle beredskapsstyrken hadde en operasjonsleder som leder på operasjonelt nivå, og en IL som leder på taktisk nivå. P31a som var IL, inngikk ikke som fast IL for politidistriktet, men fungerte som IL på dette vaktsettet. Operasjonslederen som var på jobb, er etterretningskoordinator i politidistriktet. Operasjonslederfunksjonen utgjør 60 prosent av stillingen. Operasjonsleder hadde ingen operatører på operasjonssentralen som kunne utføre de oppgavene som situasjonen krevde, og alle operasjonssentralens oppgaver måtte innledningsvis løses av operasjonsleder alene.

P31a var i tillegg til IL også eneste kategori 3-aksjonsmannskap på vaktsettet og i tillegg båtfører. Det ble fort vurdert som viktig å klargjøre båten, og få båten på vannet. Politibåten ble klargjort, sjøsatt og ført av P31a. P31a gav beskjed til P30a og P30b om å kjøre mot Utøya for å observere ihht. PBSII, Håndbok for innsattpersonell, om skarpe oppdrag (POD 2008, s. 45) , som sier at observasjon mot

stedet skal prioriteres foran å vurdere oppmøtested. Utover det ledet han ingen aktiviteter under den øyeblikkelige aksjonen.

Den øyeblikkelige aksjonen ble organisert ut fra målet om å komme seg hurtigst mulig til Utøya tilnærmet i tråd med beredskapskonseptet "Dødelig vold pågår", PBSII - Håndbok for innsatspersonell (POD 2008, s. 47-48). Kravet til forsvarlig planlegging måtte vike i konkurranse med kravet til hurtig respons. To nye ledere på taktisk nivå, med spisskompetanse på slike oppdrag, ble varslet og kom til under aksjonens gang.

Situasjonsforståelsen til AL, som kom først av de varslede, var at trusselen på øya var betydelig og at det var behov for å møte trusselen med en mest mulig slagkraftig aksjonsstyrke, for å lokalisere og nøytralisere trusselen. AL la en foreløpig plan som innebar å sjøsette båten der båtfører fant det raskest, bemanne båten med to kategori 4-aksjonsmannskaper ved sjøsettingsstedet i tillegg til båtfører og seg selv. For deretter å plukke opp de to kategori 4-aksjonsmannskapene på Utøya kai landsiden og nøytralisere trusselen tilnærmet ihht. beredskapskonseptet. AL planla for at IL Utøya skulle inngå i aksjonsstyrken hvis han kom fram til oppmøtestedet på Utøya kai landsiden før politibåten passerte. Tiden gjorde det likevel ikke mulig å vente på andre mannskaper enn de som var på plass da båten passerte.

Da AL var på vei mot båtutsettingsplassen fikk de to mannskaperne på Utøya kai landsiden i oppdrag å klargjøre for ambulansesamlingsplass, evakuertepunkt og forberede en plan for å registrere skadde på stedet. Dette frem til de skulle plukkes opp og inngå i aksjonsstyrken for å nøytralisere trusselen på Utøya. Oppdraget til de to mannskaperne på Utøya kai landsiden vurderes i kapittel 5.2.8.

Radiosambandet som kommunikasjonskanal for meldinger om planer og som krevde rik informasjon, var ikke egnet. Dels fordi sambandet viste seg å ha dekningsproblemer i operasjonsområdet, dels fordi mannskaperne var opptatt med andre gjøremål og ikke fanget opp alle sambandsmeldinger. Dels at det var stor trafikk på sambandet og at det var vanskelig for mannskaperne å skille viktige og mindre viktige meldinger fra hverandre. Likevel var radiosambandet den eneste informasjonskanalen som AL disponerte for å informere om planen og organiseringen før han fikk samlet mannskaperne ansikt til ansikt. Sambandsbruken vurderes i kapittel 5.2.9.

I løpet av den øyeblikkelige aksjonen meldte BT seg på sambandet. Lydloggen viser at AL ble klar over at BT-mannskapene ville komme til oppmøtestedet ved Utøya kai landsiden før han selv ville ankomme i politibåten. Oppdraget til de to mannskaperne på Utøya kai ble derfor endret til å skaffe det de kunne av båter til BT, om nødvendig forsøke å kople båter.

Etter at BT hadde meldt seg på sambandet, besluttet operasjonsleder i en telefonsamtale med et mannskap fra BT at oppmøtestedet skulle endres til kaia ved golfbanen på Storøya. Et av politimannskapene hadde noen minutter tidligere meldt at Utøya kai landsiden hadde fri sikt til øya og at oppmøtestedet måtte være på veien på oversiden av kaia. Kaia ble derfor ikke vurdert som sikkert

oppmøtested for en større styrke ambulanse- og politimannskap. I tillegg var det ingen båter på eller ved kaia.

Aksjonsstyrken, bestående av IL Utøya og mannskap fra BT ankom oppmøtestedet på Storøya før politibåten. AL og båtfører oppfattet at oppmøtestedet var endret først da de kjørte mot Storøya, som ligger på veien fra sjøutsettingsstedet ved Vanførehjemmet til Utøya kai landsiden, og så mannskapene fra BT der.

Den taktiske kontrollen på den øyeblikkelige aksjonen ble siden ledet av mannskap fra BT. Den livreddende førstehjelpen, evakueringen og redningsoperasjonen på Utøya ble ledet av IL Utøya som først etter pågripelsen, ble klar over at han formelt var utpekt som IL. Etter pågripelsen deltok mannskap fra BT både ved livreddende førstehjelp og søk etter eksplosiver og mulige flere gjerningspersoner. Det at BT overtok den taktiske kontroll over aksjonen for å nøytralisere trusselen på Utøya var i tråd med bistandskonseptet PBSI (2011, s. 41). At IL ble med i aksjonsstyrken på Utøya, la skranker for hans evne til å organisere rednings- og evakueringsarbeidet på landsiden. Dette ansvaret ble etter hvert ivaretatt av IL landsiden.

Organiseringen av den øyeblikkelige aksjonen ble derfor endret på to punkter. For det første at mannskaper fra BT inngikk i aksjonsstyrken. For det andre at oppmøtestedet ble endret fra Utøya kai landsiden, til kaia ved golfbanen på Storøya. Opplysningen om endret oppmøtested ble ikke kommunisert klart og tydelig på sambandet, men framgikk i en sambandsmelding mellom mannskap fra BT og IL kl 1801.

Evalueringsgruppen har ikke funnet at responsen til Utøya ble forsinket verken ved at det på et tidspunkt var uklart hvem som var IL, at IL kom til under aksjonen, eller at det kom til en delleder som AL. Responsen ble heller ikke forsinket av at BT overtok den taktiske kontrollen av aksjonen for å nøytralisere trusselen på Utøya. BT hadde ingen lokal IL å forholde seg til ved ankomst Storøya og kommandoforhold knyttet til størrelsen på første aksjonsstyrke ble ikke tilstrekkelig avklart. Dette kunne vært bedre avklart, og båten kunne vært lastet mer hensiktsmessig. I forhold til den øyeblikkelige aksjonen er det intet i lydloggen som tyder på at det var spørsmål blant mannskapet i politidistriktet knyttet til ledelsesforholdet. Leder BT savnet en lokal IL å forholde seg til ved ankomst Storøya. Dette blir behandlet nærmere i kapittel 5.2.3.

5.2.1.1 Erfaringspunkter for organiseringen av den øyeblikkelige aksjonen

- Kommuniser aksjonsplan ansikt til ansikt om mulig.
- Bruk prinsipper for føringsteknikk ved kommunikasjon av plan.
- Tenk enkelt i planleggingen av øyeblikkelig aksjon, detaljrike planer skaper lite rom for fleksibilitet og kreativitet om situasjonen skulle endre seg.
- Utvelgelsen av IL må kommuniseres tydelig.

- IL må ikke inngå i aksjonsstyrken, men lede operasjonen noe tilbaketrukket fra intensiteten på operasjonen.

5.2.2 Organisering av søk og redning

Evalueringen viste at prinsippet om en IL bør etterleves, og at det heller bør opprettes delledere om kontrollspennet for IL blir for stort. Organiseringen av den øyeblikkelige aksjonen og redningsaksjonen var ellers i tråd med prinsippene for beredskapsorganiseringen til politiet. Organiseringen av taktisk, operasjonelt og strategisk nivå vurderes hver for seg.

Det ble etter pågripelsen og under evakueringen av skadde og overlevende fra Utøya, besluttet at det skulle være en IL på Utøya og en IL på land. I intervjuer fortalte enkelte mannskaper at løsningen med to IL var god. En samspillaktør har i intervju og på førsteinntrykksamlingen den 1. september 2011, opplyst at det oppstod uklarhet i en periode pga. at det var to IL fra politiet. I PBSI (POD 2011, s. 34) framgår det at IL er leder på taktisk nivå, men at taktisk nivå også kan bestå av delledere, for eksempel aksjonsleder, objektleder eller fagleder, under IL.

Politistaben i politidistriktet ble formelt satt først timer etter første nødanrop fra Utøya. Stabsmedlemmene bestod av både erfarne faste stabsmedlemmer og uerfarne medlemmer som ikke er faste stabsmedlemmer. Utover kvelden ble stabsfunksjonene styrket med assistenter. I intervjuer opplyste flere stabsmedlemmer at stabsarbeidet ble styrt av praktiske ting som måtte ordnes, og kortsiktige problemer som måtte løses. Stabsmedlemmene pekte også på at stabsrommet ikke var hensiktsmessig utstyrt, og at den fysiske avstanden til operasjonssentralen og telefonsentralen var for lang.

Evalueringsgruppens inntrykk er at staben ble en form for styrket operasjonssentral. Kommunikasjonen fra stab var basert på telefon og dermed var det meldinger som ikke ble mottatt av det øvrige mannskapet. Viktig informasjon om ressurser og behov ble kommunisert mellom IL på landsiden, IL på Utøya og P3. EPS på Sundvollen falt utenfor dette kommunikasjonsnettverket, og konsekvensene dette skapte omtales i pkt. 5.3.1. Det er en fare for at operasjonsleder og P3 kan få overlappende funksjoner hvis kommunikasjonen mellom P3 og IL blir for sterk. P3 fortalte i intervju at erfaring fra lokale øvelser har vist at det er hensiktsmessig med tett og direkte kontakt mellom P3 og IL. PBSI (POD 2011) sier følgende om operasjonsleders rolle: "Også når politimesterens stab er satt, beholder operasjonssentralen sitt ansvar for kommunikasjon og koordinering med innsatslederen (POD 2011, s. 113)." Operasjonsleder og operasjonssentralen fikk en underordnet rolle i og med at staben fant det nødvendig å bli operativ.

Strategisk nivå bestod av politimesteren. Det ble ikke vurdert å kalle inn redningsledelsen for å styrke den strategiske ledelsen. Stabssjefen begrunnet beslutningen om ikke å kalle inn redningsledelsen med at operasjonen var en politioperasjon. All den tid det ble etablert ILKO med ulike samvirkeaktører på taktisk nivå, kan operasjonen etter evalueringsgruppas mening ikke ses på som en ren politioperasjon.

På taktisk og operasjonelt nivå var det etter pågripelsen fortsatt usikkerhet i forhold til om innsatsområdet var klarert og om redningsmannskap kunne settes inn. Redningsledelsen burde vært et fora for å avklare at innsatsområdet var sikret av væpnede tjenestemenn, og at området i den forstand var klarert. I og med at staben var satt såpass sent ville ikke redningsledelsen vært etablert da denne problemstillingen var aktuell. Redningsledelsen burde videre vært innkalt også fordi det var behov for tett kontakt på strategisk nivå i forhold til orientering om tilgjengelige ressurser og mannskap, organisasjonsutholdenhet, fordeling av arbeidsoppgaver, ressursinnsats, koordinering av budskapsplattform til nyhetsmedier med mer.

Politimesteren og stabssjefen reiste på samordningsmøte i POD om natten til lørdag 23. juli 2011. Begge fortalte i intervju at møtet gav viktige avklaringer knyttet til at Oslo politidistrikt skulle håndtere etterforskningen, mediehåndteringen, drift av pårørendetelefon og registrering av evakuerte, skadde og savnede. Mange av disse beslutningene ser ikke ut til å ha nådd tilstrekkelig raskt og fullstendig ut til taktisk nivå. Spesielt når det gjaldt registreringen av evakuerte, skadde og savnede ser det ut til å ha vært dobbeltarbeid. De kommende dagene var det jevnlig koordineringsmøter i POD der behov ble meldt inn og beslutninger ble tatt.

Fredag 22. juli 2011 og dagene som fulgte, hadde et omfang av arbeidsoppgaver og problemstillinger som ikke lot seg løse av operasjonssentralen alene. Den fysiske avstanden til operasjonssentralen fra stabsrommet var et hinder for at samhandlingen mellom stab og operasjonsleder og operasjonssentral skulle fungere etter hensikten. Stabsmedlemmene fortalte i intervjuer at de opplevde at hvis alle oppgavene skulle løses, måtte de løses av stabsmedlemmene selv.

Da søket etter overlevende gikk over til søk etter antatt omkomne (SEAO) ble det fra staben via HRS opprettet kontakt med koordinator ved Rogaland politidistrikt. Dette var i tråd med prinsippene for redningstjenesten.

5.2.2.1 Erfaringspunkter for organisering av redning, evakuering og søk

- Ledelse på taktisk nivå ivaretas av kun én IL. Delleddere opprettes hvis kontrollspennet for IL blir for stort.
- Kommunikasjon med IL opprettholdes av operasjonssentral og operasjonsleder også etter at stab er satt.
- Terskelen for å etablere stab bør ikke være for lav, forsterket operasjonssentral kan være et alternativ å vurdere.
- Øvelser for å avklare og drille rollefordelingen mellom operasjonssentral og stab samt operasjonsleder og P3 er viktig, spesielt i mindre politidistrikt med uformelle beslutningssystemer.
- Opprettelse av politistab under kriser må skje hurtigst mulig.
- Terskelen for å kalle inn redningsledelsen bør ikke være for høy, og er spesielt viktig for operasjoner hvor sikkerheten i innsatsområdet er uklar.

5.2.3 Ledelse under den øyeblikkelige innsatsen og redning, søk og evakuering

Det meste av ledelsen under politioperasjonen ble gjort av "arbeidende ledere". Weisæt og Kjeserud (2007, s. 72) sier at kriser stiller krav til klart lederskap. Lederskapet bør være situasjonsorientert. Lederskapet må være basert på kommando, kontroll og kommunikasjon. Kommando innebærer å arbeide gjennom andre, og unngå trangen til å bli operativ. Kontroll innebærer at lederen tar tak i situasjonen og hele tiden sørger for å ha oversikt. Kommunikasjon er nøkkelen for å utøve kommando og å ha kontroll.

En av intensjonene med operasjonslederens funksjon er at han/hun skal kunne foreta vurderinger noen tilbaketrasket og upåvirket av intensiteten i politiinnsatsen. Operasjonsleder skal også kvalitetssikre innsatsen og sørge for at det blir stilt nødvendige spørsmål rundt aksjonsmannskapets arbeid for å ha kontroll med styringen av innsatsen. Spesielt gjelder dette i kritiske og vanskelige oppdrag, uavhengig av om aksjonsmannskapet er erfarne eller under ledelse av en IL (POD 2011, s. 111). Det er også operasjonslederen som har det utvidede ansvaret for HMS-tiltak i gjennomføringsfasen. HMS-tiltak i gjennomføringsfasen innebærer at det skal gjennomføres fortløpende sikkerhetsvurderinger av innsatsen. Gjennom vurderingene kan man komme fram til at man bør ha ekstra ressurser, endre strategi eller til og med stille innsatsen i bero (POD 2011, s. 189).

Da nødanropene og telefonene kom fredag 22. juli 2011 var det ingen mulighet for operasjonsleder å trekke seg tilbake for å få kontroll over situasjonen. Som eneste mannskap på operasjonssentralen, forelå det ikke noen mulighet for å unngå trangen til å bli operativ. Intensjonen med operasjonslederens funksjon om å ha holde avstand og være mest mulig upåvirket av intensiteten i situasjonen var umulig å etterleve. Denne muligheten falt bort allerede i 2010 da politidistriktet besluttet at operasjonssentralen skulle være enmannsbetjent på antatt rolige vaktsett for at politidistriktet skulle komme i budsjettbalanse. Det var ikke mulig å prioritere hvilke telefoner som måtte besvares, hvilke nødanrop som måtte besvares eller om sambandet med mannskapene skulle følges tettere opp. Dermed forelå det få muligheter for å prioritere mellom det som hastet, men som ikke var viktig, og det som var viktig, men ikke hastet.

PBSI (POD 2011, s.113) sier at operasjonsleder og IL må kommunisere tett om fremdriften og løsning av oppdraget under akutte hendelser. IL ble raskt opptatt med å klargjøre båten og sine oppgaver som båtfører. Både IL og operasjonsleder ble opphengt i konkrete gjøremål av svært forskjellig karakter og dermed ble det ikke rom for at IL og operasjonsleder samarbeidet nært om oppgaveløsningen.

Da fungerende stabssjef møtte på operasjonssentralen ca. kl. 1745 gjorde han en konkret vurdering av hva han skulle gjøre. Skulle han ta kommando og kontroll, eller skulle han bli operativ og avlaste operasjonslederen med å svare på telefoner? Han valgte å bli operativ slik at operasjonsleder skulle få større muligheter for å lede og kontrollere aksjonen. Det viste seg at omfanget av telefoner og nødanrop var større enn det fungerende stabssjef og etterforskeren, som var uerfaren som operatør på operasjonssentralen, kunne håndtere. Operasjonsleder fant heller ikke da muligheter for å trekke seg

tilbake for å få oversikt. Ut fra intervjuene med operasjonsleder og fungerende stabssjef var det på dette tidspunktet rom for usikkerhet vedrørende hvem som gjorde hva av de to.

AL kom til underveis i aksjonen. Han forsøkte å ta kontroll over situasjonen ved å legge og kommunisere en plan. Kommunikasjonskanalen var uhensiktsmessig pga. dårlig sambandsdekning, stor trafikk på sambandet og at mannskapene var opptatt med konkrete gjøremål og ikke hadde sin fulle bevissthet rettet mot det som ble sagt på sambandet. Dessuten endret planforutsetningene til AL seg ved at BT-mannskapene meldte seg som aksjonsstyrke og at oppmøtestedet ble endret.

IL Utøya kom også til underveis i aksjonen, men noe senere enn AL. Det ble ikke kommunisert direkte til IL Utøya at han var IL for operasjonen. Han ble forespurt av BT om å være deres kjentmann under oppdraget og inngikk i aksjonsstyrken.

Evalueringsgruppen kan likevel ikke se at gapet mellom arbeidsoppgaver og muligheten til å gjennomføre et klart lederskap fikk betydning for responstiden til Utøya. Målet og hvilket plankonsept som gjaldt, var hele tiden klart for mannskapene. Det innebar å nøytralisere trusselen på Utøya hurtigst mulig med tilstrekkelig slagkraftig styrke. At BT-mannskapene kom fikk heller ikke betydning for responstiden fordi de var på oppmøtestedet før politibåten kom. At båten ble lastet for tungt fikk betydning for responstiden. Leder for BT-mannskapene og IL avklarte ikke antallet på det første aksjonslaget, og dermed hvor tungt båten ble lastet. Mannskapet fra BT var svært motivert for å komme hurtigst mulig ut på Utøya. Dermed kom det vann i båten og bensinen under entringen av båten. Båtfører erfarte at han ikke fikk utøvd rollen som ansvarlig for lastingen av båten, slik han ønsket. At oppmøtestedet ble endret, kan i ettertid synes å ha påvirket responstiden. Valget av oppmøtested vurderes i kapittel 5.2.8.5.

IL på landsiden kom også til under aksjonen, og ankom Sundvollen da de første båtene med politimannskaper kjørte mot Utøya. Han inntok lederrollen og tok et aktivt valg om ikke å bli operativ. Etter å ha gjort en befaring i operasjonsområdet i en hektisk fase av evakueringen, opprettet han ILKO og samlet rundt seg fagledere for samvirkeaktørene etter hvert som de ankom. Under befaringen fikk han avklart at AMK hadde gitt ambulansene avventingsordre for å rykke inn i operasjonsområdet. Dette ble meldt videre til operasjonssentralen som meldte videre til AMK om at ambulansene kunne rykke inn. Før IL på landsiden ankom Storøya og etablerte ILKO, var det et mannskap fra BT som organiserte mottak av evakuerte og skadde ved Storøya.

IL Utøya tok også et bevisst valg da han ble oppmerksom på at han var IL for oppdraget, og opprettet ILKO på Utøya. Begge IL tok da ledelse gjennom kommando, kontroll og kommunikasjon. Kommunikasjonen måtte gå gjennom analogt samband og det var dårlig dekning i innsatsområdet. De fleste samvirkeaktørene hadde det nye nødnettet og kommunikasjonen foregikk derfor gjennom to ulike kanaler. Kommunikasjonsproblemene påvirket mulighetene for å utøve kommando og kontroll.

På taktisk nivå var likevel samarbeidet mellom politi og samvirkeaktører stort sett meldt tilbake som positivt. Her gikk mye av kommunikasjonen ansikt til ansikt mellom IL og de ulike faglederne⁵ i ILKO. De ulike stabsmedlemmene har delte oppfatninger av hvordan de ble satt i stand til å drive en aktiv kriseledelse. Hovedinntrykket fra stabsmedlemmene er at det ikke var anledning til å utøve kommando, kontroll og kommunikasjon. Omfanget av arbeidsoppgavene ble for stort og det var ingen andre å sette oppgavene bort på. Det var ikke tid til å vurdere hva som hastet og ikke var viktig, versus det som ikke hastet, men var viktig.

At redningsledelsen ikke ble innkalt og at det ikke ble satt et klart strategisk nivå på operasjonen, satt skranker for å få et mer oversiktlig bilde av situasjonen og komme i forkant. Lav bevissthet for å trekke til seg samvirkeaktører på operasjonelt nivå i form av liaisoner, satt også skranker for å kommunisere bedre og komme mer i forkant av situasjonen. Politistaben ble styrket med liaison fra BT og fra staben i Oslo politidistrikt. Videre fikk staben støtte fra Asker og Bærum politidistrikt. Dette ble opplevd som positivt dels fordi kommunikasjonen mellom stabene ble styrket. Dels også for at politidistriktets stab ble styrket med mennesker som hadde erfaring fra stabsarbeidet i andre staber. Stabssjefen burde i større grad involvert og lagt til rette for at liaison fra Ringerike brannvesen ble involvert mer i stabsarbeidet. Liaison fra Ringerike brannvesenet forlot politihuset fordi han oppfattet sikkerheten som uavklart. Det burde også tidlig vært innkalt liaison fra AMK, med tanke på behovet for å avklare sikkerheten i innsatsområdet. Behovet for liaisoner fra andre samvirkeaktører kunne også vært vurdert nærmere.

I og med at staben fungerte mer som et utførende element, og mindre som et ledelselement ville en utvidet liaisonmodell på operasjonelt nivå vært vanskelig å utnytte etter formålet. At politimesteren og stabssjefen reiste til Oslo på koordineringsmøte, og forlot politihuset ville også kunne skapt et vakum både i redningsledelsen og i å få liaisonordningen til å fungere etter hensikten.

På den annen side sier prinsippene om ansvar, nærhet og likhet i sikkerhets- og beredskapsarbeidet at kriser skal løses på laveste mulig nivå. Beslutningsrommet til det strategiske og operasjonelle nivået må derfor hele tiden balanseres mot beslutningsrommet til det taktiske nivået. Det er tjenestene som leveres på taktisk nivå, som gir synlige bruker- og samfunnseffekter. For å få til sømløse samarbeidsformer mellom strategisk, operasjonelt og taktisk nivå innen en virksomhet og mellom ulike samvirkeaktører kreves mye øvelse og rolleavklaringer. Øvelser knyttet til samhandling mellom de tre nivåer, kan gjennomføres som diskusjonsøvelser⁶, eller spilløvelser med triggerpunkter⁷ som spiller inn ulike scenarier. Større aksjonsøvelser med tropper som de årlige TYR-øvelsene, vil gi større utbytte hvis de ulike ledelsesnivåene kjenner sine roller og beslutningsrom.

⁵ Med unntak av at det var to IL fra politiet. Dette er omtalt i pkt. 5.2.3.

⁶ Tabletop øvelser

⁷ Taktisk øvelse uten tropper (TØUT)

Stabsmedlemmer og IL-ene fortalte i intervjuer at de ikke slo opp i planverket, eller brukte dette aktivt under arbeidet. De fant ingen planer som passet for situasjonen. Evalueringsgruppa er likevel av den oppfatning at beslutningsmodellene som er brukt, har fulgt prinsippene for politiets beredskapsarbeid.

Krisen kjennetegnes nettopp av usikkerhet, uklarhet og at den oppstår når det er minst beleilig og når den minst ventes. Beslutninger og valg som tas på tynt informasjonsgrunnlag i startfasen, skaper innskrenkninger i mulighetsrommet for senere beslutninger. Krisen kjennetegnes dessuten av tidsnød og mentale samt fysiske stressreaksjoner som påvirker individer ulikt, og som individene må være trent for å håndtere på en adekvat måte. Beslutningstakere som handler under usikkerhet og uklarhet vil, istedenfor å velge det beste alternativet, ofte velge det første tilfredsstillende alternativet ut fra "tommelfingerregler" basert på tidligere erfaringer (Jacobsen og Thorsvik 2007, s. 284).

Når beslutningsprosesser skal evalueres, er det viktig å være klar over at mennesker og organisasjoner ikke fatter helt rasjonelle beslutninger. Årsaken til dette er at målene kan være uklare, det finnes ikke fullstendig informasjon om alle mulige alternative løsninger og om alle konsekvenser av samtlige alternativer. Det er som regel ikke mulig å rangere alle alternativene fra de mest ønskelige til de minst ønskelige. Derfor vil det ikke være mulig å velge det alternativet som er best for å nå målet (Jacobsen og Thorsvik 2007, s. 280-282).

Det som er "godt nok" der og da, vil kunne framstå som "ikke godt nok" i etterpåklokskapens lys. Etterpåklokskapen trenger ikke ta hensyn til usikkerhet og uklarhet. Mannskaper og ledere i akuttberedskap, er derfor opptatt av å evalueres i "sann tid". Det innebærer å ta hensyn til den usikkerhet og uklarhet som påvirker valgene der og da. Evalueringsgruppen er oppmerksom på dette, og forsøker å ta hensyn til dette i vurderingene av lederskapet.

I organisasjoner vil medlemmenes kunnskap og ferdigheter kombinert med øvede og justerte planer og direktiver være de viktigste faktorene for at "godt nok" virkelig er "godt nok". Medlemmene kan likevel oppleve å stå overfor situasjoner som ikke passer inn i planer og direktiver, eller i mønsteret av tidligere erfaringer og der nye og ukjente løsninger må utprøves.

I og med at målet for operasjonen og de ulike aksjonene var klart, har politimannskap, samvirkeaktører og privatpersoner dratt i samme retning. De beslutninger som er tatt bærer preg av å ha fulgt både en *regelmodell* og en modell for *kommunikativ rasjonalitet*. Regelmodellen innebærer at beslutningstaker støtter seg til et regelverk eller noen standardprosedyrer som beslutter hva beslutningstaker skal gjøre når bestemte saker eller situasjoner skal håndteres. Den største utfordringen med regelmodellen er derfor knyttet til om beslutningstaker er i stand til å klassifisere situasjoner, hendelser og saker som oppstår mot spesifikke regler eller standardprosedyrer (Jacobsen og Thorsvik 2007, s. 296-297).

Beslutninger som er basert på kommunikativ rasjonalitet, skjer ut fra velbegrunnede og gyldige normer, som knytter ulike aktører sammen i gjensidig forventninger og en felles forståelse av situasjonen (Jacobsen og Thorsvik 2007, s. 300-301).

I og med at målet for operasjonen var klart og regelmodellen i det store og hele bygger på fornuft har regelmodellen og modellen for kommunikativ rasjonalitet vært sammenfallende som beslutningsmodeller. Ett unntak ses i tilknytning til evakueringsarbeidet ved Utøya kai landsiden. Her stod gjerningsmannens bil, og det var mistanke om at bilen kunne inneholde eksplosiver. Derfor ble det besluttet å evakuere kaiområdet og dirigere skadde evakuerte til Storøya. PBSII, *Håndbok for innsattpersonell*, sier at det skal opprettes en sperresone på 250 meter ved mistanke om bilbombe. Uten dekning skal sikkerhetsavstanden dobles (POD 2008, s. 71). I samtale med samvirkeaktørene ble det oppnådd en gjensidig forventning og en felles forståelse for at hensynet til de skadde skulle gå foran kravet til evakuering av kaia.

Politimannskapene som var i innsatsområdet, måtte dermed velge mellom å følge en regelmodell for beslutninger eller en beslutningsmodell for kommunikativ rasjonalitet med samvirkeaktører og privatpersoner. Skulle politiet beordre alle båtførere ut av farlig sone og risikere at ungdommer i vannet druknet, eller skulle politiet operere ut fra en beslutningsmodell bygget på kommunikativ rasjonalitet med samvirkeaktørene? Skulle politiet avvise de hardest skadde som ble brakt til Utøya kai landsiden og henvise til Storøya evakueringspunkt? Politiet valgte her en kombinasjon av de to beslutningsmodellene i samråd med samvirkeaktørene.

Politioperasjonens ulike aksjoner ble håndtert i tråd med prinsippene for politiets beredskapssystem. Tidsnød og krav til hurtig respons gav likevel ikke rom for forsvarlig planlegging.

5.2.3.1 Erfaringspunkter for ledelse

Svært mange av de erfaringspunktene som er identifisert under ledelse hos Sønderland og Holand (2009, s. 33-34) er aktuelle også i denne evalueringen.

- Styrende og operativ aktivitet fra staben overfor underliggende ledd må unngås.
- Staben må ledes og ha en struktur som sikrer at staben arbeider proaktivt og kommer i forkant av situasjonen.
- Gode og raske systemer for situasjonsrapportering i alle ledd.
- Øvelse i organisering og drift av stab og ILKO med realistisk antall mannskap.
- Etablere ILKO hurtig for å skape god samhandling og oversikt på taktisk nivå.
- Utarbeide stabsinstruksen slik at rollefordelingen mellom operasjonssentral og operasjonsleder er avklart når stab er satt.

5.2.4 Planverket

Både taktisk og operasjonelt nivå i politidistriktet har fortalt i intervjuer at det heller ikke ble søkt etter, eller brukt noe planverk i forbindelse med politioperasjonen. I akutte hendelser vil det likevel være mannskapenes situasjonsbevissthet som betyr mest for oppgaveløsningen. Situasjonsbevissthet omtales nærmere under pkt. 5.2.5 Kunnskap og ferdigheter.

L. Weisæth og R. Kjeserud (2007, s. 44) sier at en plan som ikke er testet gjennom øvelser, mer eller mindre er verdiløs. De siterer Dwight D. Eisenhowers utsagn; "The plan is nothing, but the planning is everything". Dette innebærer at planleggingsarbeidet ikke kan settes bort til én person, men må utformes gjennom en prosess der flere deltar og planen testes mot det usikre og uklare. Prosedyrer nedfelt i "skrivebordsplaner"⁸ kan føre til en stivbent oppgaveløsning som ikke passer med krisens uforutsette dynamikk. Hvis hovedformålet blir å gjøre tingene riktig knyttet til planen, og ikke gjøre de rette tingene knyttet til situasjonen, kan planverket virke kontraproduktivt.

Det må skilles mellom operasjonsplaner og beredskapsplaner. Operasjonsplaner effektiviserer og koordinerer oppgaveløsningen for en enkelt planlagt operasjon, og skal inneholde detaljerte opplysninger om den situasjonen som skal håndteres. Beredskapsplaner skal effektivisere og koordinere oppgaveløsningen for et tenkt tilfelle og bør inneholde generelle opplysninger om den situasjonen som skal håndteres. Beredskapsplaner må derfor ikke forutsette at situasjonen som skal løses vil være stabil, og må derfor ikke være for detaljerte. Kriser følger et dynamisk hendelsesforløp, og beredskapsplaner må ikke virke som tvangstrøyer når situasjonen stadig endrer seg. Når pålegg gitt i PBSI og PBS II skal implementeres i PBSIII, må ikke planen nødvendigvis detaljeres. Siktemålet må være å forstå intensjonen med pålegget, forenkle og gjøre pålegget anvendelig og tilgjengelig for medlemmene i politidistriktet. Det er viktig at det lokale planverket ikke blir for omfattende. Planene må ha en virketid på maksimalt to år. Utgåtte planer må oppdateres, eller slettes.

Arbeidet med å ajourføre og implementere PBS III til PBSWeb i politidistriktet går sakte framover. Det meste av planverket ligger fremdeles på politidistriktets felles filmappe. Her ligger det en mengde planer. For eksempel foreligger det én generell plan og 21 planer for spesifikke scenarier innen redningstjeneste. Et annet eksempel er at det for Ringerike fengsel finnes åtte tiltakskort for spesifikke scenarier som brann, evakuering, opptøyer, bombetrussel mm. I tillegg foreligger det beskrivelser, plantegninger, varslingslister, sperreplaner og organisasjonskart over ILKO med plass for fengselets liaison. Planverket inneholder også fotografier, plantegninger og kontaklinformasjon over samtlige barnehager og skoler i politidistriktet.

Politiet hadde ikke utformet en trussel- og risikoanalyse av Utøya, eller AUFs sommerleir. Arrangementet har pågått over flere år, og har aldri skapt utfordringer for politiet. Sannsynligheten for at uønskede eller ekstraordinære hendelser skulle skje under arrangementet har vært vurdert som

⁸ Planer som ikke testet gjennom praktisk øvelse, eller der utførende nivå ikke har vært involvert i planleggingsprosessen

små. Skadefølgen som eventuelt ville inntre etter en uønsket eller ekstraordinær hendelse har inntrådt, er heller ikke vurdert som stor. Beredskapsiltak fra politiets side har derfor ikke blitt satt i verk, og derfor forelå det ingen planer for ulike scenarier knyttet til arrangementet. Arrangementet ble ikke vurdert som risikofylt fra politiets side. Trusselen som rammet arrangementet fredag 22.juli 2011, hadde ikke politidistriktet forutsetninger til å forutse.

Beredskapsplanleggingen i politidistriktene er et omfattende arbeid. I politiets mål- og resultatstyringssystem blir ikke beredskapsplanleggingen, eller politiets beredskapsnivå synliggjort tilstrekkelig. Derfor står arbeidet i fare for å bli nedprioritert sammenliknet med de arbeidsoppgavene som måles med kvantitative mål- og resultatindikatorer.

Evalueringsgruppen mener etter å ha gjennomgått planverket for de aktuelle beredskapsområdene, at det fremdeles synes å være et ytterligere potensial i å gjøre planverket tilgjengelig for de ansatte samt å revidere og rydde i planverket. Det er også et behov for å gjøre en kritisk gjennomgang av objekter og arrangementer som krever spesielle tiltak fra politiets side. Likevel understreker evalueringsgruppen at planverket må øves, evalueres og tilpasses før det kan være til støtte i en krisesituasjon. Å utforme planverk for planverkets skyld, uten at det foreligger en målrettet prosess rundt utformingen som sikrer medvirkning fra brukerne av planene, er ikke en hensiktsmessig bruk av ressursene.

5.2.4.1 Erfaringspunkter for planverket

- For mange og for detaljerte planer skaper usikkerhet når situasjonen ikke lar seg kategorisere til de enkelte planene.
- Beredskapsplanleggingen og beredskapsnivået må bli mer synliggjort, kvalitetssikret og være gjenstand for mål – og resultatkrav
- Beredskapsplanleggingen må være forankret i fortløpende trussel- og risikovurderinger
- Beredskapsplanene må ha en virkeperiode og revisjonsdato som følges opp
- Beredskapsplanleggingen må være en samhandlingsprosess der planansvarlig og trenings- og øvelsesansvarlig samhandler
- Beredskapsplanleggingsprosessen må innebære at planer testes og justeres etter øvelser
- Alle øvelser skal ha en taktisk evaluering der øvelsesmål, øvelsesmomenter og erfaringspunkter nedtegnes skriftlig og lagres i PBSWeb slik at planverket kan justeres etter de erfaringene som er gjort
- Alle uønskede – eller ekstraordinære hendelser eller kriser hvor operasjonssentralen styrkes, eller stab settes, skal ha en taktisk evaluering som utformes skriftlig og lagres i PBSWeb
- Terrorplanverket må også ha en øyeblikkelig skadereduserende forankring og ikke bare en planlagt avvergende forankring

5.2.5 Kunnskap og ferdigheter

Politimannskapenes situasjonsbevissthet er den viktigste faktoren for å gjenkjenne situasjoner og å kategorisere situasjoner til regler eller prosedyrer som mannskapet kjenner til som hensiktsmessige.

Noen regler og prosedyrer er nedtegnet i planverk, andre er etablert gjennom praksis. Situasjonsbevissthet består i å samle informasjon, vurdere og forstå den innsamlede informasjonen og å gjøre en framtidig antagelse om hvordan situasjonen blir på bakgrunn av hvordan elementer ved situasjonen er vurdert og forstått (Sommer 2012, s. 157-158). Evnen til å skape en hensiktsmessig situasjonsbevissthet er derfor knyttet til kunnskap, ferdigheter og evnen til å reflektere over egen praksis.

Det er ulike krav til kunnskap og ferdigheter for de tre nivåene taktisk, operasjonelt og strategisk nivå. Strategisk ledelse krever refleksjon, kreativitet, helhetstenkning og forutseenhet. Operasjonell ledelse innebærer å planlegge og koordinere politiinnsatsen for å oppnå målene som er fastsatt av den strategiske ledelsen. Operasjonell ledelse skal sikre sammenhengen mellom det strategiske og det taktiske nivået. På operasjonelt nivå skal det utvikles planer for ressursbruk og utarbeides ordrer til taktisk nivå. Taktisk ledelse innebærer direkte ledelse og samordning av aksjonsstyrker. På dette nivået skal det utvikles planer for ressursbruk og utarbeides ordrer til innsatsstyrkene PBSI (POD 2011, s. 33-34).

Problemløsning foregår uavhengig av nivå på tre ulike måter (Weisæth og Kjeserud 2007, s. 101):

- Automatisk og inndrillede oppgaver
- Ivaretagelse av rutiner og prosedyrer
- Kunnskapsbasert problemløsning

Det enkelte politimannskapets situasjonsbevissthet, dvs. å vite hva som skjedde rundt en, ble avgjørende for hvordan oppgavene ble løst. Erfarne mannskaper som hadde en "følelse" for situasjonen på bakgrunn av øvelse, trening og tidligere erfaring, fikk en bedre situasjonsbevissthet og større mulighet til handle adekvat enn uerfarne mannskaper.

Fredag 22.juli 2011 og de følgende dagene var målet for operasjonen klart for alle, og bestod i å redusere skade ved hurtigst mulig å nøytralisere trusselen på Utøya, redde liv og håndtere evakuerte og pårørende på best mulig måte. Ut fra dette handlet de erfarne politimannskapene etter "tommelfingerregler" basert på deres situasjonsbevissthet. Elementer fra ulike kjente scenarier ble satt sammen og dannet basis for oppgaveløsningen, organiseringen og ledelsen av operasjonen. Erfarne politimannskaper på taktisk nivå og mannskapenes situasjonsbevissthet og innlærte evne til å bruke skjønn, gjorde at mannskapene tilpasset aktivitetene til den situasjonen de selv møtte og måtte håndtere. Istedenfor å søke ryggdekning i planer søkte man å være kreativ, tilpasningsdyktig og improviserende. Mannskapen brukte allment kjente løsningsprinsippene for de scenariene som ble gjenkjent der og da.

Den øyeblikkelige aksjonen innebar å håndtere oppdraget som en tilpasset "dødelig vold pågår" situasjon. "Dødelig vold pågår" har i øvelsesammenheng erstattet benevnelsen "skyting pågår" som er

begrepet som brukes i PBSII, *Håndbok for politiets innsatspersonell* (POD 2008, s. 47-48). Konseptet "dødelig vold pågår" er utviklet etter ulike scenarier der elever har skutt medelever eller lærere. Konseptet bygger på at gjerningspersonen ikke ønsker å drepe politifolk, men ønsker å ramme elever, lærere eller sosialrådgivere som etter vedkommendes oppfatning skal ha behandlet vedkommende dårlig (Politihøgskolen 2009)⁹. Forutsetningen er at gjerningsmannen handler ut fra personlige og emosjonelle ønsker om hevn over spesifikke personer.

En terrorhandling er på sin side en kommunikasjonsform der kommunikasjonsbudskapet teller mer enn offeret. Ofrene vil oftest være vilkårlig valgt (Bjørge og Heradstveit 1993, s. 33). Høyreterrorister med budskap knyttet til konspirasjonsteorier kan i større grad rette volden mot myndigheter, politi og media fordi de framstår som legitime mål (ibid. 1993, s. 57). Forutsetningene politimannskapene kan møte i en terrorhandling kan således være annerledes enn de forutsetningene som ligger til grunn for beredskapskonseptet "dødelig vold pågår". BT, som er landets spisskompetanse på terrorhandlinger, fortalte i intervju at trusselen på Utøya ikke kunne relateres til konseptet "dødelig vold pågår". Til det var informasjonen som ble meldt fra menneskene på Utøya for sprikende, og knytningen til bombeeksplosjonen i Oslo for nærliggende. Situasjonsbevisstheten til BT-mannskapene, den lokale IL Utøya og den lokale AL var knyttet til deres kompetanse om terrorbekjempelse.

Også oppdrag som passer til beredskapskonseptet "dødelig vold pågår", er av de mest krevende politioppgavene politimannskapet kan stå overfor. Stig Brodahl (2009) peker på at mennesker har ulike mestringsstrategier når de står overfor situasjoner som skaper stressreaksjoner. Noen tar tak i problemet, finner alternative løsninger, redefinerer problemet og handler oppgaveorientert. Andre diskuterer og bearbeider egne følelser uten å løse problemet og handler emosjonelt orientert. Noen benekter, trekker seg vekk og nekter å forholde seg til problemet og handler unngående orientert.

Brodahl (2009) hevder at taktiske ferdigheter, det å være mentalt forberedt på oppdraget og å takle kroppslige og mentale stressreaksjoner samt ha en problemorientert mestringsstrategi er vesentlig for å handle adekvat under en "dødelig vold pågår" situasjon. Dessuten er det viktig at aksjonsstyrken fungerer godt som et team. Dette krever en felles kunnskapsdimensjon, en felles ferdighetsdimensjon og en felles holdningsdimensjon. I tillegg må det være en kollektiv forståelse av teamets rolle samt muligheter og begrensninger. Mannskapene fra politidistriktet som først ble planlagt brukt i den øyeblikkelige aksjonen, hadde ulik kunnskap og ferdigheter for å løse oppdraget. Da BT ankom Storøya inngikk to mannskaper fra politidistriktet i aksjonsstyrken. Begge hadde bakgrunn fra BT og passet således inn i teamet.

Wathne et. al. (i Brodahl 2009) konkluderer i en undersøkelse med at mannskapene i BT finner det å være bevæpnet, mindre belastende sammenliknet med annet operativt politimannskap i Norge. Dette er fordi BT-mannskapene er fysisk og mentalt forberedt, samtidig som de også har den kompetansen de føler de må ha for å håndtere denne typen oppdrag. Berg (i Brodahl 2009) finner at flere

⁹ PowerPoint presentasjon Politihøgskolens undervisningsopplegg for UEH mannskap 2009

politimannskaper er skeptisk til treningsgrunnlaget norsk politi har med tanke på situasjoner som kan betegnes som ”skyting pågår”.

Kategori 3-mannskapene i politidistriktet har de siste to årene gjennomført flere øvelser med ”dødelig vold pågår” scenarier. Også i kategori 4-utdanningen er det fokus på dette øvelseselementet, men mindre enn hos kategori 3-mannskapet. Med ulik kunnskapsdimensjon, ulik ferdighetsdimensjon og uten felles holdningsdimensjon stod ikke aksjonsstyrken til politidistriktet godt rustet som et velfungerende team fredag 22.juli 2011. Det er stor kompetansemessig strekk fra kategori 4-mannskap til kategori 3-mannskap, og en enda større strekk fra kategori 3-mannskap til kategori 1-mannskap.

Arbeidsmiljølovens § 3-2, pkt 1a), jf, pkt 2 og 3 stiller krav til opplæring, utstyr, øvelse og instruksjon for å utløse handlingsplikt i farlige politioperasjoner. Evalueringsgruppen må da tro at politiets opplæringsprogram på 11 timer for ”dødelig vold pågår” er vurdert som tilfredsstillende knyttet til minstemål for å utløse handlingsplikten. Fordi formålet er å redusere omfattende skade på liv og helse, utløses handlingsplikten uavhengig om mannskapet tilhører kategori 4, 3, 2 eller 1. Pga. tidsnøden planla derfor operasjonsleder og AL aksjonen med egne mannskaper, selv om AL hadde en situasjonsbevissthet som innebar at trusselen var en terrorhandling heller enn ”dødelig vold pågår”.

Politidistriktets aksjonsmannskaper hadde ujevn lokalkunnskap om operasjonsområdet. Noen visste ikke hvor Utøya lå eller hvor Utøya kai lå. Mange visste ikke om hvilke andre fasiliteter av betydning som lå i nærområdet. Økt sentralisering og utvidede vaktregioner reduserer mannskapenes lokalkunnskap, og mulighetene for å utnytte lokalmiljøets nødvendige ressurser. I kritiske situasjoner kan god lokalkunnskap lette oppgaveløsningen betydelig. Privatfilmer fra operasjonsområdet, som var beslaglagt i etterforskningen, viste at det var to båter som kjørte ut fra Utvika camping estimert til ca. kl. 1805 - 1810.

Politidistriktet har syv faste operasjonsledere og ni operatører på operasjonssentralen. To av de ni operatørene går i hel stilling. Enkelte av de ni operatørene tildeles rollen som operasjonsleder, når de går helg¹⁰. Operasjonsleder den 22. juli 2011 var operatør i 60 prosent stilling, men var operasjonsleder denne dagen. Etterforskeren som kom til og hjalp, arbeidet ikke på operasjonssentralen og var ikke kjent med utstyret. Fungerende stabssjef som også var nestkommanderende ved Felles operativ enhet, har tidligere vært operasjonsleder.

Politidistriktet har en stabsinstruks og faste stabsmedlemmer. Den sittende staben har ikke gjennomført Politihøgskolens nye stabskurs i Stavern. Stabssjefen har opplyst¹¹ at ”flere av ” stabsmedlemmene har det gamle stabskurset og at flere har relevant tilleggsutdanning. P3 den 22. juli 2011 var tidligere UEH-leder og operativ instruktør. Operasjonsleder som senere gikk inn i P2

¹⁰ Opplyst av NK Fellesoperativ enhet på epost 9.11.11

¹¹ I epost av 3.11.11

funksjonen i staben, er etterretningskoordinator og i avslutningen av en masterutdanning i politivitenskap. Stabssjefen har deltatt på det høyeste kurset i redningstjeneste som avvikles i Sverige over et halvt år, og har gjennomført første del av et masterstudie i stabsledelse og krisehåndtering (15 studiepoeng). Studiet ble ikke fullført fordi tidligere politimester ikke gav aksept for det.

Stabsmedlemmer har i intervjuer fortalt at de savner hyppigere stabsøvelser. Stabssjefen har i intervju opplyst at stab settes ofte gjennom hele året, og at stabsmedlemmene får tilstrekkelig øvelse gjennom den praktiske erfaringen. Politimesteren fortalte i intervju at hun etter ansettelsen i 4. april 2011 flere ganger ble kontaktet for beslutning om å sette stab. Oppfatningen til politimesteren fra tidligere kjennskap til stabsarbeid er at staben har hatt en løs arbeidsform med lite struktur. Politimesteren hadde en oppfatning av at stabsarbeidet burde tilføres mer struktur, men utover en endring i operasjonslederinstruksen, var det ikke gjort tiltak for å oppnå dette før fredag 22. juli 2011.

Stabsarbeidet ble langvarig, og de faste medlemmene måtte etter hvert skiftes ut. Nye personer kom inn i stabsfunksjonen og fylte rollen uten erfaring i stabsarbeid. På dette tidspunktet var "organisasjonen" etablert og det handlet mest om å administrere arbeidet.

Politimesteren fortalte i intervju at kunnskapen om politidistriktet og stabsarbeid var begrenset for hennes del den 21. juli 2011.

5.2.5.1 Erfaringspunkter for kunnskap og ferdigheter

- Nivåheving av den polititaktiske utdanningen for kategori 4 til nivå kategori 3. Dvs. 103 timers obligatorisk utdanning for alt beredskapspersonell på taktisk nivå og kompetanseheving for den generelle beredskapsstyrken.
- Samtrening med kategori 3 og kategori 4 mannskaper i "dødelig vold pågår" scenarier hvis det ikke lar seg realisere å fjerne kategori 4 og overføre alle operative mannskaper til kategori 3.
- Trening på øyeblikkelig aksjon og trening i mindre grupper.
- Være oppmerksom på betydningen av lokalkunnskap når sentralisering og utvidede vaktregioner vurderes.
- Utvide politihøgskolens opplæringskapasitet i studie for innsatsledelse.
- Utvide politihøgskolens opplæringskapasitet i studie for operatører og operasjonsledere.
- Utvide opplæringskapasiteten på studie i stabsarbeid for staber og stabssjefer.

5.2.6 Materiell og utstyr

Vurderingen om materiell og utstyr omhandler politibåten, våpen, radiosambandet og telefonsentralen.

Politibåten brukes for politiets oppgaver knyttet til miljø- og faunakriminalitet, redningsaksjoner og vakt/sikringsoppdrag samt forebyggende aktivitet til sjøs. Båten er stallet på henger ved politihuset i Hønefoss for å kunne transporteres til ulike vann i politidistriktet etter behov. Kravet til mobilitet og

kravet til transportkapasitet står mot hverandre. Størrelsen på båten er et resultat av et kompromiss mellom de to motstående kravene. En transportkapasitet på 10 personer tilfredsstiller likevel normalbehovet til politidistriktet med god margin. Å ha båten fast liggende på ett vann i distriktet reduserer utrykningstiden til akkurat det vannet, men øker utrykningstiden til andre vann og elver.

Fredag 22.juli 2011 var politibåten det eneste sikre alternativet for transport av aksjonsmannskapet til Utøya. For transport av egen aksjonsstyrke ville båten ha fungert uten problemer. Ferden fra utsettingsstedet ved Vanførehjemmet til Storøya forløp uten problemer. Havariet skyldes at det kom vann i hekken og drivstoffet da for mange og for tungt utstyrt mannskap entret båten.

Standard tohåndsvåpen for politiet er HK MP5. Våpenet har begrenset rekkevidde og ildkraft. Den totale endringen fra avventende til offensiv strategi som beredskapskonseptet ”dødelig vold pågår” innebærer, krever et tohåndsvåpen med lengre rekkevidde og større ildkraft.

Radiosambandet til politidistriktet er det gamle analoge sambandet. Utskiftninger av radiosambandet i politiet skjer suksessivt. Det er uheldig at utskiftningstakten er ulik mellom politidistriktene med tanke på behovet for kommunikasjon når ulike politidistriktet samhandler under en politioperasjon. Politiets tjenestetilpassede verneutstyr (TTV) er oppgradert de senere årene. Utstyret ble vurdert som hensiktsmessig av mannskapene fredag 22. juli 2011.

Telefonsentralen på operasjonssentralen til politidistrikt gir ikke muligheter for mer en et begrenset antall prioriterte linjer inn fra eget distrikt. Det er viktig at alle politidistriktene installerer sentraler med større mulighet for å legge inn prioriterte nummer for at nødetatene skal kunne samhandle effektivt også ved stor telefonpågang fra befolkningen. 112-anrop må kunne rutes til nabo-distrikt i sirkler etter hvert som behovet øker. Politiets alarmPC må kunne brukes for å orientere operasjonssentralene om situasjonen og hvordan de skal forholde seg til og svare på 112-anrop fra andre politidistrikt.

IKT-utstyret på stabsrommet ble dels ikke utnyttet og dels er det mangler ved det. Geopol ble ikke brukt som situasjonskart. Innsatsområdet med KO og aksjonsstyrker ble dermed ikke visualisert for stabsmedlemmene. Det ble ikke brukt tavle for situasjonsavhengige fokuspunkter for felles forståelse av hva som var viktig. Det ble tegnet opp et sambandskart med aktuelle samvirkeaktører.

PO som loggføringssystem og verktøy for å få oversikt og notoritet er lite hensiktsmessig. Det er ikke mulig å søke i loggen i sann tid. Når flere operatører registrerer meldinger samtidig blir teksten svært uoversiktlig og vanskelig å forstå.

5.2.6.1 Erfaringspunkter for materiell og utstyr

- Vurdere økt ildkraft og rekkevidde på tohåndsvåpen; Heckler & Koch 416 eller tilsvarende.
- Utrulling av nødnett og nye telefonsentraler intensiveres.

- Ny teknisk løsning for 112 anrop og politiets alarmPc.
- Aktiv bruk av IKT-materiellet i stab og operasjonssentral.
- Økt kompetanse i bruk av IKT-materiell på operasjonssentral og stab.
- Utvikle et nytt loggføringsprogram i politiet som har søkemulighet i sann tid.
- Beredskapen for øyeblikkelig transport av politimannskap til vanns og til sjøs må gis prioritet
- Beredskapen for øyeblikkelig transport av politimannskap med helikopter må gis prioritet

5.2.7 Samhandling

Vurderingen av samhandlingen bygger på informasjon fra førsteinntrykksamlingen 1. september 2011 på Oslo kongressenter.

Samhandlingen med ulike samvirkeaktører er rapportert å ha vært godt på taktisk nivå. ILKO både på Utøya og landsiden bestod av fagledere for ulike samvirkeaktører og andre egne styrker. Vestviken 110 har i førsteinntrykksamlingen opplyst at ordningen med to IL fra politiet skapte utfordringer i starten. Samarbeidet med ILKO på land var godt, men Vestviken 110 opplevde at det ble rekvirert ressurser fra ILKO på Utøya uten at det var gått gjennom ILKO på land. Dette medførte at 110 mistet noe av totaloversikten for sine ressurser. Sikkerhetsvurderingen av innsatsområdet var dessuten ikke ens på ulike nivå i politiet. Noen av brannvesenets mannskaper som var på Utøya fredag kveld, hadde følt seg usikre på sikkerheten i innsatsområdet. Ellers rapporteres samhandlingen på taktisk nivå å ha vært god.

AMK Buskerud opplyste at samarbeidet fungerte godt. De ville likevel hatt en liaison i politistaben i politidistriktet. Videre var det en utfordring med kommunikasjonen i operasjonsområdet fordi det ble brukt både analogt og digitalt samband.

Hole kommune som opprettet EPS ved Sundvollen hotell, var usikker på hvem som var politileder på senteret. Ellers fløt samarbeidet godt etter hvert, men det var stort omfang av traumatiserte evakuerte og sterkt emosjonelt påvirkede pårørende. Anslagsvis var det 800 personer til stede i EPS fredag 22. juli 2011 om kvelden.

Helsedirektoratet opplevde at utveksling av pasientinformasjon ikke gikk som planlagt, og at dette var ukoordinert. Helsedirektoratet har ikke rapportert om spesielle oppfatninger av politidistriktet. Politidistriktet var ikke kjent med Helsedirektoratets plan for utveksling av personopplysninger, men fikk føle hvordan planen ikke fungerte da det var stort behov for å gi informasjon til de pårørende.

Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum opplevde at de ble varslet svært sent. De hadde mannskap på Utøya da hendelsen startet, og ble derfor "selvvarslet" og fikk mobilisert fort. De savnet en synlig ledelse fra politi og helse i hele operasjonsområdet, men opplevde at samarbeidet på taktisk nivå var godt.

Det er i liten grad innhentet informasjon om samarbeidet med privatpersoner i denne evalueringen. Eneste grunn for dette, er at det ikke har vært tid til å innhente slik informasjon, og at privatpersoner ikke var representert på førsteinntrykkssamlingen den 1. september 2011.

Politimannskapet på taktisk nivå rapporterte om svært godt samarbeid med privatpersoner. I tiden etter pågripelsen og i den intensive fasen med livreddende førstehjelp og evakuering av skadde til lands, var hjelpen fra frivillige uvurderlig. I denne fasen var det ingen mangel på båttransport. Etter at politibåten havarerte, var det private båtførere som var avgjørende for at politiets aksjonsstyrke kom ut på Utøya. Mange frivillige utsatte seg for risiko utover det som kunne forventes.

Samhandlingen med BT ble vanskeliggjort ved at operasjonssentralen og AL fikk rede på at BT ville komme på et sent tidspunkt. BT kom ikke gjennom på politidistriktets operasjonssentral på vei fra Oslo til Hole. Videre var det dårlige sambandsforhold fra politidistriktet til BT da BT kom inn i operasjonsområdet. Politidistriktets IL var ikke etablert, og dette førte til uklare ansvarsforhold da BT tok over den taktiske kontrollen av den øyeblikkelige aksjonen. Under aksjonen gikk samarbeidet godt fordi både lokal IL og AL hadde trent likt og tenkte likt med mannskapene i BT.

Mannskaper fra andre politidistrikt ble sendt til IL Utøya, IL på landsiden eller til EPS. De mannskapene som kom til EPS fikk ikke vurdert sin kompetanse. Mannskapene ble satt til det arbeidet det var behov for der og da. Evalueringen fra Asker og Bærum politidistrikt peker på at erfarne etterforskere med utdanning i dommeravhør ble satt til vakthold, mens mindre erfarne mannskaper ble satt til krevende arbeid i EPS.

5.2.7.1 Erfaringspunkter for samhandling

- Opprettelse av redningsledelse på strategisk nivå bør ha lav terskel.
- Opprettelse av liaisoner på operasjonelt og strategisk nivå med sentrale samvirkeaktører for å skape ens situasjonsforståelse og bedre samordning av ressurser.
- Små enheter av samvirkeaktører som kjenner hverandre fra daglige hendelser og øvelser gir gode rammer for samhandling.

5.2.8 Responstiden og mekanismer som påvirket responstiden

Politiet har ikke noe krav til responstid (Politidirektoratet 2008, s. 56). Derfor er det vanskelig å sette en standard på responstiden. Vurderingene er opp mot tidslinjen som har vært mulig å etablere for den øyeblikkelige aksjonen.

5.2.8.1 Situasjonsoppfatning

I den første meldingen operasjonslederen mottok om hendelsen på Utøya opplyste melder at det var én person i politiuniform som var kommet over til Utøya og at han skjøt på folk med automatgevær. Andre meldinger som ble mottatt av andre aksjonsmannskaper, var ikke entydige på antall gjerningspersoner. Enkelte aksjonsmannskaper satt opplysningene om skyting på Utøya i

sammenheng med bombeeksplosjonen i Oslo. Varslingen som ble gjort til de lokale ekstramannskapene var uspesifikk på antall gjerningspersoner, men meldte om skyting på Utøya.

Politimannskap har ikke anledning til å stole 100 prosent på det ett vitne har oppfattet av en situasjon. Blant menneskene på Utøya vokste det fram en oppfatning om at det var flere gjerningspersoner. AMK meldte tidlig til operasjonsleder at det kunne være flere gjerningspersoner, ut i fra informasjon fra personer på Utøya som de hadde vært i kontakt med. BT fortalte i intervju at de før ankomst Hole kommune, fikk opplysninger direkte fra Utøya om at det var flere gjerningspersoner. Responstiden ble likevel ikke påvirket av at situasjonsoppfatningen blant mannskapene var uklar og usikker.

5.2.8.2 Klargjøring

Første enhet ut fra politihuset kjørte ut ca. kl. 1732. Et av mannskapene i første bil, tok i mot et nødanrop fra Utøya og ringte fungerende politimester for å få bevæpningsordre før klargjøring og utkjøring.

Bilen med båt og innkalt AL kjørte ut fra politihuset estimert tid ca. kl. 1745-48. Under klargjøringen av båten viste det seg at to kammer i luftpontongene måtte etterfylles med luft. Båtfører har redegjort for hva han gjorde for å klargjøre båten, og feste båthengeren på bilen. Tredje bil, med ett innkalt mannskap kjørte ut estimert tid ca. kl. 1752. Årsaken til at tredje bil kjørte ut ca. 20 minutter etter første bil har blitt forklart med at de varslet andre mannskaper og at tjenestebilen de først valgte ikke startet. Derfor måtte de hente ny nøkkel og laste om utstyret.

Ett dilemma for klargjøringen var om mannskapene skulle kjøre ut etter hvert som de var klare, eller om de skulle vente på varslede mannskaper som var kommet til politihuset. Hvis alle kjørte ut etter hvert som de var klare ville bilparken fort bli tom, samtidig som det ville bli stor strekk i aksjonsstyrken og vanskelig å kommunisere organisering og plan.

5.2.8.3 Båttutsettingssted

Responstiden var først og fremst knyttet til politibåten. Båtfører brukte estimert ca. 15 til 17 minutter på å klargjøre båten samtidig som han svarte på telefon fra operasjonsleder og klargjorde utstyret til AL, som var innkalt på fritiden. Båtfører har opplyst at det var to aktuelle utsettingsplasser for politibåten. Den ene var på Vanførehjemmet og den andre var ved Valtersbråtan. Vanførehjemmet ble valgt dels fordi stedet har bedre plass og at båttutsettingen går raskest der. Dels også fordi trafikken på veien var tett og det ble antatt at det var raskere å kjøre til operasjonsområdet med båt, enn med bil og båt på henger. E16 var stengt fra Nestunnelen til avkjøringen mot Storøya, og omkjøringen gikk langs Utstranda.

Det er gjort et forsøk på å rekonstruere kjøretider med båt og kjøretider med bil på de aktuelle strekningene, jf. vedlegg 2. Kjøretider med bil er satt til fartsgrense. Det blir et usikkert estimat på kjøretid med bil all den tid utrykningskjøring normalt går fortere enn fartsgrensen. Likevel vil tett

trafikk og båt på henger sinke utrykningskjøringen. Den estimerte kjøretiden i rekonstruksjonen gir en kjøretid fra politihuset til Utøya kai, landsiden på 21 minutter og 40 sekunder. Første bil ut fra politihuset fredag 21. juli 2011 kjørte strekningen under utrykning på ca. 19 minutter uten henger.

Å kjøre båt fra Vanførehjemmet til Storøya tok i følge rekonstruksjonen 5 minutter og 55 sekunder i 35 knop. Bilkjøringen fra avkjørsel E16 til Vanførehjemmet til Storøya tok 6 minutter og 25 sekunder. Tiden det tar å kjøre fra E16 til båtutsettingsplassen ved Vanførehjemmet og sette ut båten, vil i følge erfaringen til båtfører være kortere enn det tar å kjøre av fra gamle E16 til Valtersbråtan og å sette ut båten der. Rekonstruksjonen viste at det fra Valtersbråtan til Storøya hvor BT mannskapene og IL Utøya stod tok ca. 28 sekunder med båt i 25 knop. Rekonstruksjonen viste videre at det tok 4 minutter og 28 sekunder å kjøre i 25 knop fra Storøya entringssted til Utøya brygge på Utøya.

Evalueringsgruppa kan ikke se at beslutningen om å sette ut båten på Vanførehjemmet istedenfor Valtersbråtan har påvirket responstiden negativt.

5.2.8.4 Første enhet på Utøya kai, landsiden

P30a og P30b som var første enhet ved Utøya kai landsiden opplyste i intervju at det ikke var tilgjengelige båter ved kaia da de kom fram. Dermed var det ikke mulig for dem å ta seg over til øya. P30b fortalte i intervju at han regnet med at de ville fått ordre om å ta seg over til øya om det hadde vært båt tilgjengelig. Begge har fortalt at de følte seg hjelpeløse da de ble stående på kaia uten å kunne gjøre noe.

P30a meldte på samband at det kom en båt¹² roende fra Utøya mens han stod på kaia. I intervju har han fortalt at båten styrte bort fra kaia da han anropte menneskene i båten. Båten ble tauet inn det siste stykket til Lien gård av gårdeier og hans barnebarn med deres båt. Amatørfilm som var beslaglagt i etterforskningen, viste at robåten krysset sundet mellom Utøya og Utøya kai, landsiden. Det var ikke mulig å se andre båter i sundet under denne filmsekvensen.

Lydloggen viste at P30a samtidig som båten ble rodd over sundet, fikk melding fra AL om at BT var i deres posisjon om få minutter og at de måtte gjøre det de kunne for å skaffe båt til BT. Lydloggen viste at det etter denne beskjeden fra AL ble sendt over samband at oppmøtestedet var flyttet til Storøya.

Det er gjennom intervju og avhør opplyst at p30a løp alene bort til Lien gård, og at ungdommene var svært redd for han da han kom. Gjennom avhør og intervju kom det fram at politimannskapet spurte eier av Lien gård om han kunne kjøre til Storøya for å bistå BT med båttransport. Ut fra tidslinjen er det høyst trolig at dette spørsmålet ble stilt til båteier første gang politimannskapet og båteier traff hverandre og at klokken da var rundt kl. 1803-1805. Eier av Lien gård opplyste da at han ikke hadde drivstoff til å kjøre til Storøya.

¹² Reiulf

P30b fortalte i intervju at han gikk opp i veien for å skaffe klar bane til BT og hindre at de kjørte seg fast på vei ned til Utøya kai da det ble klart at Storøya var oppmøtested kl. 1801. I intervju fortalte P30a og P30b at de ikke oppnådde kontakt med hverandre verken på samband eller mobiltelefon da de var fra hverandre.

P30a ved Lien gård fortalte i intervju at han i ettertid hadde tenkt på om han kunne tatt båten til eier av Lien gård for å reise alene ut til Utøya, men at hans tanker der og da var å få ungdommene i sikkerhet og skaffe båter til BT-mannskapene på Storøya. Dessuten var drivstoffnivået på båten usikkert. Evalueringsgruppen er av den oppfatning at det å ta seg over til Utøya alene i en båt med usikkert drivstoffnivå rett før antatt oppmarsj av BT-mannskapene ville vært svært spesielt. BT-mannskapene nyter høy faglig respekt blant politimannskap i Norge (Finstad 2000, s. 229-230). Neppe noen kategori 4-mannskap i ville tenke på å overta BTs oppdrag på egenhånd slik situasjonen framstod på det tidspunktet.

5.2.8.5 Oppmøtested Storøya

Evalueringsgruppen har gjort undersøkelser for å finne årsaken til at oppmøtestedet for BT-mannskapene ble Storøya. Evalueringsgruppens vurderinger rundt oppmøtestedet er basert på etterpåklokskapens klare lys. Valget av oppmøtested ligger på individuelt nivå basert på situasjonsspesifikke faktorer. Derfor er det vanskelig å trekke systemmessige erfaringspunkter ut av vurderingen. Valg av oppmøtested hviler alltid på ulike polititaktiske vurderinger, og bør gjøres av taktisk nivå. Krav til hurtig respons vil hemme en forsvarlig vurdering av oppmøtestedet.

Politiets valg av oppmøtested har hatt stort fokus i media, og evalueringsgruppens vurderinger søker å kaste lys over valget. Politidistriktet fortalte i media at Storøya ble valgt som oppmøtested fordi det var korteste vei for politimannskapene som rykket ut fra Politihuset i Hønefoss. Evalueringen har vist at oppmøtestedet for politi og ambulanse opprinnelig var Utøya kai landsiden. Dette besluttet AL på radiosamband kl. 1753. Rett etter dette kl. 1755 meldte P30a på radiosambandet at Utøya kai landsiden hadde fri sikt fra Utøya og bad om at oppmøtestedet ble flyttet til veien ved nedkjøringen til kaien. Klokken 1754 ringte operasjonsleder til AMK og informerte om at oppmøtested for ambulanser var på Utøya kai landsiden, og fikk beskjed om at gjerningsmannen var kommet i en kassebil og at det kunne være flere gjerningspersoner.

Klokken 1757 viste lydloggen at operasjonsleder snakket med et mannskap fra BT på telefon. Operasjonsleder spurte om BT kom til å kjøre ned på kaien. Mannskapet fra BT spurte om det var kaien ved golfbanen. Av lydloggen framgår det at operasjonsleder konfererte om oppmøtested golfbanen med en i bakgrunnen¹³ på operasjonssentralen. Deretter bekreftet operasjonsleder overfor BT-mannskapet at oppmøtestedet var kaien ved golfbanen. BT-mannskapet opplyste at dette var et bra sted å bli plukket opp av båter.

¹³ Evalueringen har kommet fram til at dette var fungerende stabssjef

Evalueringsgruppen er av den oppfatning at det var mange faktorer og dilemmaer som spilte inn på valget av oppmøtested. Operasjonsleder fortalte i intervju at Storøya ble valgt fordi det var korteste vei for egne mannskaper. Fungerende stabssjef fortalte i intervju at bilen til gjerningsmannen stod ved Utøya kai og at kaien derfor ikke kunne være oppmøtested. Evalueringen har vist at opplysningene om at det stod en sølv grå kassebil med kjennemerke VH24605 på kaien ble sendt på radiosambandet kl. 1801. At gjerningsmannen var kommet i en sølvgrå kassebil ble kommunisert fra AMK til politiet klokken 1754. Det var nærliggende å tro at bilen stod i området ved Utøya kai, noe den faktisk også gjorde. Årsaken til at operasjonsleder fant kaien ved golfbanen på Storøya som beste oppmøtested, ser da ut til å ha vært at det var fri sikt fra Utøya til kaien på landsiden og at kassebilen til gjerningsmannen kunne stå der. En gjerningsmann ville dessuten kunne følge hele klargjøringen og oppmarsjen til Utøya fra Utøya kai landsiden. En bombe med fjernutløser ville vært effektivt for å sette politiet ut av spill. På dette tidspunktet var opplysningene om bomben i Oslo og dennes utløsemekanisme ikke kjent. HMS ansvaret i gjennomføringsfasen hviler på operasjonsleder. Iflg PBSI (POD 2011, s. 189) skal operasjonsleder fortløpende gjennomføre sikkerhetsvurderinger av innsatsen. Dette innebærer å innhente ekstra ressurser, endre strategi eller stille innsatsen i bero. Slik var dilemmaet som lå til grunn for valg av Storøya som oppmøtested.

BT-mannskapet meldte til operasjonsleder kl. 1757 at det var fire minutter til BT ville være på Sollihøgda. Dvs. at de passerte Sollihøgda ca. kl. 1801. I lydloggen framkommer det at IL Utøya meldte at han og BT-mannskapene var ved Storøya kl. 1809. Det innebar at BT-mannskapene kjørte forbi nedkjøringen til Utøya kai ca. kl. 1805. Rundt dette tidspunktet hadde P30a kontakt med eier av Lien gård som disponerte en båt. P30a spurte om eier av gården kunne kjøre til Storøya for å frakte BT til Utøya. Gårdeier opplyste til P30a at han ikke hadde drivstoff. Evalueringsgruppen har vært i kontakt med sønnesønn til eier av Lien gård som mente bestefaren og han disponerte en båt med plass til fem personer inklusive båtfører fredag 22. juli 2011. Båten hadde en 25.hk motor.

Teoretisk var det således mulig for fem mannskaper fra BT å forsøke å ta seg over til Utøya med denne båten noe etter kl 1805. BT ville teoretisk kommet til Utøya anslagsvis en gang rundt kl. 1810 om alt gikk som det skulle med lokalisering av båten, klargjøring, opplasting og kjøring over til Utøya. Hadde båten stoppet midtfjords pga. mangel på drivstoff ville dette vært risikabelt. P30a ville dessuten ikke kunnet formidle opplysninger om båten med beskrivelse av atkomstvei til BT grunnet problemer med sambandsdekningen.

Evalueringen har videre vist at P30a sendte to båter fra Lien gård til Storøya ca. kl. 1815. Dette var de samme båtene som plukket opp mannskaper fra den havarerte politibåten. Mannskap fra BT kunne med disse båtene vært på Utøya rundt kl. 1817-1819. Fra Storøya var teoretisk ankomsttid med politibåten ca. kl. 1819.

Da Storøya ble valgt som oppmøtested kl. 1757, var det ikke båter ved Utøya kai landsiden. Klokken 1801 ble det sendt melding på radiosambandet at oppmøtestedet ble flyttet til Storøya. P30b fortalte i

intervju at han da gikk opp på veien for å fortelle BT-mannskapene, som snart var ventet på stedet, at oppmøtestedet var Storøya og at det ikke var båter ved Utøya kai.

Operasjonsleder kunne klokken 1757 ikke vite at det senere ville komme båter til Lien gård ved Utøya kai landsiden. Det kunne heller ikke P30b som ikke oppnådde kontakt med P30a verken på radiosambandet eller med mobiltelefon. Det var ikke registrert i lydloggen at P30a meldte fra om båten fra Lien gård rundt kl. 1805, men det var registrert at han meldte fra om de to båtene kl. 1815. Da var politibåten på vei med mannskapene fra Storøya. Klokken 1757 var det heller ikke kjent at politibåten ville havarere.

Evalueringsgruppen kan teoretisk estimere at BT under ideelle forhold kunne vært på Utøya med fem mannskap ca. kl. 1810, alternativt med flere mannskap ca. kl. 1817-1819. Politibåten, uten havari, kunne vært på Utøya med syv til åtte mannskap ca. kl. 1819. Med havariet ankom første BT-enhet ca. kl. 1826. Denne BT-enheten lyktes ikke å lokalisere gjerningspersonen.

Bytte av oppmøtestedet til Storøya kan ha påvirket politiets responstid negativt med ca. 16 minutter båt-havariet tatt i betraktning. Uten båt-havariet ville responstiden vært 9-10 minutter raskere med det hypotetiske oppmøtestedet ved Utøya kai landsiden. Beslutningen om å endre oppmøtestedet ble tatt i en hektisk periode av aksjonen. Alle elementer og konsekvenser med å opprettholde Utøya kai landsiden som oppmøtested, var ikke kjent for operasjonsleder da beslutningen om Storøya som oppmøtested ble tatt kl. 1757. Evalueringsgruppen kan ikke uttale seg om hvorvidt gjerningsmannen ville blitt lokalisert og nøytralisert tidligere om BT hadde ankommet Utøya rundt klokken 1810. I lydloggen var det opplysninger om at gjerningsmannen skjøt etter båter som reddet folk i vannet på nordvestsiden av øya ca. kl. 1818.

I IPBSII kap.5.1.1 om skarpe aksjoner (POD 2008) står det at politiet skal prioritere observasjon mot åstedet og ikke prioritere oppmøtested. Fredag 22. juli 2011 viste at oppmøtested også er et viktig vurderingstema som må prioriteres.

5.2.8.6 Båthavariet

Politibåten tok av fra Storøya med politimannskapet ca. kl. 1815 og fikk ikke fart. I følge filmopptak fra etterforskningsbeslaget stoppet båten etter fem minutter og 21 sekunder. Deretter ble mannskapet plukket opp av en ny båt som heller ikke fikk fart. Mannskapene fordelte seg deretter på to båter. Dette var båter som var sendt fra P30a ved Lien gård og som han meldte om på samband kl. 1815.

Første båt med BT-mannskaper ankom brygga på Utøya rundt kl. 1826. I båten var det en sivil båtfører og en sivil kvinne. Det første BT-laget fikk opplysninger fra politimannskapet på Utøya kai landsiden at det var skutt mot båtførere som reddet folk på baksiden av Utøya ti minutter tidligere. BT-mannskap fra den første båten forflyttet seg mot baksiden av Utøya for å lokalisere og nøytralisere trusselen, men lyktes ikke med det. Båtfører tok om bord en ungdom som kom løpende før han tok av fra Utøya.

Normal hastighet i 25 knop fra Storøya til Utøya brygge på Utøya er rekonstruert til 4 minutter og 28 sekunder. Første BT-mannskap på Utøya brukte ca. 11 minutter. Tapt responstid på båthavariet blir dermed estimert til mellom seks og syv minutter. Dersom politibåten ikke var lastet full og derfor ikke hadde havarert kunne politibåten ankommet Utøya med en litt mindre styrke ca. kl. 1819. I hvilken grad styrken hadde klart å lokalisere gjerningsmannen før han åpnet ild på sydspissen har ikke evalueringsgruppen tilstrekkelig informasjon til å mene noe om.

5.2.8.7 Pågripelsen

Neste båt med BT-mannskap, IL Utøya og AL ankom ca. ett til to minutter senere enn den første sivile båten, etter hva som har vært mulig å finne ut fra beslaglagt film. Det er slått fast at mannskapet om bord i båt nummer to hørte skudd fra sydspissen av øya på vei inn mot Utøya brygge, og lyktes med å lokalisere gjerningsmannen pga. skuddlyden.

Båten ble lagt til ved Utøya brygge og IL Utøya som førte båten, kjørte ikke til sydspissen av frykt for ureint farvann og nok et havari. Kl. 1831 meldte ett politimannskap fra Utøya, kai at det så ut som om folk ble skutt på sydsiden av øya. Film fra helikopter i politibeslaget viste bilder av gjerningsmannen i det han skjøt folk på sydspissen av øya rett etter at IL Utøya la til land. Mannskapene fra båt nummer to oppnådde visuell kontakt med gjerningspersonen og anropte han mellom skolestua og sydspissen av Utøya, men mistet synet av han bak noen busker før han kom fram igjen. Han hadde da hendene over hodet og ble beordret å legge seg ned. Det ble sikret rundt han og AL undersøkte om det var liv i to personer som lå nært der gjerningsmannen ble beordret ned. Deretter sendte AL melding over samband at gjerningsmannen var pågrepet. Det var dårlige sambandsforhold, og han måtte sende meldingen flere ganger før han oppfattet at meldingen var mottatt. Da han begynte å sende meldingen som er registrert på lydloggen var kl. 183547.

5.2.8.8 Telefonen om overgivelse

Fungerende stabssjefen mottok en telefon fra gjerningspersonen kl. 1759 der gjerningspersonen sa at han ønsket å overgi seg. Etter 30 sekunder ble samtalen brutt. Operasjonssentralen i Søndre Buskerud politidistrikt mottok en telefon fra gjerningspersonen kl. 1824 som også ble brutt. Denne evalueringen omtaler kun telefonsamtalen fra gjerningspersonen kl. 1759.

Av notoritetshensyn er det enkelte spørsmål politiet rutinemessig stiller innringere som ringer til politiets nødnummer 112. Lydloggen viste at enkelte innringere ble overrasket, og i enkelte tilfeller frustrert, over politiets rutiner for å sikre notoritet. Lydloggen viste at mange som ringte nødnummeret om opplysninger som gjaldt liv og død, ble spurt om navn og fødselsnummer og hvilket telefonnummer de ringte fra før samtalen gikk over til det egentlige budskapet. Fungerende stabssjef fulgte samme rutine da han mottok telefonen fra gjerningspersonen. Samtalen ble brutt under den innledende sikringen av opplysninger for notoritet.

Det er vanskelig å forstå det egentlige motivet for gjerningsmannens påstand om at han ønsket å overgi seg til politiet, all den tid han brøt telefonkontakten og fortsatte å skyte og å drepe mennesker på Utøya etter begge telefonene. Hadde han et ønske om å overgi seg, og var det politiets respons som ikke var hensiktsmessig? Kunne fungerende stabssjef ha forhandlet fram vilkår for overgivelsen om responsen hadde vært annerledes? Eller var telefonene til politiet en del av gjerningsmannens terroristiske strategi? Mange terroraksjoner har som et av formålene å diskreditere fienden ved å sørge for at de må bære det politiske ansvaret eller konsekvensene av aksjonen (Bjørge og Heradstveit 1993, s. 73). Aksjonistenes kamp mot myndighetene ses på som en nødvendighet, utløst av myndighetenes forræderi mot den etniske majoriteten. Myndighetene, og deres representanter blir i aksjonistenes øyne både legitime mål og selv skyldige i skjebnen til ofrene. I et slikt perspektiv er det mulig å forstå telefonsamtalene som en del av diskreditering av myndighetene. Arbeiderpartiet blir da skyldig i terrorhandlingene generelt for sin kulturmarxisme, og politiet, som myndighetenes representanter, blir da skyldige i omfanget av drapshandlingene på Utøya spesielt.

Det er likevel viktig at politiet tilpasser sin tilnærming til personer som ringer politiets nødtelefon i svært kritiske situasjoner. Det vil være en balanse mellom hvor mye fokus som skal gis til formalia, og hvor mye fokus som skal gis situasjonen som er årsaken til henvendelsen. Denne balansen må finnes fra sak til sak. Generelt er det viktig å vite hvem politiet snakker med, hvordan vedkommende kan nås og hvor vedkommende befinner seg.

5.2.8.9 Erfaringspunkter for responstid

- Begrepet "dødelig vold pågår" må defineres og avgrenses vis a vis terrorhandlingene.
- Operasjonsleders ansvar for risikovurderinger og HMS for mannskapene i aksjonsfasen må harmoniseres med det risikobildet som kan forventes for kategori 4 og kategori 3 mannskaper under aksjoner som er basert på beredskapskonseptet "Dødelig vold pågår" og grensesnittet mot terrorhandlingene.

5.2.9 Radiosamband herunder analogt versus digitalt samband

Politiets radiosamband er den viktigste kommunikasjonskanalen i aksjonsfasen. Jo mer akutt situasjonen er, jo større behov er det for mannskapene å kommunisere via sambandet. Dårlig sambandsdekning i operasjonsområdet gav dårligere kommunikasjonsforhold. Dermed var mulighetene for å lede operasjonen svakere og det var større muligheter for misforståelser. Det var både før pågripelsen og i tiden etter pågripelsen problemer med kommunikasjonen. Dette førte til usikkerhet rundt oppmøtestedet. Sambandsproblemene skapte usikkerhet, men påvirket ikke responstiden til Utøya. Responsen til Utøya var avhengig av politibåten, og aksjonsmannskapene var klare da politibåten kom til Storøya.

Etter pågripelsen var det problemer med sambandet mellom politimannskapene på land og politimannskapene på Utøya. Dette førte i en periode til at operasjonsområdet ikke ble ansett som tilstrekkelig sikkert for samvirkeaktørene. At politimannskapet fra Nordre Buskerud politidistrikt ikke

kunne kommunisere med politimannskap fra andre politidistrikt er nevnt som et problem fra noen intervjuobjekter. Mannskapene fra andre politidistrikt hørte ikke hva som ble sagt på sambandet til Nordre Buskerud politidistrikt og kom inn i operasjonsområdet uten oppdatert informasjon. Aksjonsmannskaper fra samarbeidende politidistrikt på vei for å bistå på Utøya, fikk ikke beskjed om pågripelsen av gjerningsmannen før etter relativt lang tid.

Kommunikasjonen med redningsetatene på taktisk nivå ble også hemmet av at Nordre Buskerud politidistrikt ikke hadde digitalt nødnettsamband. Derfor var det viktig å få etablert ILKO i operasjonsområdet hurtig, slik at delledere fra de ulike samvirkeaktørene kunne kommunisere ansikt til ansikt. Det tok litt tid å etablere ILKO på landsiden fordi IL gjorde en inspeksjon av operasjonsområdet.

På grunn av dårlige sendeforhold og stor trafikk på sambandet, ble mobiltelefoner brukt i utstrakt grad. Mobiltelefonsamtalene skjedde eksklusivt i små kommunikasjonsnettverk og virket utstøtende på andre mannskap i operasjonen fordi de falt utenfor kommunikasjonsnettverket og ikke fikk del i viktig informasjon. Dessuten var det vanskelig i ettertid å ha notoritet på hvilken informasjon som ble delt på hvilke tidspunkt, i og med at kommunikasjonen gikk fra mobiltelefon til mobiltelefon.

Sambandsdisiplinen var en medvirkende faktor til at trafikken på sambandet ble for tett, og at meldinger ikke ble mottatt. Mannskapene har en litt for "dagligdags" samtaleform på sambandet som ikke er hensiktsmessig under tidskrisiske og stressende hendelser. Det ble snakket utydelig, for fort og snakket før sendeknappen var aktiv og kuttet meldingen. At det ble stilt spørsmål om ulike ting på sambandet, er likevel naturlig og ikke særskilt for operasjonen fredag 22.juli 2011. Organiseringen og mye av planleggingen måtte skje mens den øyeblikkelige aksjonen pågikk, og påpekte sambandsproblemer gjorde at ikke alle fikk med seg alt som ble sagt med en gang.

5.2.9.1 Erfaringspunkter samband

- Økt tempo for utrulling av det digitale sambandet til politidistriktene
- Samband må være hovedkommunikasjonsmiddel under politioperasjoner
- Sambandsprosedyrene må benyttes i den daglige kommunikasjonen. Operasjonssentralen må innskjerpe at sambandet brukes korrekt, og kontinuerlig slå ned på slurv i sambandsprosedyrene
- I tidskrisiske situasjoner må kun viktige meldinger sendes på samband

5.2.10 Skjermingsverdig og taushetsbelagte opplysninger

Alt som ble sagt på sambandet i aksjonsfasen var skjermingsverdig. Her ble taktisk disponeringer som valg av oppmøtested, styrkesammensetning og avmarsj fra Storøya formidlet. Alle med politiradio kunne følge detaljer fra planleggingen. En gjerningsperson med politiradio kunne forberedt seg på å motta politiet som kom til Utøya. At all kommunikasjon om aksjonen foregikk på analogt samband

som hvem som helst lovlig kan lytte på, utgjorde en stor sikkerhetsrisiko for operasjonen og medlemmene som deltok.

Personsensitiv informasjon ble formidlet på korrekt måte. Personnummer på gjerningspersonen ble sendt på sambandet, men ikke sammen med navn.

5.2.10.1 Erfaringspunkter for skjermingsverdig og taushetsbelagte opplysninger

- Utrulling av digitalt samband til alle politidistrikter må skje så hurtig som mulig

5.2.11 Notoritet

Operasjonsleder førte ikke logg i tidsrommet fra første melding kl. 1724 til 1752 på grunn av stor trafikk på telefon og mange gjøremål. Etterforskeren som hjalp til i denne perioden, åpnet ikke PO og hadde derfor ikke mulighet til å føre mottatte meldinger i loggen. Viktige meldinger ble skrevet på lapper og gitt til operasjonsleder slik at operasjonsleder skulle føre meldingene i loggen.

Enkelte ved operasjonssentralen har en praksis om at meldinger ikke føres direkte i PO i sann tid. Dette henger sammen med lav bemanning og høyt arbeidspress særlig i starten av oppdragene. Dette fører til at loggen ikke blir tidsmessig korrekt. Når det er mulig bør meldinger føres direkte i PO og ikke først føres for hånd, før meldingene overføres til PO. Med trening vil man da mestre dette også under mer krevende oppdrag.

ILKO på Utøya og ILKO på landsiden hadde i etableringsfasen og en tid etter etableringen ingen PC å føre logg i. Logg ble derfor skrevet for hånd. Etter hvert fikk begge ILKO en PC, men PCen var ikke tilknyttet politinettet med scireduct.

Staben førte ikke egen logg for stabsarbeidet. Stabsloggen ble ført sammen med operasjonsloggen. Dette førte til at loggen ble omfattende og at det var tidkrevende å få oversikt over situasjonen og finne fram til hendelser og som fikk betydning for beslutninger i ettertid. Det meste av arbeidet som staben utførte, var tett knyttet til operasjonen. Uten en god logg er det vanskelig å få oversikt over situasjonen og kunne komme i forkant med planleggingen.

Manglende skriftlig notoritet har gjort det vanskelig for politidistriktet å tegne et fullstendig kronologisk bilde av operasjonen. Dette har ført til at informasjon som ble kommunisert til media har vært vanskelig å kvalitetssikre på forhånd. Hvordan politiets innsats faktisk har vært, har dermed blitt vanskelig å kommunisere til media på en hensiktsmessig måte. Evalueringsarbeidet ville også vært lettere å gjennomføre hvis notoriteten på aktiviteter og viktige beslutninger hadde vært bedre.

5.2.11.1 Erfaringspunkter for loggføring og notoritet

- Meldinger skrives rett i PO-logg av alle operatører på operasjonssentralen

- Stab skriver egen stabslogg med registrering av situasjonsrapportering, fokuspunkter som til enhver tid har prioritet og viktige beslutninger.
- Tilgang på PC med scireducttilgang gis ILKO
- Rapporter skrives straks etter at hendelsen som skal rapporteres fant sted.

5.2.12 HMS-arbeidet

I gjennomføringsfasen ble HMS arbeidet mot egne mannskaper ivaretatt av operasjonsleder. Det er operasjonsleder som har ansvaret for å beordre politimannskapene til å aksjonere i henhold til utarbeidet planverk. Det er også operasjonsleder som er ansvarlig for å følge opp HMS-arbeidet under gjennomføringsfasen.

I gjennomføringsfasen ble HMS-arbeidet til andre egne styrker, samvirkeaktører og privatpersoner forsøkt håndtert så godt det lot seg gjøre. Den stadige trusselen om flere gjerningspersoner var noe politiet forsøkte å eliminere både ved søk på Utøya og ved bevæpnede vakter på landsiden. Ellers er valget mellom beslutningsmodeller som påvirket HMS-arbeidet i operasjonsområdet omtalt i pkt. 5.2.3.

Politimannskapene fortalte i intervjuer at HMS-arbeidet i nedtrappingsfasen var veldig bra, og på et passende nivå. Politimesteren fortalte i intervjuet at politidirektøren satt HMS-arbeidet høyt opp på dagsorden allerede fra første koordineringsmøte. Dette var viktig for å høyne oppmerksomheten for HMS-arbeidet i politidistriktene og særorganene.

Mannskaper på det taktiske nivået er de som blir synlige når samfunnets beredskapsbarrierer ellers ikke fungerer tilfredsstillende. Det er viktig at HMS-arbeidet rettet mot mannskaper som synliggjøres som syndebukker i media, får en adekvat HMS-oppfølgning også i ettertid. Ledere må ikke si seg ferdig med HMS-arbeidet selv om politidistriktet trekker inn fagekspertise. Fagekspertisen er bare et supplement til og ikke en erstatning for lederens personalansvar.

5.2.12.1 Erfaringspunkter for HMS-arbeidet

- Fokus på HMS-arbeidet gjennom alle faser av en operasjon.
- Politimesteren må ha et kontinuerlig fokus på at HMS-arbeidet følges opp.
- Øvrige politiledere må ha fokus på at HMS arbeidet følges opp

5.3 II) Evakuerte og pårørende

5.3.1 Organisering og ledelse av evakuerte- og pårørendesenteret

Det var kommunelegen i Hole som foreslo å legge EPS til Sundvollen hotell pga. det store omfanget av evakuerte og pårørende. Senteret ble opprettet ca. kl. 1830 og første politienhet var på stedet ca. kl. 1955. I intervjuer fortalte representanter fra første politienhet at de reiste til senteret for å avhøre evakuerte for å avklare opplysningene om at det var observert flere gjerningspersoner på Utøya. Det

ble fort klart for den første politienhet at det var behov for en større koordinering og styring av arbeidet på EPS

I PBSI (POD, s. 166-168) står det at oppgavene med å håndtere evakuerte og pårørende bør ledes og koordineres av en polititjenesteperson med erfaring fra håndtering av pårørende og ellers bemannes av tjenestepersoner med nødvendig kompetanse i slikt arbeid. Vedrørende evakuertesenteret er det anført at det er kommunen som er ansvarlig for å etablere og drifte dette, mens politiet skal bistå kommunen, registrere personopplysninger samt utføre andre politioppgaver. Rollefordelingen mellom kommunen og politiet er forutsatt håndtert ved samordnet planverk og øvelser.

Politidistriktet har ikke fulgt opp pålegget om å opprette en pårørendekoordinator (PBSI, s. 171). Politidistriktet hadde en pårørendekoordinator, men vedkommende reiste i utenlandstjeneste. Stabssjefen har fortalt i intervju at pårørendekoordinatorrollen fredag 22.juli 2011 lå på eldste etterforsker på kriminalvakten. At kriminalvakten også er politidistriktets pårørendekoordinator, er dårlig kommunisert til etterforskerne som har disse vaktene. Dermed har heller ikke politidistriktet personer som er dedikert til å oppdatere og utforme planverk for håndteringen av evakuerte og pårørende sammen med kommunene i distriktet.

Politimannskapene som kom til EPS hadde et mål om å avklare mistanken om flere gjerningsmenn på Utøya ved å avhøre de evakuerte. Da det ble besluttet at politimannskapene skulle ta avhør, var det ikke klart hvor mange personer som var i EPS. At mange av de evakuerte var traumatiserte, var det heller ikke gitt opplysninger om til etterforskerne. Arbeidet med å avklare om det var flere gjerningspersoner ble sett på som både tidskritisk og viktig. Politiet har også et ansvar for å informere pårørende etter ulykker og katastrofer. I planverket er ansvaret til politiet også å registrere evakuerte personer. Politiet skal registrere personer som er brakt til sykehus, personer som er brakt til evakuertesenter, personer som er døde og personer som er savnet. Informasjonen skal samles inn på samleplass for skadde, i evakuertesenteret, i pårørendesenteret, i pårørendetelefon og gjennom identifisering av omkomne. Beslutningen om å sende en liten gruppe politimannskap til EPS, var basert på et svakt informasjonsgrunnlag og ikke tilstrekkelig kvalitetssikret.

Politiledelsen på EPS kom ikke inn som del av det kommunikasjonsnettverket som ble opprettet mellom IL Utøya, IL landsiden og P3. P1 som styrte mannskapsressursene, og P3 synes å ha prioritert å sende mannskaper til IL på landsiden. IL på landsiden antok at EPS hadde kontakt med stab, og tenkte ikke ressurser i sammenheng med EPS. En IL ville hatt bedre oversikt over hele operasjonsområdet, enn to IL med begrenset oversikt.

Registreringsarbeidet var påbegynt av kommunens ansatte da politiet kom, og kommunen fortsatte registreringsarbeidet. Politiets plikt til å varsle pårørende om skadde var vanskelig fordi personopplysninger ikke var registrert på samleplass for skadde. Svært mange personer var hardt skadd, og det var verken tid eller rom for å registrere personopplysninger på skadde personer før de ble kjørt til sykehus med ambulanse eller helikopter. Ordningen med å registrere skadde på samleplass

for skadde er det stor oppmerksomhet om på øvelser. I reelle tilfeller viser det seg ofte at dette ikke lar seg gjennomføre. Derfor er det viktig med gode rutiner for å få pasientopplysninger fra sykehusene hvis politiet skal oppfylle sin informasjonsplikt til pårørende.

Da politiet siden ringte sykehusene for å få oversikt og navn på skadde som var innlagt, var beskjeden at dette var taushetsbelagte opplysninger. Helsedirektoratet har i førsteinntrykksamlingen opplyst at henvendelsene om pasientinformasjon til sykehusene var ukoordinert, og at utvekslingen av personopplysninger på skadde ikke fungerte etter planen. Denne planen er dårlig kommunisert til politi-Norge.

Det var opprettet både et nasjonalt og to lokale pårørendenummer hvor pårørende ringte inn personopplysninger på sine. Systemene for å registrere og videreformidle disse opplysningene til EPS var ikke på plass. Det var en utfordring å få registrert hvor mange og hvilke personer som hadde vært på Utøya da skytingen startet. Dermed var det usikkerhet knyttet til hvor mange som var savnet.

Håndteringen av informasjonsbehovet til de pårørende var krevende. I gjennomføringsfasen av aksjonen hadde ikke politiet oversikt over situasjonen. Mange pårørende som ringte operasjonssentralen i Nordre Buskerud politidistrikt kom ikke gjennom på 112-nødanrop, siden sentralen bare hadde to 112-nødanropslinjer. Politiet hadde verken tid eller informasjon til de pårørende som kom gjennom på 112-nødanrop. Det var ikke mulig for operasjonsleder å håndtere de pårørende på en tilfresstillende og hensiktsmessig måte i denne fasen.

På EPS samlet det seg i løpet av kvelden over 800 pårørende og evakuerte. Informasjonen til de pårørende var mangelfull fordi informasjonen om menneskene fra Utøya ble samlet ulike steder, og ikke i ett register.

Sønderland og Holand (2009) omtaler behovet for en gjennomgang av evakuerte- og pårørendefunksjonen med tanke på nødvendig standardisering, harmonisering og bruk av registreringsskjema, skadelapper og DIR-systemet. Politidirektoratet skulle gi ut et PBSII dokument blant annet om bruken av DIR innen 1. juli 2011. Av ulike grunner er ikke dokumentet utgitt ennå. Evalueringen fastslår at det fortsatt er et skrikende behov for retningslinjer for bruken av DIR systemet.

Det ble forsøkt å holde informasjonsmøter for pårørende som ikke ble gjenforent med sine ved faste intervaller. Informasjonsbehovet stod ikke i forhold til den informasjonen som kunne gis. Pårørende fra andre deler av landet ringte til Sundvollen hotell eller til operasjonssentralen Nordre Buskerud politidistrikt fordi det nasjonale pårørendenummeret enten ikke hadde informasjon å gi, eller at det ikke ble oppnådd kontakt med det nasjonale nummeret.

Samvirket mellom de ulike instansene på evakuerte- og pårørendesenteret er det ulik oppfatning om. Noen hevdet at det var mangel på en klar ledelse, mens andre opplevde at det var en akseptabel

ledelse. Det at mange ulike aktører, uten øvelse i å samhandle, skulle samhandle under ekstreme forhold skapte store utfordringer.

Samvirkeaktørene, de evakuerte og de pårørende var bekymret for egen sikkerhet i EPS. Mange av de evakuerte hadde opplysninger om flere gjerningspersoner, og det var kjent på senteret at bare en var pågrepet. Politiet fikk spørsmål om sikkerheten kunne garanteres. Det tok alt for lang tid før politiet etablerte væpnet vakthold på senteret. Staben og P2 hadde for mye fokus på etterforskning, og for lite fokus på politiets øvrige oppgaver knyttet til EPS. Evalueringen peker på behovet for at politidistriktene har en pårørendekoordinator som holder planverk for EPS ved like, og sørger for samhandling med kommunenes kriseteam. At hver kommune skal ha sitt kriseteam, gjør det unødig vanskelig for politidistriktet å få til et godt samarbeid.

Omfanget på evakuerte og pårørende skapte behov for mange hjelpemannskaper og det ble en stor organisasjon å drifte. Det stilte store krav til ledelsen av EPS som i PBSI ikke er tilstrekkelig avklart mellom kommune og politi.

5.3.1.1 Erfaringspunkter evakuerte- og pårørendehåndtering

- Samkjørte planer og øvelser mellom politiet og hver enkelt kommune er ikke mulig å få til. Det bør opprettes interkommunale kriseteam som politidistriktene øver og samhandler med.
- Tilgang til og opplæring i DIR-systemet må gis til alle politidistrikt og politidistriktene må ha tilstrekkelig mange PC med scireduct. Alle som håndterer evakuerte eller pårørende må registrere personopplysninger i samme DIR prosjekt uavhengig av politidistrikt eller særorgan.
- Det må etableres et sentralt informasjonspunkt mellom politidirektoratet og helsedirektoratet som svært raskt utveksler personopplysninger på personer som er innlagt på sykehus etter større hendelser.

5.4 III) Medie- og informasjonshåndteringen

Politidistriktet gav fra seg ansvaret for å uttale seg til media relativt tidlig fredag 22. juli 2011 på kvelden. Oslo politidistrikt tok over medieansvaret også for det som skjedde på Utøya. Systemer og prosedyrer for informasjonsutveksling mellom Nordre Buskerud politidistrikt, POD og Oslo politidistrikt ble ikke avklart ved overtakelsen av mediehåndteringsansvaret. Dette innebar at politidistriktet brøt kommunikasjonsprosessen med befolkningen, og overlot til andre å utforme meldinger som formidlet meninger om politidistriktets innsats.

Dette medførte at hva politidistrikt gjorde og bidro med under politioperasjonen ikke ble kommunisert til media verken på taktisk, operasjonelt eller strategisk nivå. Medieinntrykket av Nordre Buskerud politidistrikt ble etter hvert snevert og ensidig negativt.

Politidistriktet fikk bistand av en medierådgiver fra UP etter anmodning fra politimesteren til POD. Det ble etablert et samarbeid mellom UPs medierådgiver og politidistriktets P5. Politimesteren plan for UPs medierådgiver var å etablere kontakt mellom EPS og Oslo politidistrikt. Det var stort press fra mediene mot EPS. Presset ble ikke mindre ved at senteret hadde hyppige besøk av forskjellige VIPer.

Politidistriktet fikk etter hvert behov for å skape en tydeligere profil i media og kommunisere sitt bidrag i operasjonen. UPs medierådgiver og en annen medierådgiver hjalp til med de praktiske sidene for å ha en pressekonferanse. Det måtte gjøres et stort arbeid for å etablere et faktagrunnlag å kommunisere til befolkningen. Pressekonferansen ble oppfattet som positiv, og politidistriktet fikk kommunisert et annet bilde enn det som var tegnet i mediene fram til da. Etter pressekonferansen fikk politidistriktet bistand fra medierådgivere fra nabodistrikt på ukesbasis fram til egen medierådgiver ble ansatt.

I og med at politidistriktet gav fra seg mediehåndteringsansvaret mistet politidistriktet forutsetningene for å utforme felles budskapsplattformer med samvirkeaktørene. Ukoordinerte utspill fra samvirkeaktører bidro til å tegne et ytterligere negativt bilde av politidistriktet i media basert på et dårlig faktagrunnlag.

Politidistriktets mediehåndtering hadde i innledningsfasen for stort fokus på å formidle hva som var skjedd. Det var en forventning om at Oslo politidistrikt skulle være bedre rustet til å fortelle dette, til tross for at aksjonsmannskapene i Nordre Buskerud politidistrikt de første dagene satt på den beste informasjonen. Siden politidistriktet ikke samlet informasjonen, stod man i fare for å informere om feil faktum. Politidistriktet skulle i større grad briefet stabssjef, IL og delledere, og latt stabssjef, IL og delledere fortelle om arbeidet som ble gjort fra politidistriktets side for å normalisere situasjonen. Fakta om hva som hadde skjedd, skulle vært kommunisert først da opplysningene var kvalitetssikret. Mediehåndteringen var ikke i samsvar med politiets planverk for krisekommunikasjon. Dels skyldes dette at omfanget på mediehenvelser ble svært stort, men også fordi alt kontakt mediene ble sentralisert til en person i politidistriktet i startfasen.

5.4.1.1 Erfaringspunkter mediehåndteringen

- Etablering av medierådgiver i fast stilling
- Medierådgiver må ha fast plass som P5 i stab
- Utforming av planverk og øvelse på krisekommunikasjonsplan
- Bevisstgjøre IL, delledere og etterforskningsledere på viktigheten av å kommunisere hva politidistriktet gjør for å normalisere situasjoner, når faktaopplysninger ikke er avklart eller mulig å kommunisere av etterforskningshensyn
- Medieansvaret om faktum kan koordineres og styres av ett politidistrikt med ressurser, men alle politidistrikt må kommunisere hva som gjøres for å normalisere situasjonen
- Etablere budskapsplattformer og informasjonspunkter sammen med sentrale samvirkeaktører
- Bevisstgjøring på mediehåndtering, og at mediene ikke er tidstyver, men politiets viktigste kanal for å kommunisere med befolkningen under kriser

- Grunngi hva som er årsak til at informasjon ikke kan gis ut i mediene
- Raskere ut i mediene med informasjon som er kvalitetssikret og som det ikke kan gis adekvate grunner for å tilbakeholde.

6 Avslutning

Evalueringen har beskrevet og vurdert politidistriktets effektivitet, kapasitet og kompetanse under politioperasjonen fredag 22.juli 2011 til 15. august 2011. Det er vanskelig å vurdere effektiviteten i politiets arbeidsprosesser når sluttresultatet er 69 drepte og 55 innlagte på sykehus.

Det er funnet flere elementer som kunne vært håndtert annerledes. En totalvurdering av operasjonen er likevel at politidistriktet, i forhold til de ytre rammebetingelsene som påvirket situasjonen versus egne forutsetninger, håndterte operasjonen effektivt. Hovedårsaken til dette var at politimannskapene, samvirkeaktører på taktisk og operasjonelt nivå og privatpersoner på taktisk nivå hadde felles mål om å redde liv, og bidro så langt de kunne og mer til.

Prinsippene om nærhet, likhet og ansvar i øyeblikkelig krisehåndtering er avhengig av at mannskapene er kompetente og villige. Ledelsesformen må være situasjonsorientert og fokusere på å legge forholdene til rette for at mannskapene kan utføre kjente oppgaver så effektivt som mulig. Under krisen er det ikke rom for at ledelsen må rettlede og støtte ukvalifiserte mannskaper. Dette krever trening, øvelser, samøvelser med samvirkeaktører og bruk av kjente prinsipper for oppgaveløsningen.

Situasjonen fredag 22. juli 2011 fikk raskt et omfang der politiets systemer og rutiner ikke var tilstrekkelig dimensjonert for de krav som stiltes innen det tidsperspektivet som stod til rådighet. Politibåten stod på land og måtte sjøsettes. Båtens transportkapasitet var ikke tilstrekkelig for det antall mannskap som bemannet båten. Politidistriktets spisskompetanse for den øyeblikkelige aksjonen på Utøya måtte varsles på fritiden. Personer på Utøya og deres pårørende kom ikke gjennom til politiet fordi politiet kun hadde to linjer for 112-nødanrop og lite ressurser for å svare på henvendelsene. Antallet pårørende som ønsket kontakt med politidistriktet var større enn politidistriktet kunne håndtere på egenhånd. Antallet evakuerte var større enn politidistriktet hurtig kunne få oversikt over. Antallet døde var også større enn politiet hurtig kunne få oversikt over og identifisere. Pårørendes ønsker om rask og pålitelig informasjon stod ikke i forhold til politidistriktets kapasitet til å formidle slik informasjon. Medienes ønsker om at politiet måtte formidle sakens faktum, og krav om politiets vurderinger av faktum var ikke mulig å formidle så hurtig som mediene ønsket. Politidistriktets systemer¹⁴ brøt ikke sammen, men systemet var ikke dimensjonert for å håndtere en krise av dette omfanget på den måten som dagens samfunn krever.

Likevel er det mulig å gjøre systemendringer som gjør politiet i stand til å håndtere kriser på en bedre måte i framtiden. Evalueringen har pekt på en rekke erfaringspunkter som kan styrke politiets innsatsevne. Det mindre positive er at mange av erfaringspunktene er påpekt ved evalueringer av øvelser tidligere (Sønderland og Holand 2009). Evalueringer er isolert sett ingen arena for læring hvis erfaringspunkter ikke håndteres og implementeres i politiet på en systematisk måte og faktisk styrker innsatsevnen.

¹⁴ Telefonesentralen brøt sammen og måtte restarteres to ganger 22.juli 2011

Læring og det å utvikle en læringskultur krever derfor noe mer enn isolerte evalueringer. Det grunnlaget for læring og endring som utvikles gjennom evalueringer, må resultere i at atferden til medlemmene i organisasjonen endres. Organisasjoner med stor kostnadsorientering gir mindre ubunden tid for medlemmene. Ubunden tid kan sies å være tid der jobben ikke er fastlagt på forhånd og hvor en ikke forventes å måtte ta på seg programmert arbeid. Ubunden tid er nødvendig for å kunne erverve seg kunnskap og etablere læringsforhold for å lære sammen i organisasjonen (Wadel 2008, s. 30). Stabssjefen fortalte at det var for lite ubunden tid i politidistriktet og at trening og øvelser ble nedprioritert. Erfaringslæringen som skjer gjennom bunden tid og praksis, kan repetere og forsterke uheldige praksiser og uheldige systemer i organisasjonen. Høyt aktivitetsnivå og mye bundet tid kan dessuten blokkere for mulighetene til refleksjon rundt egen praksis. Da vil krisen igjen kunne ramme uforvarende og hardt.

Dette avsnittet tar ikke sikte på gjenta alle de erfaringspunktene som er nevnt foran, men følgende nevnes:

- Økt generell beredsskapsbemanning hvis samfunnets krav til krisehåndtering skal innfris.
- Løsninger for massevarsling av utpekte mannskapskategorier ved overgang fra generell til spesiell beredskap.
- Anvendelig, tilgjengelig og øvet planverk som utformes i samarbeid mellom øvelsesansvarlig og beredskapsplanlegger
- Utvikle den funksjonsrettede utdanningen til innsatsledere, operasjonsledere og stabsmedlemmer og vurdere innføring av normerte kvalitetskrav med prøver og oppfølgende vurderinger over tidsintervaller.
- Avsette tilstrekkelig tid for å trene kategori 3- mannskapene 103 timer pr. år. Utvide treningen for kategori 4-mannskap slik at de er stand til å samhandle effektivt med kategori 3-mannskap under skarpe øyeblikkelige aksjoner. Eventuelt fjerne kategori 4 og overføre alle operative mannskap til kategori 3.
- Tilgang og opplæring i DIR for alle politidistrikt, og tilstrekkelig øvelse på registrering av savnede og evakuerte og gjennom øvelser med samvirke aktører. Stedlig politimester bør argumentere for interkommunale kriseteam for å rasjonalisere planlegging og øvelsesaktivitetene.
- Styrkede ressurser for krisekommunikasjon som kan bistå mindre politidistrikt, og bedre kvalitetsikring av informasjon som går ut til mediene. Utvikle informasjonsplattformer med informasjonspunkter og aktivisere IL og delledere i mediahåndteringen.
- Utvikle gode rutiner for HMS arbeidet under og etter krisen.
- Utvikle systemer som implementerer erfaringspunkter fra øvelser som Øvelse Tyr og reelle kriser, og som faktisk styrker politiets innsatsevne.

7 Litteraturliste

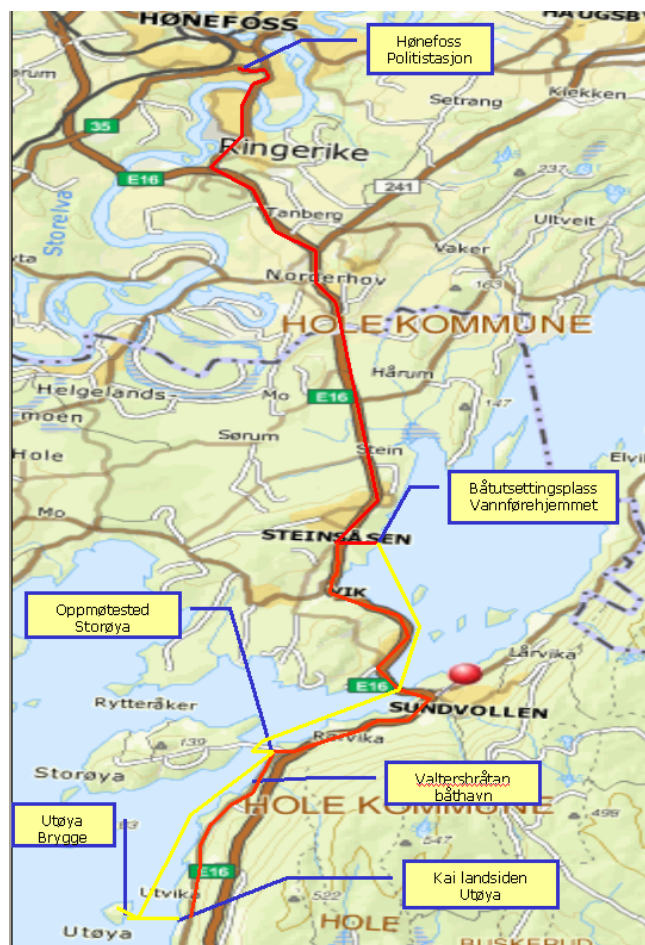
- Bjørger, T. og Heradstveit, D. (1993). *Politiske terrorisme*. Oslo: Tano.
- Brodahl, S. (2009). *Hvordan er polititjenestemennene i Norge mentalt forberedt på å skulle aksjonere og håndtere en skolemassakre?* Fagoppgave 2009. Høgskolen i Buskerud. (www.politiforum.no/id/4149 - besøkt 05.11.2001).
- Det kgl. Justis og politidepartement (2004). *St.mld. nr. 42, politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Departementet.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Jacobsen, D. I. og Thorsvik, J. (2007). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Politidirektoratet (2008). *Politiet mot 2020. Bemannings- og kompetansebehov i politiet*. Oslo: Politidirektoratet
- Politidirektoratet (2011). *Politiets beredskapssystem del I. Retningslinjer for politiets beredskap*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet (2008). *Politiets beredskapssystem del II. Håndbok for innsatspersonell*. Oslo: Politidirektoratet./Untatt offentlighet, fj.off.l. § 5a, jf. politiloven § 24, 2. ledd.
- Riksrevisjonen (2007). *Veiledere i intervjueteknikk for Riksrevisjonen*. www.riksrevisjonen.no/SiteCollectionDocuments/Vedlegg/Revisjonsmetodikk/Veileder%20i%20intervjueteknikk.pdf
- Sommer, M. (2012). Learning decision making: Some ideas on how novices better can learn from skilled response personell. I (Ed.) Bèrenguer, G. og Guaded, S. *Advances in Safety, Reliability and risk management*. (156-164). London: Taylor & Francis Group.
- Sverdrup, S. (2001). *Evalueringsfasen, design og gjennomføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sønderland, O. og Holand, A. (2009). *Evalueringsoppgaver. Sammendrag av erfaringspunkter*. Oslo: Politidirektoratet
- Wadel, C. (2008). *En lærende organisasjon. Et mellommenneskelig perspektiv*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Weiseth, L. og Kjeserud, R. (2007). *Ledelse ved kriser. En praktisk veileder*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg nr. 1 – intervjuguide

- Beskriv hendelsen steg for steg slik du husker den fra du ble involvert (Hva skjedde) om hvordan situasjonen ble håndtert fra din side?
- med vekt på hva din rolle var
- hvilke aktører du forholdt deg til og hva deres rolle var
- Hvilke beslutninger/valg eller konkrete handlinger gjorde du som du mener var viktige i løpet av hendelsen (Hvordan kunne du løse dine oppgaver)
- Kan du beskrive hvilken informasjon du hadde som førte til dine valg?
- Kan du beskrive hvilke vurderinger du gjorde (mulighetsrom, regelverk, konsekvenser)
- Kan du beskrive hvilke konsekvenser du ser av beslutninger/aktiviteter
- Kan du beskrive materiell, utstyr og mannskaper til disposisjon
- Kan du fortelle litt om hva du synes var viktige rammebetingelser for hvordan du kunne utføre dine oppgaver (hvorfor ble beslutninger fattet / alternativer valg)
- Når du ser tilbake på rammebetingelser, forutsetninger, beslutninger, handlinger og konsekvenser, hvordan vurderer du:
- Styrker og svakheter i selve responsen, gitt situasjonene
- Hva var de viktigste faktorene som bidro positivt til at du kunne utføre dine oppgaver
- Hva var de viktigste utfordringene (med tanke på hva man kan påvirke for framtidige operasjoner)

8.2 Vedlegg nr. 2 - dokumentasjon på tidsrekonstruksjon bil/båt

Fra	Til	Bil (mm:ss)	Båt (mm:ss)
Politistasjonen	Båttutsetningsplass Vannfjærehjemmet	10:50	
Politistasjonen	Oppmøtested Storøya	17:15	
Politistasjonen	Valtersbråtan Båthavn	17:55	
Politistasjonen	Kai Landsiden Utøya	21:40	
Båttutsetningsplass Vannfjærehjemmet	Oppmøtested Storøya	06:25	05:55
Båttutsetningsplass Vannfjærehjemmet	Kai Landsiden Utøya	10:50	10:50
Oppmøtested Storøya	Kai Landsiden Utøya	04:25	04:55
Oppmøtested Storøya	Utøya Brygge		04:28
Oppmøtested Storøya	Valtersbråtan Båthavn		00:28
Utøya Brygge	Kai Landsiden Utøya		01:10
Utøya Brygge	Valtersbråtan Båthavn		04:00
Båttutsetningsplass Vannfjærehjemmet	Utøya Brygge		10:23

Tabellen gir sammenligningsgrunnlag for kjøretider med bil og båt. Det er ikke mulig å gjenspeile trafikkbildet aktuell fredag ettermiddag. Strekningene med bil er kjørt i normal hastighet da det antas å være tilnærmet likt med utrykningskjøring med vogntog (uniformert personbil med påkoblet båtthenger) i fredagstrafikk.

På vei er strekningenes start- og slutt punkt ved avkjørsel fra asfaltert hovedvei E16/Utstranda. Eksempelvis vil det da for strekningen "Båttutsetningsplass Vannfjærehjemmet - Kai Landsiden Utøya" være et tidstillegg for strekningen fra E16 ned til båttutsetningsplassen (ca 500m), samt ved Kai Landsiden Utøya er det ikke mulig å svinge ned til kaia når man kommer i retning fra Sundvollen. Det blir her et tidstillegg da man må kjøre forbi, snu og kjøre ned til kaia fra motsatt retning. Ved Valtersbråtan Båthavn er veien ned til brygga låst med bom - båtførere har tilgang til nøkkel.

Tidsforbruket for utsetting av båt er heller ikke medregnet.

På vannet er strekningen fra "Båttutsetningsplass Vannfjærehjemmet - Oppmøtested Storøya" kjørt i max-fart ca 35 knop. De øvrige strekninger i ca 25 knop som antatt max-fart med personell i båten.

Målingene er utført av båtfører ph Hval, sammen med Phs student Hamremo.

8.3 Vedlegg nr. 3 – vurdering av forhold til offentlighetsloven, taushetsplikt og personvern

Evalueringsgruppens rapport skal etter føringer fra Politidirektoratet graderes med unntatt offentlighet etter Offentlighetslovens § 15,1.

Evalueringsrapporten inneholder detaljerte beskrivelser av politidistriktets beredskapsnivå. Dette kan være et tema som taler mot offentliggjøring. Evalueringstemaet har stor offentlig interesse, og eventuell begrensninger i innsyn må veies opp mot den offentlige interessen.

8.4 Vedlegg nr. 4 – dokumentasjon på justering av klokke på lydlogg

8.5 Vedlegg nr. 5 – fotomappe

Rapport: Tidsavvik på lydlogg klokke ved Nordre Buskerud Politi

Dokumentversjoner

Versjon	Dato	Skrevet av	Notater
1.0	01.11.11	Johan Eikeland	

Dokumentgodkjenning

Dato	Tittel	Navn	
01.11.11	CTO	Per Erik Hansen	(sign.)

Innholdsfortegnelse

1. Oppdrag.....	3
2. Mandat.	3
3. Utførelse av undersøkelser.....	3
4. Loggføring av klokke i ettertid.	3
5. Måleresultat fra 18. oktober 2011 til 30. oktober 2011.	4
6. Trend i avvik mellom riktig tid og lydloggens klokke.	5
7. Beregning av avvik 22 juli 2011.....	6
8. Konklusjon.....	6

1. Oppdrag.

Fremstille en rapport om funn og konklusjon vedrørende klokketidspunkt ift. riktig tidspunkt på hendelsestidspunktet 22/7-11.

Oppdragsgiver: Politidirektoratet
v/Terje Krogstad

2. Mandat.

Gjennomføre nødvendige undersøkelser og sammenstilling av rapport innen 1/11-11 og maks forbruk av timeantall ca19 timer arbeid.

3. Utførelse av undersøkelser.

Metode: Eneste muligheten vi hadde for vår vurdering var å se på systemets klokkevandring i ettertid mot en referanseklokke.

4. Loggføring av klokke i ettertid.

Ved å loggføre klokken på lydlogg klokken og riktig klokke over en tidsperiode vil vi kunne avdekke om klokken har stabilt avvik mot riktig klokke. Hvis avviket er varierende kunne vi forsøke å påvise et mønster. Vi har valgt å foreta målingene ved bruk av et digitalkamera som tar bilde av lydloggklokken og en PC som får justert klokken fra internett. Bildene ble tatt av de som var på vakt i operasjonssentralen. Vi satte oss et mål om at det skulle tas 1 bilde pr vakt som vil gi 3 bilder pr døgn.

Figur 1 Foto av oppsett for innsamling av data

PC-en var koblet mot internett og satt opp til å synkronisere klokken mot pool.ntp.org. Dette er en tidskilde bestående av en sammling av servere på internett som svarer på forespørsler om riktig tid. For mer informasjon se www.ntp.org
Benyttet pc var satt opp til å synkronisere sin tid hvert 15. minutt.

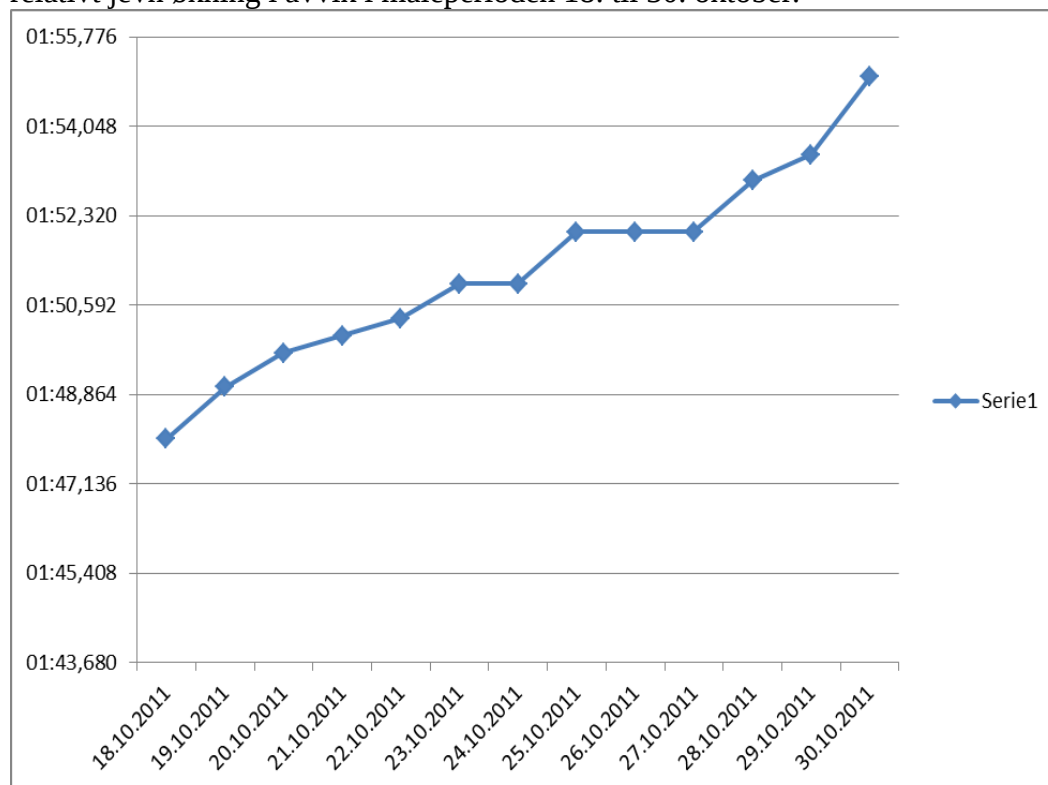
5. Måleresultat fra 18. oktober 2011 til 30. oktober 2011.

Dato	Lydlogg Klokke	Riktig tid	Avvik
18.10.2011	10:47:34	10:45:46	00:01:48
18.10.2011	10:47:43	10:45:55	00:01:48
18.10.2011	10:47:53	10:46:05	00:01:48
19.10.2011	06:02:18	06:00:29	00:01:49
19.10.2011	06:03:29	06:01:40	00:01:49
19.10.2011	09:32:35	09:30:46	00:01:49
19.10.2011	09:32:45	09:30:56	00:01:49
19.10.2011	12:50:49	12:49:00	00:01:49
20.10.2011	12:57:36	12:55:46	00:01:50
20.10.2011	12:58:04	12:56:15	00:01:49
20.10.2011	22:26:46	22:24:56	00:01:50
21.10.2011	07:07:04	07:05:14	00:01:50
21.10.2011	13:05:27	13:03:37	00:01:50
22.10.2011	15:59:27	15:57:36	00:01:51
22.10.2011	16:01:23	15:59:33	00:01:50
22.10.2011	22:17:25	22:15:35	00:01:50
23.10.2011	07:51:23	07:49:32	00:01:51
24.10.2011	14:12:55	14:11:04	00:01:51
25.10.2011	06:01:15	05:59:23	00:01:52
25.10.2011	14:54:56	14:53:04	00:01:52
25.10.2011	14:55:17	14:53:25	00:01:52
25.10.2011	22:54:55	22:53:03	00:01:52
26.10.2011	06:03:56	06:02:04	00:01:52
27.10.2011	06:28:04	06:26:12	00:01:52
28.10.2011	00:07:40	00:05:47	00:01:53
28.10.2011	05:59:29	05:57:36	00:01:53
29.10.2011	14:59:28	14:57:35	00:01:53
29.10.2011	22:08:55	22:07:01	00:01:54
30.10.2011	15:56:40	14:54:45	00:01:55*

*Avviket er justert for at PC-en har endret til vintertid. Natt til søndag 30. oktober stilte PC-en seg 1 time til vintertid. Lydloggens klokke justerer seg ikke automatisk.

6. Trend i avvik mellom riktig tid og lydloggens klokke.

Ved å regne ut gjennomsnitt av alle målinger pr dag og legge verdiene i en graf ser vi en relativt jevn økning i avvik i måleperioden 18. til 30. oktober.

Figur 2 Trend kurve avvik lydlogg og riktig tid

Som det fremkommer av kurven i, Figur 2 Trend kurve avvik lydlogg og riktig tid, er klokkenes vandring tilnærmet lineær. Noen svingninger fremkommer, men det er knyttet unøyaktighet til dette hovedsakelig grunnet lydloggens klokke oppløsning som er nærmeste sekund. Vi mener derfor det er riktig å se økning i avvik som lineært.

Avviket mellom lydloggens klokke og riktig klokke var ved målingens start 1 minutt og 48 sekunder. Ved siste måling var avviket 1 minutt og 55 sekunder. Avviket har dermed økt med 7 sekunder i måleperioden.

Måleperioden var på 12 dager. Fra 18.oktober 2011 til 30. Oktober 2011.

Gjennomsnittlig avvik per dag ut fra lineær betraktning blir dermed en økning med 0,583 sekunder pr. dag.

Utgangspunkt:

$$7 \text{ sekunder} / 12 \text{ dager} = 0,583 \text{ sekunder pr. dag.}$$

7. Beregning av avvik 22. juli 2011.

Vi kjenner klokkeavviket 18. oktober 2011 til å være 1 min, 48sekunder. 22 juli 2011 var 88 dager før 18. oktober 2011. Ved å beregne det totale avviket i perioden fremkommer et resultat på økning i avvik med 51 sekunder fra 22. juli til 18. oktober.

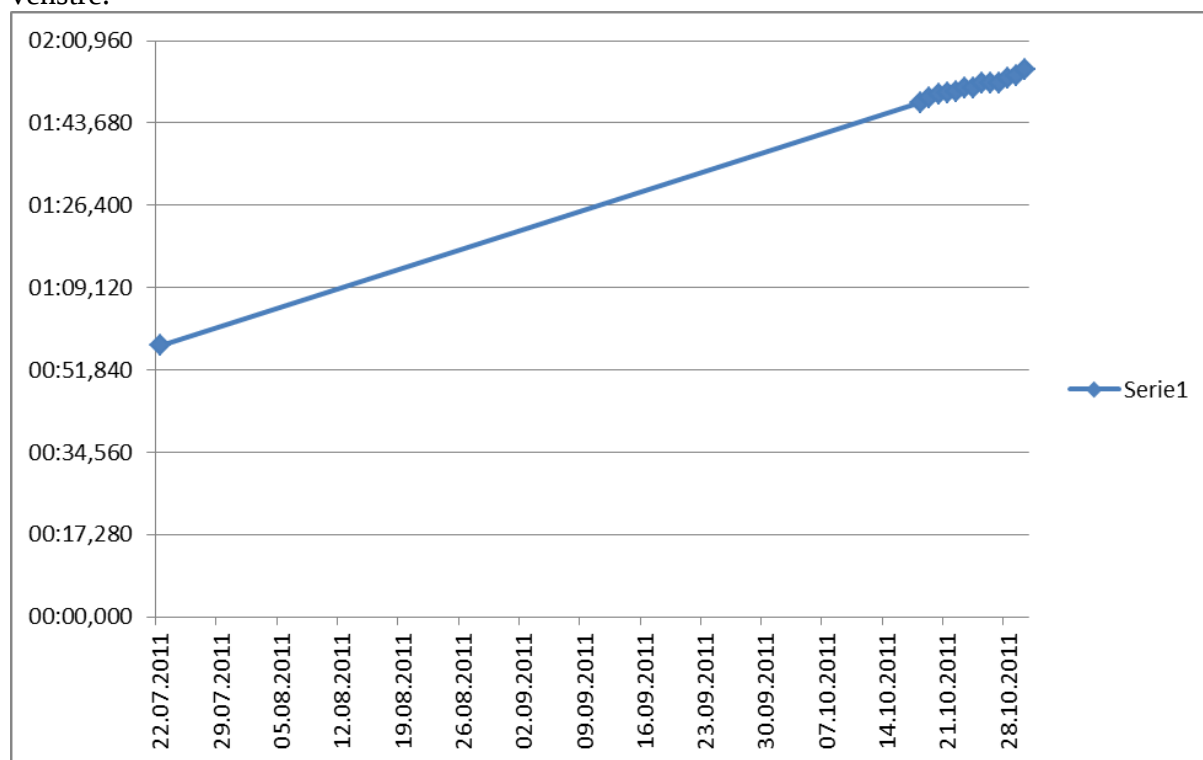
Den 18. oktober 2011 var avviket på 1 minutt og 48 sekunder. Ved å trekke fra 51 sekunder kommer vi til at avviket 22. juli var 57 sekunder.

Utrekning:

$88 * 0,583 = 51,333 \text{ sekunder} \approx 51 \text{ sekunder.}$ $1:48 - 0:51,333 = 56,777 \text{ sekunder} \approx 57 \text{ sekunder.}$

8. Konklusjon.

Vi har målt avvik i 12 dager med hensikt å beregne et avvik 88 dager tidligere sett fra første måletidspunkt. Et lite avvik i målingene vil ha store utslag for resultatet. Figuren nedenfor illustrerer dette ved å vise våre målte verdier til høyre og beregnet avvik den 22. juli til venstre.

Figur 3 Illustrasjon måleperiode ift. det totale tidsbildet.

Grafen illustrerer hvor kort måleperioden er i forhold til, tiden fra 22. juli, til målingen startet. Ved å utføre målinger over vesentlig lenger tid ville vi kunne beregne klokkeavviket mer nøyaktig.

Utfra de målinger og beregninger som er utført, kan konkludere med at klokke på lydloggen gikk ca. 1 minutt for fort 22. juli 2011.

Vi ble under gjennomføringen også kjent med Politiets egen rapport fra Nordre Buskerud datert 24.10.11. Denne rapporten konkluderer med ganske god sikkerhet at lydloggens klokke gikk 1 minutt og 4 sekunder for fort den 22/7-11. Denne rapporten tok utgangspunkt i lydloggens registrerte tid for oppstart av samtale i forhold til lagret informasjon over anrop til 112 innhentet. Tidskilden oppgitt som referanse for avviket i denne rapporten er CallerID enhet synkronisert mot telenettet. Vi vil med dette anse vår konklusjon på at lydloggens klokke avvik på ca. 1 min den 22/7-11 er samsvarende med politiets egen konklusjon på 1 minutt og 4s.

Dette begrunnes med at de to konklusjonene har meget likt resultat selv med forskjellige metoder som utgangspunkt.

Spesielt vil vi legge vekt på at politiets eget resultat er tatt frem fra registre fra lydloggen og loggførte nødanrop, hvilket er det praktisk beste utgangspunktet for endelig fastsettelse av avvik.

POLITIET

ILLUSTRASJONER

for evalueringsgruppa 22-7

ved politibetjent Mette Christiansen

Hønefoss 30.11.2011.

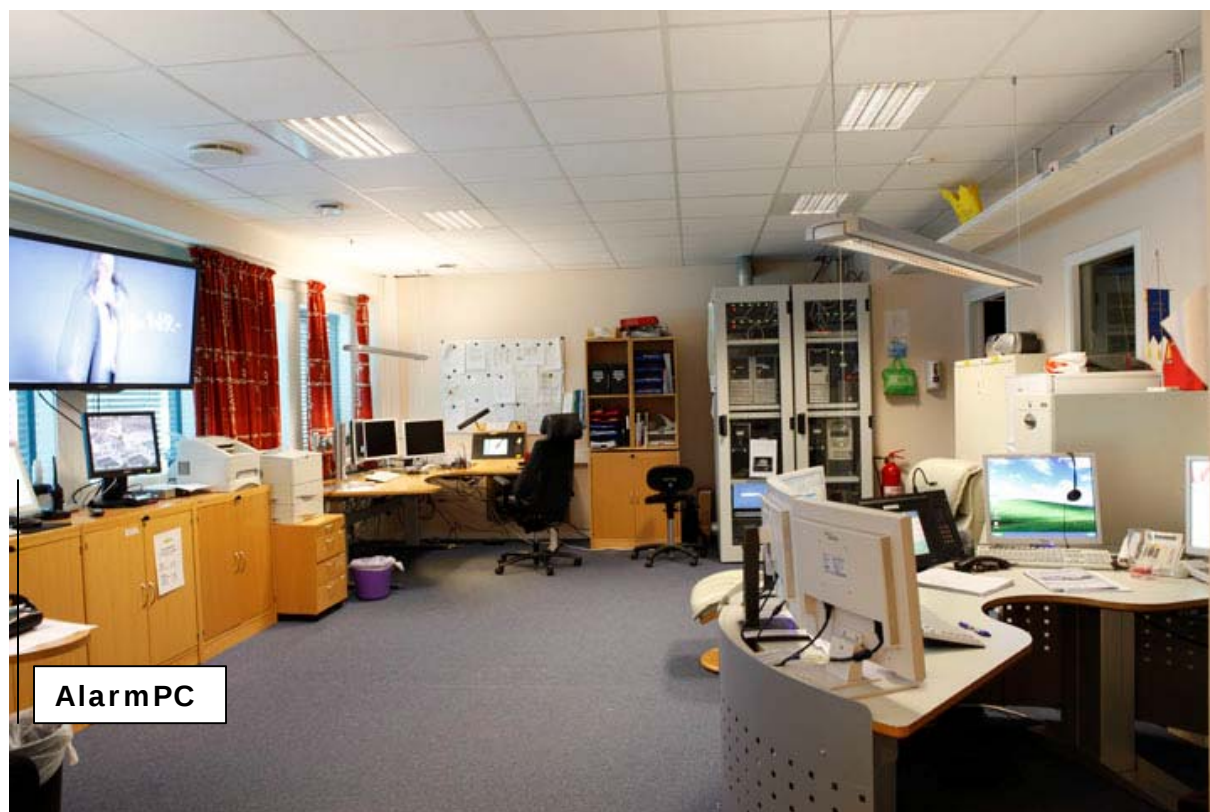
Bildene er tatt av

Politibetjent Mette Christiansen og

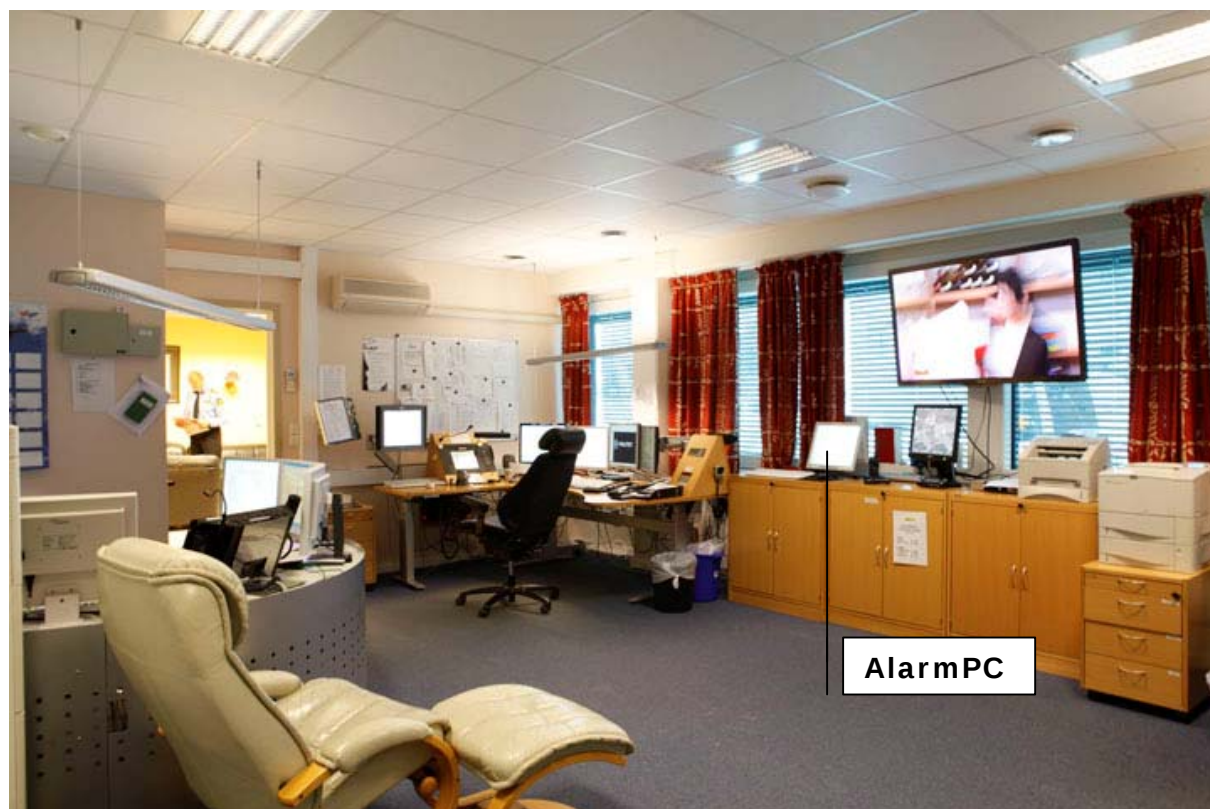
Politiførstebetjent Danijela Andersen Gåsbakk

Hønefoss Politistasjon

Nordre Buskerud Politidistrikt

Bilde 01: Operasjonssentralen Hønefoss politistasjon

Bilde 02: Operasjonssentralen Hønefoss politistasjon

Bilde 03: Stabsrom, Hønefoss politistasjon.

Bilde 04: Stabsrom, Hønefoss politistasjon

Bilde 05: Nedkjøring til utsettingsplass for båt på Vanførehomeet.

Bilde 06: Utsettingsplass for båt på Vanførehomeet.

Bilde 07: Utsettingsplass for båt på Vanførehjemmet.

Bilde 08: Nedkjøring til Storøya.

Bilde 09: Vei over til Storøya.

Bilde 10: Vei over til Storøya.

Bilde 11: Vei over til Storøya, sett mot nedkjøringen fra hovedveien.

Bilde 12: Utøya brygge, landsiden.

Bilde 13: Utøya brygge, landsiden.

Bilde 14: Utøya brygge, landsiden, sett mot nedkjøringen fra hovedveien.